

SAMVERKAN OCH DIALOG I LANDSBYGDENS LANDSKAP

Elinor Bjärnberg

Examensarbete (30 hp) vid Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap,
SLU, Alnarp, Landskapsarkitektprogrammet 2007:29

Samverkan och dialog i landsbygdens landskap

- Collaboration and dialogue in countryside landscapes -

Elinor Bjärnberg, 2007

Handledare: Anders Larsson

Examinatorer: Fredrika Mårtensson och Erik Skärbäck

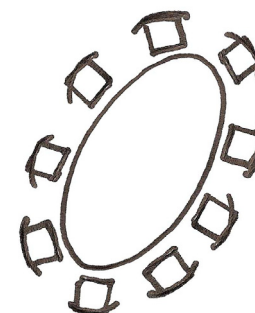
Examensarbete i landskapsplanering, 30 hp

Sveriges lantbruksuniversitet, Fakulteten för landskapsplanering,
trädgårds- och jordbruksvetenskap, Alnarp,
område Landskapsarkitektur

Fotografier: Bild 2,3 och 9 är tagna av Daniel Melchert,
övriga bilder av Elinor Bjärnberg

Illustrationer: Elinor Bjärnberg

Förord

Detta är ett examensarbete inom landskapsarkitektur med inriktning mot planering.

Jag vill rikta ett tack till de personer som jag fick möjligheten att intervjua inom detta arbete. De tankar och resonemang som intervjupersonerna delade med sig av står för en stor och berikande del av materialet för min undersökning.

Anna Peterson gav mig bra tips och förberedelse inför intervjuerna. Tack!

Min handledare Anders Larsson ska också ha ett stort tack. Han har visat ett engagemang för mitt arbete och har på grund av jobbyte även fått lägga ned en del fritid för att hjälpa mig att styra upp och komma med synpunkter på mitt examensarbete.

Jag vill dessutom tacka nära och kära som har gett stöd och uppmuntran, samt korrekturläst olika delar av arbetet.

Sammanfattning

Planeringen av landskap och tätorter har under de senaste decennierna gått från att man uppifrån planerar för det allmänna intresset, mot en dialog mellan planerarna och de som verkligen befolkar det område som man planerar för. På landsbygden finns det många intressen som kan ingå i en sådan dialog samtidigt som markägarna har bestämmanderätten över sin mark. Mitt arbete syftar till att undersöka hur en dialog för landsbygdsutveckling kan fungera, hur deltagarna i sådana dialoger uppfattar sin rätt att påverka landskapet och vad planerarens roll kan vara i detta sammanhang. Jag tittar även tillbaka på historien för att nå fram till dagens situation och försöker dessutom peka ut några viktiga punkter att fundera kring och utveckla i framtida dialogprojekt.

Undersökningen gör jag i form av fallstudier på tre aktuella landsbygdsutvecklingsprojekt. I metoden ingår intervjuer med några deltagare i ett av dessa projekt, samt observationer och deltagande på möten inom samtliga projekt.

Den teoretiska referensramen för arbetet syftar till att ge en tillbakablick på hur landskapet tidigare har planerats, ge en inblick i de kommunikativa handlingsteorier som ligger till grund för dialog i planeringen, och visa några exempel på projekt där dialogen har stått i centrum.

I mina slutsatser lyfter jag fram att planeringen av landsbygdens landskap har gått från att bestå av ett kollektivt beslutande av jordägande bönder, till markägarens egna beslut tillsammans med statliga styrmedel. Så ser det ut även idag, men en ny vinkling mot lokalt inflytande återspeglas nu i flera landsbygdsutvecklingsprojekt.

Intervjupersonerna hade olika syn på landskapet, hur det bör användas och vem som bör bestämma över det. De satte sitt eget intresse främst men såg även vikten av ömsesidig förståelse. Det fanns vidare en kontrast mellan intressenternas bild av att kommunen väger intressen emot varandra och projektsamordna-

rens bild av kommunen som enbart en katalysator för projektet. Man måste därför vara tydlig med syfte och rollfördelning när man inleder projekt av detta slag.

Landsbygdsutvecklingsprojektens problemavgränsning, storlek på område och grad av medborgarmakt varierade. Detta kan leda till olika engagemang och effektivitet. I framtida projekt är det viktigt att på förhand diskutera och besluta vilken form av medborgarinflytande man vill uppnå och avser att använda i projektet.

Planeraren kan i dialogprocesser anta rollen som expert inom ett sakområde eller stå för en helhetsbedömning. Planeraren kan även vara koordinator, samordnare, som har kunskap om systemet och lyssnar kritiskt till olika argument. Därutöver menar jag att koordinatören bör ha ansvaret att fånga upp nya intressen under processens gång. Det behövs också en opartisk processtödjare med goda kunskaper i dialogteknik.

Nyckelord: Samverkan, samverkansprocesser, dialog, planering, landsbygdsutveckling, kommunikativ planering

Abstract

The planning of landscapes and towns has changed from a top-to-bottom perspective, including a focus on common interests, towards an inclusion of dialogue between planners and inhabitants of the planning area. In the countryside areas there are many interests which could be incorporated in such a dialogue. Still, the landowners have the final right to make the decisions for his or her property. The purpose of this paper is to examine how a dialogue for countryside development works and could be working, what participators of such dialogues are thinking about their right to direct and transform the landscape, and which roles the planners may take in such a context. With this background in mind, I also look back into the history with the intention to understand the situation of today. I am also trying to grasp some points to develop in future projects on countryside development.

I investigate these subjects through case studies on three present projects dealing with countryside development. The method is including interviews with some participators in one of the projects, and observations and participation in all the three projects.

The aim of the theoretical frame of reference in this paper is to review in which ways the landscape has been planned in former times, and to give an introduction in the theories of communicative planning, which constitute the basis of dialogue in contexts of planning. Also, it will show some examples of projects where the method of dialog has been in focus.

As a conclusion, I find that the planning of the landscape has changed from a common decision-making of groups of peasants owning land, to a situation where decisions are made by each landowner on his own, in combination with governmental means of control. This is what still is taking place today, but a new ambition of including local influences may now be seen in several projects of countryside development.

The interviewees had different opinions of how the landscape is constituted, how it should be used and who should make the decisions. Primarily they cared for their own interest in the project, but they also thought that a mutual understanding is important. Further, there was a contrast between the views of the administration of the municipality. The stakeholders thought that the municipality administration would weigh their interests against each other, while the coordinator of the project meant that the municipality administration would only work as a catalyst of the project. As a conclusion, when initiating the project, it is important to make clear which the aim of the project is and which role each participant has in the project.

The projects for countryside development varied in the definition of the problem, size of the project area and degree of citizen influence. This may lead to different degrees of involvement and efficiency. In future projects it is important to discuss which degree of citizen influence that is pursued, before involving the citizens.

The planner could, in the process of dialogue, have the role as an expert representing a special field, or be responsible for the overall picture. The planner could also be a coordinator who has knowledge about the planning system and listens to different arguments in a critical way. In addition, I think that the coordinator should have the responsibility to get hold of and invite new interests during the process. An impartial process-supporter with good knowledge in techniques for dialogue is also needed in such processes.

Keywords: Collaboration, processes of collaboration, dialogue, planning, countryside development, communicative planning

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

KAPITEL 1.....	1
INLEDNING	3
SYFTE, PROBLEMFORMULERING	3
Arbetet behandlar främst följande huvudfrågor:.....	3
ARBETSSÄTT/METOD.....	4
Vetenskapligt och teoretiskt angreppssätt.....	4
Val av undersökningsområde.....	4
Definition av landsbygd.....	4
Observationer.....	5
Intervjuer	5
Analys och syntes	6
Reflektioner om metoden	6
DISPOSITION.....	6
KAPITEL 2.....	7
TEORETISK REFERENSRAM.....	9
EN KORT HISTORISK TILLBAKABlick PÅ LANDSBYGDEN - I ETT PERSPEKTIV AV MAKTEN/BESTÄMMANDET ÖVER LANDSKAPET	9
PLANERINGSTEORETISK BAKGRUND	10
Vad är planering	10
Den fysiska planeringens framfart från och med 1940-talet	11
DEN KOMMUNIKATIVA VÄNDNINGEN I PLANERINGEN	13
Normativa handlingsteorier – vad som bör göras	14
Genealogiska handlingsteorier – det som görs	15
Inflytandestegen.....	16
Planerarens roll	17
Några tankar kring det enskilda eller allmänna intresset...17	
Återspeglingar av den kommunikativa vändningen	19
KAPITEL 3.....	21
EXEMPLEN OCH UNDERSÖKNINGEN.....	23
REGIONALA LANDSKAPSSTRATEGIER.....	23
MITT FRÄMSTA UNDERSÖKNINGSOMRÅDE.....	23

Projektet i Vellinge kommun.....	23
SMÅ PUSSELBITAR FRÅN PROJEKTET I BÅSTADS KOMMUN OCH PROJEKTET RINGSJÖBYGDENS FRAMTID.....	27
Projektet i Båstads kommun.....	27
Projekt Ringsjöbygdens framtid	29
KAPITEL 4	33
INTERVJUANALYS.....	35
INTERVJUERNAS GENOMFÖRANDE	35
ANALYSENS GENOMFÖRANDE.....	35
ANALYS 1 - DELTAGARE FRÅN ALLMÄNHETEN OCH SÄRSKILDA INTRESSEN	35
Profil - Personens användning av landskapet.....	35
Tilltron till myndigheterna	36
Rådstugan och processen i detta projekt:	37
Rätten till landskapet, förståelsen mellan intressen.....	42
Liknande processer i större sammanhang. Vem bör bestämma över landskapet och hur?.....	50
ANALYS 2- DEN KOMMUNALA PROJEKTSAMORDNAREN...54	
Profil.....	54
Rådstugan och processen i detta projekt	54
Kommunens och planerarens roll.....	55
Rätten till landskapet, förståelsen mellan intressen.....	55
Liknande processer i större sammanhang.....	56
KAPITEL 5	57
SYNTES UTIFRÅN INTERVJUERNA	59
Utgångspunkter utifrån individens livsvärld	59
Rationalitet kontra ett brett inflytande.....	59
Ersättningsfrågor	59
Tätortsboendes tillgänglighet och inflytande	60
Otydlig allemansrätt	61
Skapande av övergripande bild och ökad förståelse.....	61
Intressenas representation.....	61
Tilltron till myndigheterna	61
Kommunens roll i projektet.....	62

Ansvar och initiativtagande	62
Samverkansprocesser - en risk eller möjlighet?	63
Ökad förståelse eller upptrappad konflikt?	63
Målet ett resultat eller en långsiktig process?	63
Förbisedda grupper och rättssäkerhet	63
Ansvarsfrågor	64
Förberedelsetid	64
Tankar kring arbetssättet	64
Slutledningar utifrån syntesen	65
KAPITEL 6.....	67
JÄMFÖRELSE MELLAN PROJEKTEN.....	69
DIALOGPROCESSEN.....	69
Projektens problemavgränsning och maktfördelning	69
Uppslutning och engagemang.....	70
Dialog och kunskapsuppbyggnad	70
Representativitet och kommunens, projektledningens eller planerarens roll	71
Att fånga upp intressen och förankra processen	71
KAPITEL 7	73
SAMMANFATTANDE SLUTSATSER.....	75
REFLEKTION	79
KÄLLFÖRTECKNING	81
KÄLLFÖRTECKNING.....	83
TRYCKTA KÄLLOR	83
ELEKTRONISKA KÄLLOR	84
BILAGOR: BILAGA 1, BILAGA 2	

INLEDNING

"Mitt examensarbete syftar till att undersöka hur människor uppfattar sin och andras rätt att påverka landskapet och hur detta påverkar planeringsförutsättningarna i de dialog- och samverkansprojekt som har dykt upp på flera håll, bland annat på landsbygden."

KAPITEL 1

Inledning

Vems är landskapet och vem har rätt att bestämma över det? Inom mina studier till landskapsarkitekt har uppdragen ofta handlat om att analysera och gestalta platser och landskap. Den grund man som landskapsarkitekt eller planerare har att stå på består främst av fysisk fakta, egen inspiration och egna värderingar. Det har under utbildningen också någonstans i luften surrat frågor om brukarmedverkan och kontakt med dem som använder landskapet eller platsen, men det är sällan som frågorna har tagits ned på bordet och verkligen diskuterats ur en demokratisk synvinkel. Det är just denna synvinkel som jag vill lyfta fram i detta arbete.

I stadslandskapet och i tätorten är man sedan mitten av förra århundradet van vid att kommunen äger mark och planerar för allmänhetens bästa. Under de senaste decennierna har både planerare och medborgare börjat ifrågasätta denna planering för allmänna intressen och istället efterfrågat en dialog med dem som är berörda. Landskapet utanför staden har inte planerats på samma sätt eftersom större delen ägs av olika markägare, men olika styrmedel har använts i syften som också kan ses som allmänna. Även här har man under den senaste tiden i viss grad inlett in en dialog med markägare och brukare. Samtidigt har man börjat se på landsbygden och landskapet som en helhet av ekologiska, kulturhistoriska, ekonomiska och sociala delar, där samtliga måste vara livskraftiga för att man ska kunna nå en hållbar utveckling. Detta kräver en dialog och samverkan mellan flera parter på landsbygden.

Hur kan en sådan dialog fungera, och hur ser de som deltar i en sådan dialog på sin rätt att påverka landskapet och utvecklingen? Det är med dessa frågor jag stegar in i mitt examensarbete och blickar in i framtiden.

Syfte, problemformulering

Detta arbete är mitt examensarbete inom landskapsarkitektprogrammet vid SLU, Alnarp. Arbetet behandlar planeringsfrågor och hamnar inom utbildningens planeringsinriktning. Mitt examensarbete syftar till att undersöka hur människor uppfattar sin och andras rätt att påverka landskapet och hur detta påverkar planeringsförutsättningarna i de dialog- och samverkansprojekt som har dykt upp på flera håll, bland annat på landsbygden. Detta undersöker jag genom fallstudier på aktuella landsbygdsutvecklingsprojekt. Inom ramen för examensarbetet begränsar jag mina fallstudier till arbetet kring lokala landskapsstrategier bland några av de deltagande försökskommunerna i Skåne. Kärnan i arbetet och den undersökande delen berör en kommun specifikt, nämligen Vellinge kommun, där arbetet når djupare än i de övriga projekten. Jag ämnar även nämna några liknande projekt och processer som rör lokalt deltagande men dessa går jag inte in på i någon djupare mening. I arbetet ingår även en kortare historisk del i syfte att beskriva hur planeringen, allmänt och på landsbygden, tidigare har sett ut.

Arbetet behandlar främst följande huvudfrågor:

Hur uppfattar människor i sin roll som intressent, markägare eller samordnare sin och andras rätt att påverka landskapet? Hur uppfattar personerna det samverkansprojekt som de medverkar i?

Hur har planeringen av landsbygdens landskap skett tidigare?
Vilken rätt fanns då att påverka i liknande roller?

Hur ser dialogprocessen ut i andra jämförbara sammanhang?

Hur fungerar dialogprocessen i de samverkansprojekt som jag undersöker och vad finns det för möjligheter till metodutveckling?

Vad kan planerarens/samordnarens roll bli i liknande processer?

Arbetsätt/Metod

Vetenskapligt och teoretiskt angreppssätt

Arbetsprocessen har varit främst induktiv eftersom jag gjorde mina intervjuer innan jag hade så mycket teorier och bakomliggande idéer om hur det borde förhålla sig med uppfattningen av rätten till landskapet hos de deltagande parterna i en samverkansprocess, för att sedan spinna vidare på olika teman som dykt upp i intervjuerna. Jag började dock med att läsa in mig på grunderna i planeringsteorier, kommunikativa handlingsteorier och landsbygdens utveckling. Studien är kvalitativt genomförd med stor vikt vid deltagarnas personliga uppfattningar genom djupare intervjuer och går inte att överföra till kvantitativa termer. Mitt deltagande i olika former av möten, både planeringsmöten och själva processmötena för lokalt deltagande, kan betraktas som kvalitativa och induktiva studier eller observationer där mina egna tankar med stöd från litteratur utvecklas under arbetsprocessens gång.

Val av undersökningsområde

Under 2007 pågår ett pilotprojekt med regionala landskapsstrategier under länsstyrelsens samordning. Skåne är ett av de län där pilotprojekt för regionala landskapsstrategier genomförs. Inom projektet för landskapsstrategier har jag följt några kommuners arbeten. Vellinge kommun står för den största och djupaste delen där jag har haft chansen att delta i såväl några planeringsmöten/utvärderingsmöten med kommunens tjänstemän och forskare från SLU, två möten med intressenter på landsbygden samt gjort efterföljande intervjuer med några av deltagarna på dessa möten. I de två övriga kommunerna har jag deltagit mer fragmenterat genom att vad gäller Båstads kommun deltaga på ett motsvarande möte med intressenter och boende på landsbygden, samt för Ringsjökommunernas del vara med på ett planeringsmöte med representanter/tjänstemän från dessa kommuner och inbjudna gäster från länsstyrelse och konsultfirma, och ett möte med intressenter och boende i projektområdet kring Ringsjöarna. Det finns ytterligare ett par kommuner inom Skåne län som arbetar

med regionala landskapsstrategier men jag har begränsat mig till ett fåtal för att hinna med inom ramen för detta examensarbete. Jag valde Skåne län främst på grund av praktiska anledningar men det är också en region som jag bekantat mig med under de senaste åren och som innehåller en intressant komplexitet. Att SLU Alnarp, landskapsarkitektur, var inblandad i projektet var också en förutsättning för att jag kom i kontakt med projekten.

Definition av landsbygd

Glesbygdsverket (2007) delar sedan 1996 in Sverige i de tre områdestyperna glesbygd, tätortsnära landsbygd och tätorter. Definitionerna är:

"Glesbygder har mer än 45 minuters bilresa till närmaste tätort större än 3 000 invånare samt öar utan fast landförbindelse. Definitionen kan inkludera både landsbygd och tätorter med upp till 3 000 invånare.

Tätortsnära landsbygder finns inom 5 till 45 minuters bilresa från tätorter större än 3 000 invånare.

Tätorter har mer än 3 000 invånare. Till tätorter räknas även området inom 5 minuters bilresa från tätorten."

Enligt denna definition behandlar mina undersökningar tätorter och tätortsnära landsbygd eftersom undersökningsområdena ligger inom tidsavståndet för dessa kategorier. Området för landskapsutsnittet i Vellinge hamnar nästan enbart inom definitionen för tätort. Jag tycker dock inte att tätort är en passande benämning eftersom man då gärna ser framför sig ett tätbebyggt område. Nationalencyklopedin¹ definierar tätort respektive landsbygd på ett sätt som passar bättre in i detta sammanhang:

---

¹ NE.se (2007a,b)

"Tätort - en för de nordiska länderna gemensam befolkningsstatistisk benämning på tätbebyggt område med minst 200 inv. och högst 200 m mellan husen/..."

"Landsbygd -(större) område med ringa tätortsbebyggelse"

Landskapsutsnittet i Vellinge kommun präglas av stora öppna åkrar med spridda gårdar och klungor av tätare bebyggelse. Markägförhållandena och markanvändningen är helt annorlunda jämfört med tätorten vilket ger helt andra förutsättningar för planering av landskapet². För att återknytta till Glesbygdsvverkets definitioner skulle jag därför vilja säga att mitt arbete behandlar tätortsnära landsbygd och tätort i Glesbygdsvverkets avståndsmässiga bemärkelse, men däremot att det inte behandlar tätort utan landsbygd i markägo- och markanvändningshänseenden.

Observationer

De observationer jag har gjort har varit av skiftande karaktär beroende på vilket möte det har gällt. På den heldag med landskapsstrategier som hölls på Fulltofta Naturcentrum 2006-06-19 var jag mer delaktig i diskussionerna samtidigt som jag antecknade vad som sades medan jag på en processdag i Hovs församlingshem 2007-05-19 och Stormötet 2007-08-28 på Bosjökloster, gjorde noggranna iakttagelser och antecknade allt som hände även om jag även här pratade spontant med de som var med på mötet. På rådstugorna tillhörande projektet i Vellinge, d v s ett markägarmöte på Gessie byakrog 2007-04-10 och en rådstuga i Hököpinge kyrkby 2007-04-23, presenterade jag mig och min del i projektet och hjälpte till med olika sysslor, men var utöver detta mer en observatör som antecknade.

Intervjuer

Personerna jag har valt att intervjua var samtliga deltagare på den rådstuga, möte för lokalt deltagande, som hölls i Hököpinge den 23 april 2007. Jag hade tidigare i processen avvägt att antalet personer att intervjua skulle vara 4-6 för att ha möjlighet att göra

djupare intervjuer men ändå få några olika perspektiv, samt att de skulle representera några av de olika intressen som deltog under mötet. Exakt vilka personer det skulle komma att röra sig om kunde jag dock inte förutsäga eftersom deltagarna kom till rådstugan i Hököpinge utan i ett förväg behöva anmäla sig eller sitt intresse. Jag hade dock fått några tips från mina projektkolleger om någon som de träffat på när de satte upp informationslappar om rådstugan. När det sedan var dags för rådstugan, som i sig också var ett observationstillfälle för processmöte, följde jag diskussionerna och la märke till några som förde sin talan mycket. Direkt efter mötet frågade jag några personer om de kunde tänka sig att ställa upp på en intervju och fick kontaktuppgifter. Jag frågade vid detta tillfälle fem personer och dessa var positiva till en intervju. De tillfrågade var dels personer som sagt mycket eller en del under mötet och dels en person jag pratat med under ett föregående möte för markägare och brukare samt en person som jag visste var av central betydelse för ett av intressena, även om de två sistnämnda inte hade en framträdande roll under diskussionerna på mötet. Jag kontaktade senare personerna per telefon eller e-mail, beroende på vilka uppgifter jag fått, och bestämde tidpunkt för intervju med fyra av dessa. Den femte personen fick jag inget svar ifrån.

Intervjuerna i denna studie kan beskrivas som ett mellanting mellan riktade öppna intervjuer och halvstrukturerade intervjuer, d v s intervjupersonerna har ett fritt svarsutrymme inom ramen för de frågeområden om intervjuaren ställer³. Jag använde mig av *"Forskningsmetodikens grunder"* (Davidson och Patel 1991/1994) och *"Intervjumetodik"* (Lantz 1993) för att välja angreppssätt. Utifrån Davidson och Patel⁴ kan mina intervjuer beskrivas som *omvänd tratt-teknik* med konkreta frågor i början för att sedan gå över till frågor av mer allmän eller generell karaktär då frågorna tar reda på personens inställning till ett visst fenomen. Jag bandade och gjorde anteckningar under

³ Lantz (1993) s.18-21

⁴ Davidson och Patel (1994) s.65

² Läs mer i kapitlet *Teoretisk referensram*

intervjuerna. Därefter skrev jag ned hela intervjuerna på dator som underlag för vidare bearbetning.

Analys och syntes

Analysmetoden kan ses som kvalitativ, det vill säga att syftet är att analysera och förstå helheter. Analysen kommer att präglas av den person som genomför analysen beroende på personens förförståelse.⁵

Efter att jag hade studerat intervjumaterialet ett flertal gånger började några olika teman träda fram i utsagorna. I analysen presenteras temaområdena person för person så att läsaren kan sätta sig in i den enskilde personens resonemang på samma sätt som jag har kunnat följa resonemangen.

I syntesen vävs de olika intervjupersonernas synpunkter och tankegångar samman i alternativa teman som kristalliserats ut från analysen. Dessa teman är konkreta påståenden utifrån analysen och berättar hur personerna såg på olika sätt på en och samma sak.

Reflektioner om metoden

Den typ av öppna riktade, eller halvstrukturerade intervjuer jag gjorde fångade både konkreta frågor och tankemönster hos intervjupersonerna. En mer van intervjuare skulle kunna genomföra en ännu öppnare intervju för att komma åt mer av intervjupersonernas inre tankar om rätten till landskapet men detta är inget för nybörjare på intervjuområdet, vilket jag ändå är. Att hitta rätt följdfrågor som håller sig till ämnet, utifrån en öppen fråga kräver mycket träning och skicklighet⁶. För den spridning av frågor som jag ville ha besvarade fungerade den halvstrukturerade intervjun bra enligt min mening. En än mer strukturerad form, t ex enkät skulle inte ha fångat synpunkter på djupet och lämpar sig mer för kvantitativa analyser.

---

⁵ Davidson & Patel (1994) s.99-100 och s.26-27

⁶ Lantz (1993) s.158-159

Lantz⁷ betonar vikten av försöksintervjuer på personer inom samma kategori som sedan ska intervjuas. Eftersom jag enbart gjorde ett fåtal intervjuer ville jag inte använda någon av dessa enbart till försöksintervju även om det hade varit bra. Däremot testade jag mina frågor på en person utanför landskapssektorn som ändå har en inblick i vad jag arbetar med, och som fick leva sig in i rollen som intressent. Jag lade till och omformulerade frågor mellan gångerna jag genomförde de riktiga intervjuerna eftersom det framkom saker under intervjuerna som var värda att ta upp även i nästkommande intervju.

Disposition

I kapitlet ”Teoretisk referensram” gör jag en tillbakablick av hur planeringen av landskapet har gått till, fram tills idag, för att sedan beskriva vad de kommunikativa handlingsteorierna handlar om, samt visa några exempel på projekt där dessa teorier återspeglas. I kapitlet ”Exemplen och undersökningen” presenterar jag projekten som jag har undersökt. ”Intervjuanalys” ger en inblick i intervjupersonernas resonemang var för sig medan ”Syntes utifrån intervjuerna” ger en helhetsbild av situationen. I ”Jämförelse mellan projekten” plockar jag ut några viktiga punkter från projekten som jag har undersökt. ”Sammanfattande slutsatser” summerar vad jag har kommit fram till i arbetet medan ”Reflektion” står för tankar kring min roll i arbetet och lyfter upp framtida frågeställningar. Till sist finns ”Källförteckning” och ”Bilagor”.

---

⁷Lantz (1993) s.66

TEORETISK REFERENSRAM

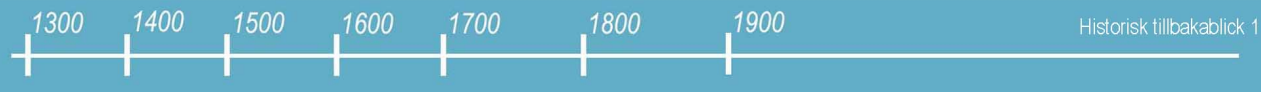
KAPITEL 2

Bystämman

- Gemensamma marker, samordna arbete
- Spridda tegar
- Jordägande bönder
- Bykollektiv

Skiftesreformer

- Varje gård fick sammanhängande enheter
- Individualisering + styrning från staten

Sockenstämman

- Kyrkans och prästgårdens underhåll
- Jordägande bönder

1700-tal

- Fattigvård och skola som ny punkt i sockenstämman

1800-tal

- S.st. blev juridisk person
- Uppdelning i sockennämnder och kyrkoråd
- Sockennämnder blev kommunalnämnder

1919

- Allmän rösträtt

1940-tal

- Markfrågor

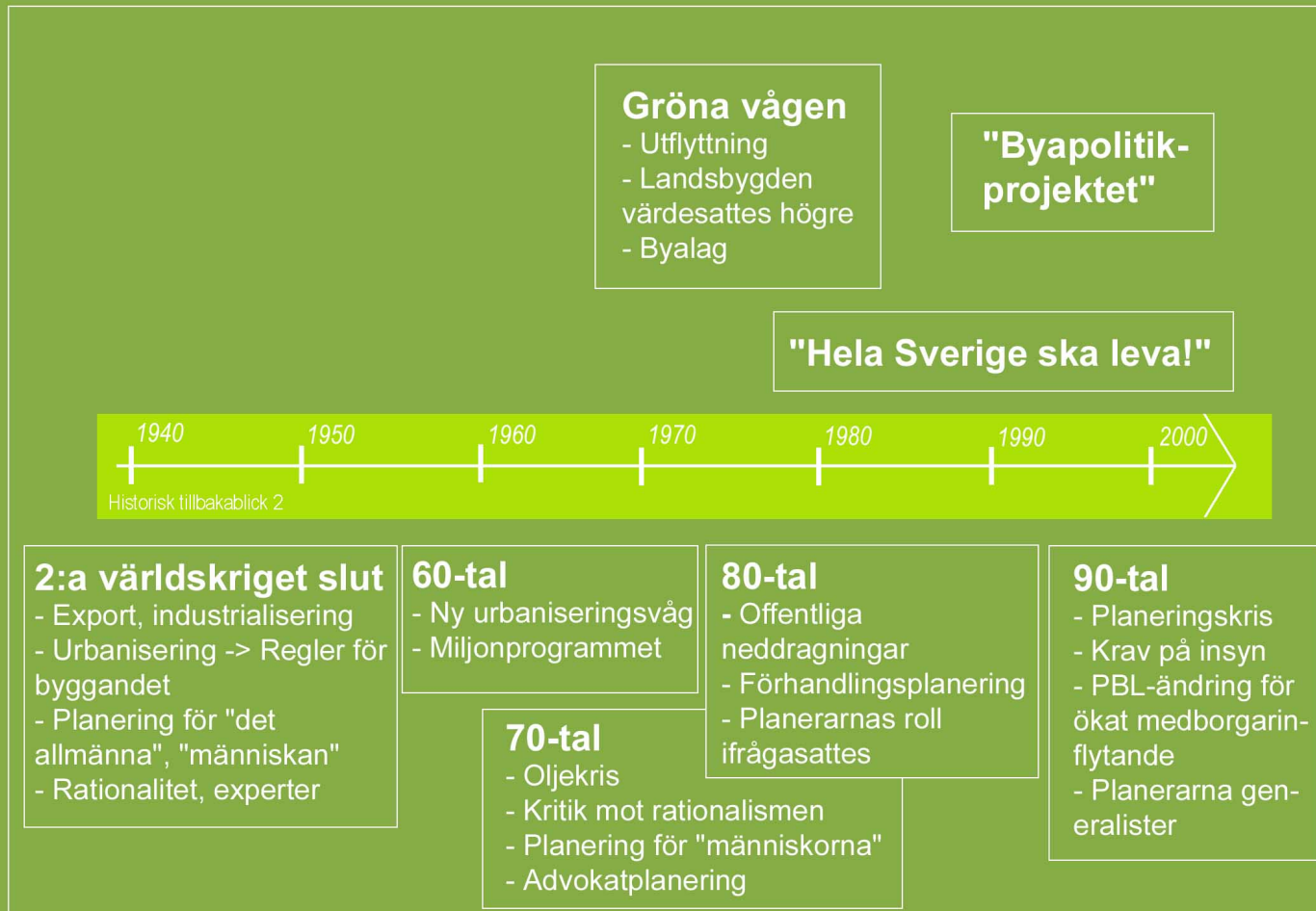
1930

- Kommunfullmäktige

Kommunikativa handlingsteorier

- Normativa (Vad som *bör* göras),
Förespråkar ett gemensamt kommunikativt förnuft

- Genealogiska (Det som faktiskt *görs*),
Vill förklara det som görs och varför

Teoretisk referensram

Detta kapitel ger en bakgrund till hur planeringen av landsbygdens landskap tidigare har sett ut och ger sedan en introduktion i kommunikativa handlingsteorier och närliggande ämnen. Därefter presenteras i korthet några projekt som har samband med dessa teorier.

En kort historisk tillbakablick på landsbygden - i ett perspektiv av makten/bestämmandet över landskapet

Under denna rubrik har jag försökt att sammanfatta viktiga bitar ur jordbrukets och landsbygdens historia som kommer att återspegla diskussionen i det fortsatta arbetet. Jag rekommenderar "Agrarhistoria" (M P Larsson et al., 1997) och "Land och stad. Svenska samhällen och livsformer från medeltid till nutid" (Hellspång, Löfgren, 1994) om man vill läsa djupare i ämnet och det är också därifrån som jag har hämtat uppgifter där inget annat anges.

I Sverige livnärde sig landsbygdsbefolkningen, dokumenterat sedan medeltiden, på ett mångsyssleri bestående av olika näringar beroende på vilket landskap man levde i. Man var tvungen att hitta sätt att överleva och kombinerade det som fanns tillgängligt. Jordbrukandet var ofta en liten del medan man också la mycket tid på fiske, skogsbruk eller hantverk. Trots denna verklighet såg man från högre instanser, däribland politiker och vetenskapsmän, åkerbruket som den viktigaste näringen i nationens ekonomi och man klagade på att bönderna slösade bort sin tid på ovannämnda binärningar.

Vid medeltidens början kom nya odlingstekniker och samhället blev mer reglerat vilket medförde en tydlig bystruktur. Denna struktur kom att prägla landskapet och de sociala arbetsformerna inom jordbruket i landet ända fram till skiftenas tid på 1700-1800 talet. Byarnas struktur skilde sig lite åt i olika delar av Sverige men gemensamt var att byns ägor var indelade i inägor och

utägor. På inägor fanns ängar och åkrar fördelade på de markägande bönderna i byn medan utmarken användes till bete för dessas betesdjur. Bebyggelsen låg på ett eller annat sätt samlad vid inägomarken. De åkrar som fanns inom inägor var uppdelade i tegar, mindre bitar, så att varje gård ägde och skötte en bit mark på varje åker. Med tiden blev dessa bitar allt mindre i och med att ägorna blev kluvna vid arvskifte. Det blev ineffektivt att förflytta dragdjur samt redskap och man kunde bli lidande om granngården skötte sin teg illa så att ogräset spred sig. För att rationalisera och effektivisera jordbruket så antogs 1757 ett *storskifte* som gick ut på att slå samman tegarna i större enheter. Detta initiativ kom dock inte från bönderna själva utan från chefen från Lantmäterikontoret. Detta skifte och efterföljande *enskiftet* och *laga skiftet* under början av 1800-talet motarbetades på vissa håll av bönderna eftersom skiftena medförde stora förändringar både i byns fysiska struktur och sociala band. Gårdsbebyggelsen flyttades ut och varje enskild gård blev mer isolerad även på det sociala planet.

De gemensamma frågorna rörande byn och dess omgivning reglerades efter 1742 år av så kallade byordningar, efter en skrivelse från Kungl. Maj:t. Innan dess hade liknande arrangemang funnits för att hantera gemensamma frågor men det var inte reglerat i samma utsträckning. Byordningen för en viss by antogs av bystämman där varje besutten bonde (jordägare) hade rösträtt och var skyldig att delta, medan de obesuttna inte hade någon chans att påverka. Man beslutade på bystämman bland annat om hägnader, som var viktiga för att skydda de gemensamma inägor, hur man skulle utnyttja gemensamma kvarnar liksom skog och fiske, organiserande av brandskydd och man reglerade även förhållandet mellan de besuttna och obesuttna. Byordningen var viktig för att kunna hantera rättvisefrågor, jordägarna emellan, och planera skötseln av de gemensamma ägor. Bykollektivet kontrollerade även att det man beslutat efterföljdes. Man levde och arbetade i stor utsträckning tillsammans eftersom det var nödvändigt i den bystruktur man hade. I och med skiftena blev bonden mer individuell och skild från bygemenskapen. Befolkningsmängden

hade också ökat och den enskilda gården hade större chans att klara sig med enbart arbetskraften på gården istället för att gå samman i byalag. Trots att man blev mer individualiserad blev man som jordbrukare inte så mycket friare. Staten hade nu tagit över makt från bykollektivet. Detta var en strategi för att kunna kontrollera jordbruket så att produktionen kunde ske på ett önskvärt sätt. Man såg också vikten i att kunna försörja även befolkningen i städerna. Larsson A.⁸ menar att

"Skiftesreformerna visade sig dock inte vara tillräckliga för att kontrollera det agrara produktionssystemet på ett effektivt sätt, särskilt inte i tider av ekonomisk oro i ett alltmer globalt samhälle."

Under 1900-talet införde man därför från statligt håll olika styrmedel för att föra jordbruket i önskad riktning.

I och med skiftena överfördes en del av bykollektivets makt till staten. Bystämmorna hade dock andra frågor att besluta över och parallellt fanns sockenstämman. Sockenstämman hade till en början i uppgift att besluta i frågor rörande kyrkans och prästgårdens underhåll med mera, men under 1700-talet kom fattigvård och skola som nya inslag i sockenstämman⁹. Socknens jordägande bönder och godsägare var de som hade rösträtt på stämman¹⁰. I och med ett "förordnande ang. sockenstämmor" 1817 blev den samling fristående personer som sockenstämman bestått av istället en juridisk person. Kyrkliga och borgerliga angelägenheter kom senare att delas upp och 1843 skildes på landet sockennämnder och kyrkoråd åt.¹¹ 1862 bytte sockennämnderna namn till kommunalnämnder, vilket till en början enbart innebar just ett nytt namn¹². Så småningom byggdes det dock upp en förvaltning med anställda tjänstemän och kommunfullmäktigeinstitution. 1919 infördes allmän rösträtt och 1930 blev det obligatoriskt att inrätta kommunfullmäktige i alla

---

⁸ Larsson (2004) s.22

⁹ NE.se (2007c)

¹⁰ NE.se (2007c)

¹¹ Ramírez (1985) s.5-6

¹² NE.se (2007c)

kommuner med över 700 invånare.¹³ Kommunen började alltså likna den organisation som vi har idag. Under 1940-talet började frågor kopplade till markanvändning bli viktiga, och hur detta sedan har kommit att utvecklas kan du strax läsa under rubriken *Den fysiska planeringens framfart från och med 1940-talet*.

Planeringsteoretisk bakgrund

Vad är planering

Ordet 'planera' används på många håll i vårt språk, både i politiska sammanhang och i vardagen. Som några exempel inleder Wiberg (1999) sitt förord med

"Planering är människans dröm att behärska världen med ren intelligens och viljestyrka. Planering som begrepp är centralt för det moderna projektet – industrialiseringen, funktionalismen, företagandet, välfärdsstaten."

Han avser planering i ett vidare perspektiv där politik, organisation, demokrati och effektivitet ingår som viktiga delar. Jag tolkar Healey¹⁴ som att planering i betydelsen att styra framtiden där både sociala och rumsliga aspekter ingår, likt den Wiberg talar om, har utvecklats under de senaste hundra åren och att planeringen innan dess enbart avsåg organiserandet av fysiska former, t ex byggnaderna i en stad. I detta arbete menar jag dock allmänt med ordet planering: olika sätt och vägar att *vilja* påverka landskapet.

Den kommunala nivån/fysisk planering

Den planering som omfattar hur saker ska vara organiserade i den fysiska miljön kallas fysisk planering och ofta avses den fysiska planeringen som sker inom en kommuns verksamhet. Larsson A. menar att den kommunala fysiska planeringen, i form av

---

¹³ Ramírez (1985) s.5-9

¹⁴ Healey (1997) s.8-9

översiktlig planering och detaljplanering, ur vissa aspekter handlar mer om reglering än planering, om man med planering menar att *söka handlingsmöjligheter*. Avsikten är ofta att begränsa friheten för enskilda aktörer för det allmännas bästa. Kommunerna representerar allmänheten i denna dialog. En sådan ”reglering” fungerar inte ut mot landsbygden eftersom markägarna eller brukarna är de som ska utföra arbetet och inte kommunens anställda. Man har istället använt sig av övertalningsförsök gentemot markägare och brukare på landsbygden genom ekonomisk ersättning eller lagstiftning.¹⁵

Statlig nivå

Staten har alltså genom en uppsättning av styrmedel länge spelat en viktig roll för hur landsbygdens utveckling sett ut. Styrmedlen syftade från 1947 fram till 1980-talet till att jordbrukare skulle garanteras en viss inkomstnivå, att jordbruket sammanlagt skulle nå en viss produktionsnivå och att genom ytterligare rationaliseringar effektivisera jordbruket. Från och med 1985 omformulerades målen så att även andra aspekter vävdes in, däribland miljön. Efter detta har sedan flera steg mot att styra jordbruket mot en minimering av jordbrukets miljöbelastning tagits genom införandet av olika nya styrmedel. Jordbrukarna i framförallt de stadsnära jordbrukslandskapen slits mellan å ena sidan kommunens vilja och övertalningsförsök, och den statliga jordbrukspolitiken. Dessa är sällan samordnade och jordbrukaren står inför ett dilemma.¹⁶

Den fysiska planeringens framfart från och med 1940-talet

1940-50-talen

Efter andra världskriget skulle Europa byggas upp på nytt. Sverige hade klarat sig bättre än många andra länder och kunde

¹⁵ Larsson (2004) s.14-16, samt personlig förklaring av Larsson

¹⁶ Larsson (2004) s.56-59, samt personlig förklaring av Larsson

exportera varor vilket ledde till en ekonomisk expansion inom landet. Den ökande produktionen ledde till industrialisering och urbaniseringen ökade. Med en ökad byggtakt krävdes en effektivare planering av marken och 1947 infördes den nya byggnadslagen så att tätbebyggelse enbart fick ske på mark som prövats lämplig. I och med detta fick kommunen ett planmonopol, främst inom tätortens gränser.¹⁷ I samma veva, 1948, förändrades den svenska kommunlagen och fokus riktades mot det ”allmänna” istället för det ”gemensamma”. Larsson skriver att:

*”Då blev kommunerna mer av myndigheter än samordnare av gemensamma intressen, eftersom gemensamhetsprincipen övergick i en allmänintresseprincip. I och med att kommunernas befogenheter vidgades till att bevaka intressen ’i största allmänhet’, blev t.ex. grunden för överklagande mindre personrelaterad och mer diffus i de flestas ögon”*¹⁸

Detta visar på den utveckling som beskrivs inom planerig och tankesätt under perioden. Modernismen hade kommit för att stanna ett bra tag, vilket innebar att man planerade för ’det allmänna’, ’allas bästa’ och ’människan’.¹⁹ Målet var att bygga upp en välfärdsstat²⁰. Det fanns en stark tro på att man kunde finna den bästa, generella eller standardiserade lösningen för alla bara man hade god statistik och kunskap, eller som Nylund skriver:

”Det var en tid som präglades av stark framtidstro och en enighet om den överordnade målsättningen att skapa goda levnadsvillkor för de många. Medlen var omfattande kvantitativa analyser och Människan stod i centrum”.²¹

Den rationalistiska planeringsteorin var rådande vilket betyder att man söker det mest effektiva medlet för att nå ett visst mål, att

¹⁷ Nilsson (2001) s.12-13

¹⁸ Larsson (2004) s.17

¹⁹ Nylund (1995) s.1, Nilsson (2001) s.13 m fl.

²⁰ Nylund (1995) s.151

²¹ Nylund (1995) s.1

man når kunskaper om verkligheten enbart av att använda sig av förnuftet²².

1960-talet

Under 1960-talet ökade industrialiseringen i ett nytt ryck vilket ledde till en inflyttning till städer och ett ökat flyttande mellan städer. Detta ledde till bostadsbrist vilket fick till följd att man gjorde storsatsningen ”miljonprogrammet” då en miljon bostäder byggdes under 10 år. För att hinna med att bygga alla dessa bostäder krävdes industrialisering av byggandet och stora enförmiga bostadskomplex blev därför ofta resultatet. En tanke om jämlikhet fanns inbäddad i boendet men i efterhand har dessa bostadsområden kritiserats för att vara för opersonliga.²³

1970-talet

Under 1970-talet började man inom planerarkåren kritisera sig själva för det rationalistiska sättet att planera. Den ekonomiska tillväxten avstannade och oljekriser försämrade ekonomin. Wiberg²⁴ menar att detta ledde till att planer lades på is och den mer turbulenta omvärlden gjorde det svårt att planera rationalistiskt. Nya tankar kom där man efterfrågade kvalitativa analyser så att planeringen skulle röra Människorna istället för Människan²⁵. Medborgarna ställde ökade krav på inflytande vilket också medförde att man började med advokatplanering där svagare grupper representerades hos den yngre planerarkåren. Dessa tog avstånd till den storskaliga planeringen av förorter och miljonprogrammet.²⁶ Samtidigt stärktes kommunens planmonopol under samma period²⁷.

---

²² Nilsson (2001) s.73

²³ Nilsson (2001) s.15-17

²⁴ Wiberg (1999) s.10

²⁵ Nylund (1995) s.1

²⁶ Nilsson (2001) s.17-19 och Nylund (1995) s.1-2

²⁷ Wirén via Nilsson (2001)

Förutom kritiken mot den storskaliga bebyggelsen bland den yngre delen av planerarkåren så återfanns den i den ”gröna våg” som sköljde över Sverige under 1970-talet. Denna våg innebar att yngre personer och småbarnsfamiljer flyttade ut till naturen och landsbygden som man nu värdesatte mer än tidigare, för att driva självhushåll och leva utan moderna bekvämligheter.²⁸ Landsbygdsbefolkningen började också i viss mån mobilisera sig i byalag och lokala utvecklingsgrupper för att verka för vikten av en helhetssyn på landsbygden. Det hade börjat dras ned på service och samtidigt hade naturen tagits i anspråk i olika exploaterings-syften, vilket medförde en stark reaktion från landsbygdsbefolkningen²⁹.

1980-talet

Kommunerna hade till följd av neddragningar inom den offentliga sektorn, fått en svagare ställning och medborgarna kritiserade det tidigare starka samhället, varpå förhandlingsplanering etablerades. Näringslivet hade samtidigt fått en starkare ställning. Panerarnas roll började ifrågasättas.³⁰

På slutet av 1980-talet startade på statligt uppdrag kampanjen ”Hela Sverige ska leva” vilket var en bidragande orsak till ett ökande engagemang från medborgarna i landsbygdens utveckling³¹. Under 1990-talet följdes engagemanget upp i ”90-talets Byapolitik” och ”Byapolitikprojektet”³².

---

²⁸ Jfr. Nilsson (2001) s.18 samt NE.se (2007e)

²⁹ Regeringskansliet (2007) s..54

³⁰ Nilsson (2001) s.20-21

³¹ Regeringskansliet (2007) s.54, Boverket (1998) s.15-16

³² Boverket (1998) s.15-16. I samma rapport s.16 skriver Boverket att Folkhälsovetenskapen redovisar 3000 grupper som driver lokalt utvecklingsarbete på landsbygden, vilket jag kompletterar med dagens siffror på drygt 4000 utvecklingsgrupper (Folkhälsovetenskapen, 2007).

1990-talet

Den fysiska planeringen hamnade under 1990-talet i en planeringskris i det avseendet att behovet av planering som sådan ifrågasattes och planeringen sågs i vissa sammanhang som något negativt och hämmande för utvecklingen. Man trodde inte längre på rationalismen och välfärdsstaten men man hade inte heller hittat en alternativ lära.³³ Wiberg³⁴ skriver att "*Förvaltnings- och utredningsväsende hade malts ned till förhandlingsföra för särintressen och kompromissen som arbetsmetod/.../*". Såväl Boverket (1998) som Nilsson (2001) skriver att medborgarna under 1990-talet ställde större krav på inflytande och insyn i beslutsfattandet. Plan och bygglagen ändrades för att öka medborgarinflytandet i den översiktliga planeringen i avsikt att förbättra miljön genom att engagera medborgarna.³⁵ Det visade sig dock vara på det lokala, näraliggande planet som medborgaren ville engagera sig och inte i de översiktliga och övergripande frågorna. Nilsson (2001) skriver att planerarnas roll övergick till att vara generalister över flera områden och att lyssna blev en allt viktigare del av arbetet. I hennes studie, som främst behandlar 1990-talet, visade det sig att vissa planerare såg medborgarmedverkan som en fråga om att utbilda medborgarna medan andra planerare hade arbetat med medborgarna för att få fram ett bättre planeringsunderlag. I landsbygdskommuner förekom i större utsträckning mer av en dialog med lokala utvecklingsgrupper.

Den kommunikativa vändningen i planeringen

Den utveckling som har börjat ske i samhället, från planering av experter till ett försök till inflytande från medborgarna, kallas för "den kommunikativa vändningen". Inom samhälls- och humanvetenskaperna framhålls denna vändning som ett sätt att fördjupa demokratin³⁶. Men hur ska medborgarinflytande gå till,

om det inte räcker med att rösta i en representativ demokrati? Olika synsätt har uppstått där, som namnet antyder, kommunikation är en gemensam nämnare. Graden av kommunikation, hur den sker och i vilket syfte den används skiljer något mellan olika förespråkare. Gemensamt för de olika teoretiska inriktningar som behandlar en kommunikativ vändning i planeringen är att kommunikationen avser dialog mellan medborgare och tjänstemän³⁷. Med dialog avses inte bara ett samtal. Det innebär ett resonemang som kommer fram genom samtalet. Ramírez³⁸ beskriver att det grekiska ordet *día* betyder genom och att *lógos* betyder ungefär att-tala-med. Således betyder dialog *genom (sam)talet*. Ordet dialog syftar ursprungligen inte till ett samtal utan till förståelsen som byggs upp genom samtalet, menar han. I den följande texten avser jag med dialog, denna öppnare form av framväxande resonemang och inte någon typ av förhandling.

De teoretiska inriktningarna som behandlar den kommunikativa vändningen, har inom den litteratur jag studerat utgått ifrån olika handlingsteorier, d v s teorier om hur människan agerar i olika situationer³⁹. Dessa handlingsteorier delar sedan upp sig i två spår. Det ena spåret handlar om *vad som bör göras* (normativa handlingsteorier) och det andra om *det som görs* (genealogiska handlingsteorier)⁴⁰. Om man främst bör se till den ideala situationen och vad som bör göras, eller den praktiska (faktiska) och det som görs där, har diskuterats alltsedan antiken.⁴¹

³⁷ Velásquez (2005) s.16

³⁸ Ramírez (1995) s.282-283

³⁹ Förklaring av begreppet av Velásquez (2005) s.16

⁴⁰ Jag har inte hittat någon översättning till mer begriplig svenska av begreppen "normativ" och "genealogisk" i sammanhanget med handlingsteorier, men enligt Bonniers svenska ordbok (1986) betyder "normativ": *som tjänar som norm, som rättesnöre*, vilket stämmer bra överens med "bör göras". Man kan utifrån NE (2007d) utläsa att "genealogi" handlar om härstamningsförhållanden och jag tolkar i det här sammanhanget det därför som att "genealogin" hänger samman med "det som görs" – och varför. Velásquez (2005) s.17 skriver också att genealogiska ansatser vill säga att händelser är situations- och sammanhangsbestämda

⁴¹ Velásquez (2005) s.16

³³ Nylund (1995) s. 2, 151

³⁴ Wiberg (1999) s.10

³⁵ Nilsson (2001) s.23

³⁶ Velásquez (2005) s.16

Normativa handlingsteorier – vad som bör göras

De normativa handlingsteorierna behandlar tillsammans i planeringssammanhang något som har kommit att kallas *kommunikativ planering*. Andra benämningar är *samverkansplanering* (collaborative planning) och *deliberativ/deltagande planering* (deliberative planning).⁴²

Grunden för teorierna återfinns hos Jürgen Habermas som menar att man genom att kommunicera via språket kan nå ett gemensamt förnuft, ett kommunikativt förnuft, istället för att använda sig av var och ens enskilda förnuft⁴³. Genom att diskutera, men framförallt genom att lyssna och resonera, ska man kunna komma till en gemensam övertygelse, konsensus⁴⁴. För att inte argumenten ska kunna manipuleras kräver den kommunikativa planeringen att maktförhållanden suddas ut och att de som deltar i kommunikationen istället är jämlika. Om dessa kriterier uppfylls ska man gemensamt kunna komma fram till vad som är ett sant argument.⁴⁵ Argumenten utgörs inte bara av fakta utan även av värderingar. Eftersom många lever sida vid sida med olika kulturer och värderingar måste man därför sätta sig in i de andras tankesätt och vad som ligger bakom att man har de värderingar som man har. När man förstår och har tilltro till varandra är det sedan lättare att finna lösningar i samverkan.⁴⁶ De nya sammanlänknings av kulturella nätverk och tankemönster som uppstår menar Healey bidrar till ökat socialt, ekonomiskt och politiskt kapital – en kulturell gemenskap på institutionell nivå (community)⁴⁷. För att denna öppna och förståelseinriktade dialog ska kunna ske krävs en universell etik och att alla utan tvång

ansluter sig till den. Man måste kunna se förbi sina egna uppfattningar och intressen för att istället sikta mot en gemensam förnuftig överenskommelse⁴⁸. Med andra ord förutsätter dialogen att alla som är med vill vara med och frivilligt vill vara lika öppna. I denna etik ingår också att intressena inte ska vara låsta från början utan utvecklas under tidens gång och att nya ska kunna komma till⁴⁹.

Habermas delar in samhället i två världar som existerar parallellt: en systemvärld och en livsvärld. Systemvärlden är de politiska, administrativa och ekonomiska system som omger oss medan livsvärlden är den individuella tillvaron och relationer i den privata sfären.⁵⁰ Healey⁵¹ utgår från Habermas teorier och menar att det finns ett dilemma i planeringen eftersom många vill att den ska stå för social rättvisa och hållbar utveckling, men det administrativa systemet som är baserat på rationalism är för smalt för att kunna planera för dessa önskemål. Ett annat sätt att se det är att systemvärlden, t ex planeringssystemen, påverkar människor i deras vardagsliv, livsvärldar, men att människorna har svårare att påverka systemen. Genom möten i offentligheten vill Habermas att systemvärlden och livsvärlden ska mötas så att livsvärlden i större utsträckning kommer att påverka systemvärlden.⁵²

Kritik mot konsensusbaserade teorier:

De normativa handlingsteorier som bygger på Habermas ursprungstanke har fått kritik för att bara handla om en ideal värld och inte prövas mot en verklighet där det finns maktrelationer som man inte kan komma ifrån.⁵³

⁴² Velásquez (2005) s.16 använder i sina texter, utöver *samverkansplanering*, *deliberativ planering* medan Nilsson (2001) s.71 använder *deltagande planering*.

⁴³ Velásquez (2005) s.22, Nilsson (2001) s.73, Healey (1993) s.240, m fl

⁴⁴ Konsensus = samstämmighet i åsikter o. tankesätt inom en större grupp, t ex befolkningen i ett land. Bonniers svenska ordbok (1986)

⁴⁵ Nilsson (2001) s.77-78

⁴⁶ Som jag tolkar Healey (1993) s..236-240

⁴⁷ Healey (1997) s.310-312

⁴⁸ Velásquez (2005) s.22-23

⁴⁹ Healey (1997) s.270-271

⁵⁰ Velásquez (2005) s.18-19

⁵¹ Healey (1993) s.233

⁵² Velásquez (2005) s. 18

⁵³ Fritt efter Velásquez (2005) s.25

Genealogiska handlingsteorier – det som görs

De genealogiska handlinsteorierna behandlar som sagt det som faktiskt görs. De försöker analysera eller förklara det som görs och varför. Det finns forskningsriktningar som försöker lyfta fram hur makten mellan olika aktörer speglas i den interaktion – det samspel – som finns mellan aktörerna. En framstående förespråkare för detta synsätt är Flyvberg som kontrar mot de normativa handlingsteoriernas strävande efter konsensus och jämlikhet. Han föreslår istället att man ska synliggöra vem som vinner och vem som förlorar i termer av politisk makt, huruvida detta är önskvärt och vad som bör göras. I de normativa handlingsteorierna finns enbart en situation utan vinnare och förlorare eftersom man ser till det gemensamma bästa. Flyvberg menar dock istället att det är viktigt att tillåta konflikter för att inte medborgarna ska bli en passiv massa. Dessutom menar han att det är viktigt att först och främst fråga sig vart vi är på väg med frågorna som rör delaktighet och demokrati.⁵⁴ Det finns alltså ett inslag av vad som *bör* göras i denna riktning också, men fokus ligger på att titta på en verklig process.

En annan riktning är retoriken. Denna försöker genomskåda det som sägs och hitta intentionerna bakom det sagda.⁵⁵ Man letar efter de bakomliggande handlingarna istället för, som man ofta annars gör, resultaten⁵⁶. Ordet ”retorik” brukar presenteras som ”konsten att övertyga” men egentligen är retoriken mycket bredare än så och det är den bredare tolkningen som avses i detta sammanhang. Istället kan retoriken beskrivas som *uttryckandets vetenskap* där man försöker förstå varför någon säger något. Det du säger till någon avslöjar något om dig själv och hur du ser på personen du pratar med, men det gör även att personen du pratar med uppmärksammar olika aspekter i det du säger utifrån sitt perspektiv. Den struktur som ett retoriskt resonemang har i en dialog kallas *entymem* vilket innebär att nya aspekter hela tiden

vävs in från olika personer och slutsatsen är och förblir öppen. Detta skiljer sig från ett traditionellt vetenskapligt resonemang där premisserna, ramarna, är satta från början och inte får bytas ut under resonemangets gång. Man undersöker inom den traditionella vetenskapen något utifrån en viss teori.⁵⁷

Retoriken identifierar de tre diskurstyperna *utvärdering*, *överbäggande handlingar* och *framställningsformen*. Utvärderingen behandlar det som redan har skett, fakta, och om det var bra eller dåligt. Överbäggande handlingar är den diskurs där vi överbägger hur och vad vi bör göra, i t ex vårt samhälle. Här finns inga sanningar utan bara möjligheter. Den tredje diskurstypen, framställningsformen, handlar om att genomskåda det som talaren framställer, varför denna väljer de argument och den struktur som hon eller han gör. Denna sista diskurstyp är inte bunden till det som har skett eller kommer att ske, utan kan läggas på de andra två.⁵⁸

Ramírez talar om hur samhällsplanering och design hänger ihop men inte är samma sak. Samhällsplaneringen vill hitta funktioner eller mening medan designen hittar den fysiska formen för dessa funktioner. (I detta arbete har jag översatt planering i stort med olika sätt och vägar att *vilja* påverka landskapet. Då ingår både samhällsplaneringen och den fysiska formen.) Ramírez menar att designen kan överlåtas till professionen men funktionerna och meningen är något som måste diskuteras med medborgarna i en dialog. Eftersom meningen hos olika personer inte kan förutses som en vetenskaplig sanning måste personerna involveras och bidra med sina perspektiv.⁵⁹

---

⁵⁴ Velásquez (2005) s.26

⁵⁵ Velásquez (2005) s.17

⁵⁶ Larsson (2004) s.170

---

⁵⁷ Ramírez (2003) s.55-61

⁵⁸ Ramírez (2003) s.62-65

⁵⁹ Ramírez (2003) s.65, 67-68

Inflytandestegen

De kommunikativa handlingsteorierna kräver en kommunikation mellan medborgarna och det styrande systemet, och en kommunikation intressen emellan. I vilken grad medborgarna får vara med och bestämma i verkligheten och om det är en verklig kommunikation mellan de deltagande eller bara enkelriktad information, har hittills skiftat i planeringssammanhang. Den så kallade Arnsteins steg delar upp medborgarinflytandet i åtta olika nivåer, där de översta nivåerna handlar om verkligt inflytande och de nedersta nivåerna inte tillåter medborgarna att uttrycka sig alls. Figuren här till höger är en blandning av Healeys⁶⁰ och Nilssons⁶¹ variant av Arnsteins steg samt egen översättning.

Enligt modellen hamnar den dialog som de kommunikativa handlingsteorierna förespråkar inte så högt upp, inte ens under de tre första graderna av medborgarmakt. Detta verkar lite konstigt med tanke på att dialogen ska främja deltagarinflytandet, men tittar man lite närmare så tror jag att det har med ordet ”makt” att göra. Tanken är ju inte att en viss medborgargrupp ska få större enskild makt igenom dialogen utan att man ska komma fram till det gemensamt förnuftiga och då kan man tvingas stå tillbaka om man inser att ens eget krav inte var så bra.

8	Citizen control/ Invånarnas kontroll	Enbart invånarna bestämmer, t ex privata bostadsrättsområden	Degrees of citizen power/ Grader av medborgarmakt
7	Delegated power/ Delegerad makt	Medborgarsamver- kan där medborgarna kan påverka tillsammans med administrativ förvaltning	.
6	Partnership/ Partnerskap	Parter går samman i projektgrupper som får ansvaret	.
5	Placation/ Medborgarsamver- kan	Medborgarsamver- kan enligt kommunikativ teori. Inflytande genom öppna dialogproces- ser.	Degrees of tokenism/ Grader av symbolisk medborgarmakt
4	Consultation/ Medborgarmedver- kan	Administrativ förvaltning frågar medborgarna för att få ett bättre beslutsunderlag och ta emot reaktioner	.
3	Informing/ Information	Medborgarna kan få svar på sina frågor.	.
2	Therapy		Nonparticipa- tion/ Ickedeltagande
1	Manipulation		.

⁶⁰ Healey (1997) s.26

⁶¹ Nilsson (2001) s.72

Planerarens roll

I och med den kommunikativa vändningen börjar planerarrollen (i t ex stat och kommun) att förändras. I samverkansprojekt och kommunikativa processer krävs annan kunskap än tidigare. Nilsson⁶² beskriver kort de olika rollerna som den fysiska planeraren har haft under 1900-talet. Som *stadsgestaltare*, *rationell tekniker* och *strategisk planerare* är rollen expertbetonad. I rollen som *förhandlingsplanerare* är planeraren dels expert och dels en medlare mellan avtalsaktörer. En *generativ planerare* förenar professionell kunskap med deltagarnas vardagskunskap. Slutligen presenterar Nilsson *miljöplaneraren*, vilken både är expert och processledare inom exempelvis Agenda 21-arbetet⁶³.

I de kommunikativa teorierna identifieras tre olika roller för planeraren. Nilsson⁶⁴ beskriver dessa roller som *expert*, *koordinator* och *processstödjare* enligt följande: Experten har i uppgift att bidra med fakta och kunskap i ett sakområde eller om helheten, föreslå lösningar och bedöma konsekvenser av alternativ. Koordinatoren har kunskap om planeringssystemet, lagar m.m. och gör den samlade expertkunskapen tillgänglig för deltagarna. Koordinatoren har också i uppgift att lyssna kritiskt till olika argument och analysera var olika parter står samtidigt som koordinatoren kan företräda en intressepart. Processstödjaren är en opartisk professionell processkoordinator och fokuserar på själva processen och inte sakfrågorna. Processstödjaren bör ha kunskaper i dialogteknik.

Huruvida dessa olika planerarroller kan rymmas i en och samma person finns det delade meningar om. Enligt de kommunikativa teorierna enligt ovan är rollerna separerade. Det finns exempel där en och samma person har haft alla tre typerna av roller samtidigt. Forester menar att man inte bör undvika de konflikter

som finns inbyggda i att ha flera roller samtidigt, genom att dela upp rollerna, utan betonar istället att man bör lyfta konflikterna till ytan och medvetandegöra dem.⁶⁵ Reiter skriver istället "*Det är inte troligt att en aktör kan få alla medverkandes förtroende och samtidigt leda planeringsprocessen*"⁶⁶ och menar i motsats till Forester att det kan behövas en tredje part, likt processstödjaren ovan.

Några tankar kring det enskilda eller allmänna intresset

Utifrån den historiska tillbakablicken i tidigare kapitel, kan sägas att individens roll och det enskilda intresset har sett olika ut i olika tider. Bilden ser också olika ut om man tittar på individen som medborgare eller som en person tillhörande en viss grupp. Ramírez⁶⁷ menar att individens inflytande i kommunen enligt lag var som störst från 1919 då allmän rösträtt infördes, till 1930 då kommunfullmäktige blev obligatoriskt. Därefter har kommunerna slagits samman och medborgarna kommit längre ifrån de förtroendevalda⁶⁸. I planeringssammanhang ersattes som jag tidigare nämnt "gemensamhetsprincipen" av "allmänintresseprincipen" i mitten av 1900-talet, medan 1980-1990-talen präglades av att de starkaste enskilda intressena tog över i den kommunala planeringen.

För att titta specifikt på landsbygdens avvägning av intressen hänvisar jag här till Stjernquist (1995) som målar upp en intressant bild. Han förklarar att det under de 150 senaste åren har funnits en spänning mellan å ena sidan *äganderättsideologin* och å andra sidan *jämlikhetsideologin*. Den skiftande tyngdpunkten mellan dessa har gett bestämmanderätten olika utseenden och följer vid olika tidpunkter. Under 1800-talet var jorden viktig för försörjningen och de sociala orättvisorna kunde härledas till

---

⁶² Nilsson (2001) s.85-87

⁶³ Läs mer om Agenda 21 under *Återspeglings av den kommunikativa vändningen* på s.19

⁶⁴ Nilsson (2001) s. 87-91

---

⁶⁵ Genom Nilsson (2001) s.91

⁶⁶ Reiter (2004) s. 22

⁶⁷ Ramírez (1985) s.8

⁶⁸ Ramírez (1985) s.7, 11-12

markägande. Äganderättsideologin var stark och det varade fram till krigsåren på 1900-talet. Idag ser verkligheten helt annorlunda ut då jordbruk och skogsbruk enbart står för en liten del av alla de försörjningsunderlag som finns och jordägande avgör inte heller längre hur de sociala klyftorna fördelar sig. Under tiden så har kommunerna erhållit mer av bestämmanderätten över marken från markägarna. Eftersom kommunerna är en form av representativ demokrati med majoritetsstyre har minoriteter svårt att få sina åsikter hörda. I dagsläget har landsbygdsbefolkningen som livsform blivit en minoritet medan tätortsbefolkningen har kommit att bli en klar majoritet. I och med att jämlikhetsideologin har stort inflytande i politiken går de allmänna, ofta tätortsbefolkningens, intressen före det enskilda fåtalets, markägarens. Ett exempel på jämlikhetskraven kan återspeglas i allemansrätten eftersom alla har rätt att vistas fritt i skog och mark oavsett vad markägaren tycker. Stjernquist menar dessutom att tätortsbefolkningen har svårt att se betydelsen av *livsformen* på landsbygden där kopplingen till marken inte bara finns genom att marken är ett försörjningsunderlag rent ekonomiskt, utan även utgör en grund i identiteten. Med de nya kommunikativa ansatserna, som jag tidigare har beskrivit, menar Stjernquist att det finns en stor möjlighet att ta tillvara minoritetens krav på marken som underlag för sin livsform, eftersom majoritetsbeslut då ersätts med samförstånd och hänsynstagande.⁶⁹

Avvägningen mellan allmänna och enskilda intressen kan även ses från en lite annorlunda vinkel. Landsbygden har tidigare fått stöd för livsmedelsproduktion (”föda och fiber”⁷⁰) men på senare tid även för att bevara och utveckla miljön (se under *Planeringsteoretisk brakgrund – statlig nivå*, s.11). Det som man vill åt att bevara är landskapets *kollektiva nyttigheter*, vilket innebär den biologiska mångfald, landskapbild och de kulturmiljöer som har uppstått vid sidan av livsmedelsproduktionen⁷¹. Det är alltså en form av allmänintresse men med stark

koppling till ett specifikt landskap. Larsson menar att risken med kollektiva nyttigheter är att alla vill utnyttja dem men ingen enskild vill betala. Därför är de statliga medlen ett sätt att finansiera kollektiva nyttigheter. Eftersom landskapet är specifikt för varje plats fungerar dock inte generella stödåtgärder för att uppmuntra till nya nyttiga och platsbundna företeelser, men kan däremot fungera för att förhindra att mer generella nyttigheter tas bort. Nyttiga företeelser måste istället lösas på lokal nivå och på frivillig väg.⁷² Reiter⁷³ skriver att ”*EU:s jordbrukspolitik finansieras genom skattemedel från en befolkning som till uppemot 80 % bor i städerna.*” Han lyfter därefter frågan hur man ska få medborgarnas acceptans för stödet till landsbygden och menar att acceptansen kan nås genom att stöden går till de kollektiva nyttigheterna som alla kan utnyttja. Förhållandet mellan land och stad ser olika ut på olika platser och de lokala behoven varierar. Därför måste frågorna lösas på lokal nivå. Framförallt i expansiva regioner finns många motstridiga intressen vilket leder till ett behov av allsidiga bedömningar. Reiter menar att man måste se landsbygden som ett system av både kollektiva och enskilda intressen och nyttigheter. Den kommunala planeringen har hittills inte haft en sådan helhetssyn på landsbygden.⁷⁴ För att bygga upp en kunskap om ett sådant komplext system räcker det inte med att överföra expertkunskap utan lokala aktörer måste vävas in och gemensamt bygga upp en kunskap och ett förtroende.⁷⁵

Oavsett om man i detta fall närmar sig landsbygdens avvägning mellan enskilda och allmänna intressen via Stjernquist, Larsson eller Reiter så leder resonemangen fram till att det behövs en ökad kommunikation mellan medborgarna och mellan medborgarna och planeringssystemen för att var och ens intresse ska kunna tas tillvara. Kanske finns det en annan bild av hur intressena kommer att tas tillvara enligt Flyvbergs tankesätt

⁶⁹ Stjernquist (1995) s.154-158

⁷⁰ Reiter (2004) s.7 använder denna beteckning

⁷¹ Reiter (2007) s.9

⁷² Larsson (2004) s. 51-53

⁷³ Reiter (2004) s.15

⁷⁴ Reiter (2004) s.15-18

⁷⁵ Reiter (2004) s.21.

omkring makten i kommunikationsprocesser (se s.15) men detta är inte något jag har stött på under mina litteraturstudier.

Återspeglings av den kommunikativa vändningen

Denna nya hållning mot ett ökat deltagande i planeringen återspeglas nu på ett flertal håll och nivåer inom samhällssystemet även om den mer expertdominerade planeringen också vidhålls. Ett riktmärke för ökad medborgarinflytande kom i och med FN:s konferens om miljö och utveckling 1992, med handlingsprogrammet Agenda 21 som följd. Här menade man att miljöproblemen måste lösas genom att kommunerna med hjälp av ett underifrånperspektiv upprättar en lokal Agenda 21.⁷⁶ Inom den svenska plan- och bygglagen gjordes förändringar 1996 för att öka medborgarinflytandet i processen för den fysiska planeringen⁷⁷. Såväl inom kommunal verksamhet som på andra nivåer har sedan olika projekt genomförts för att testa ökad medborgarligt deltagande eller inflytande.

Genom arbetsprocessen till detta arbete har jag stött på några projekt som kan kopplas till den kommunikativa vändningen, medborgarinflytande eller dialog. Jag har inte strävat efter att finna och presentera alla de projekt som finns i ämnet, eftersom det inte är mitt syfte att göra en kartläggning och det är en för stor uppgift inom ramen för detta arbete. Istället har jag snarare slagits av den blandning av nivåer och sammanhang där initiativ till medborgardeltagande återfanns genom min smala sökning. Exempelen nedan är alltså ett begränsat urval.

Myndigheter och ideella organisationer

Sydlänsprojektet var ett projekt under mitten till senare delen av 1990-talet där nio kommuner från nio olika län arbetade med lokala utvecklingsarbeten. Initiativet kom från Boverket och

⁷⁶ Boverket (1998) s.17, Nilsson (2001) s.22

⁷⁷ Boverket (1998) s.8, Nilsson (2001) s.23

Folkrörelserådet Hela Sverige ska leva. I rapporten till detta projekt tar man mycket tillvara på den lokala gemenskapen. En gemensam kunskapsuppbyggnad i form av studiecirklar skulle senare leda till gemensamt formulerade problem och möjligheter för det lokala samhället. Man kunde konstatera att medborgarna efter projektet respekterades i högre grad men att de fortfarande var långt ifrån jämbördiga med politiker och planerare.⁷⁸

Inom naturvården har man under de senaste decennierna allt mer betonat viken av lokal förankring. Naturvårdsverket startade 2002 ett projekt om just lokal förankring, vilket hade till syfte att dokumentera och sprida exempel på god sådan, förbättra informationen till lokala aktörer samt föreslå arbetssätt för att förbättra dialogen med berörda intressenter.⁷⁹

Universitetsanknutna studier

Rapporten *Landsbygdsutveckling genom rådslag* (Reiter 2004) beskriver en förstudie där så kallade rådslag testats som metod för landsbygdsutveckling. Rådslagen beskrivs som ”en förberedd, organiserad och strukturerad dialog mellan intressenter inom ett geografiskt område”⁸⁰. Det hölls rådslag vid fyra tillfällen i en del av Svalövs kommun i Skåne. På de två första kom man gemensamt fram till bygdens situation med möjligheter och problem, och på de följande två hittade man arbetsområden att arbeta vidare med. De överenskommelser som nåddes kallades *utvecklingskoalitioner*. I detta projekt fanns en tyngdpunkt på kollektiva nyttigheter och allmänintresset vilket fungerade trots ett underifrånperspektiv med enskilda intressen i botten.

EU-nivå och riksnivå

I *Landsbygdsprogram för Sverige år 2007-2013* finns en ambition till att skapa ett helhetsperspektiv på landsbygden genom fyra

⁷⁸ Boverket (1998) bl a s.7 s.67-68

⁷⁹ Thorell (2005) s.15-16

⁸⁰ Reiter (2004) s.5

olika spår, så kallade axlar. Den första axeln handlar i korthet om att stimulera företag inom jord och skogsbruk, den andra om att bevara landskapets värden och den tredje om att diversifiera landsbygdens näringsliv. I den fjärde axeln är det övergripande målet att *"Främja ett effektivt genomförande av landsbygdsprogrammet genom det mervärde som följer av lokal förankring, inflytande och samarbete."* Formen för att göra detta är främst genom den så kallade *Leadermetoden* vilken syftar till att genomföra de övriga axlarna genom lokala utvecklingsstrategier. Leadermetoden innebär att stöd fördelas via "lokala aktionsgrupper" vilka består av representanter från privat, ideell och offentlig sektor. Leadermetoden är en efterföljare till en flera föregångare varav den senaste kallas LEADER+. ⁸¹

Europeiskt initiativ

Europarådet⁸² förhandlade år 2000 fram, och antog en Europeisk landskapskonvention⁸³. Konventionens syfte är att lyfta upp landskapets roll och säkerställa att det gemensamma landskapsarvet kommer att finnas kvar även i framtiden. Sverige har skrivit under konventionen men har ännu inte ratificerat den.⁸⁴ Riksantikvarieämbetet skriver att

*"Landskapskonventionen innehåller en tydlig demokratisk aspekt. Dels därför att den lyfter fram landskapets sociala betydelse, dels därför att den understryker vikten av att människor kan delta aktivt i värdering och förvaltning av landskapet."*⁸⁵

Enligt artikel 5c i konventionen förbinder sig varje part att föra in medverkan från bland annat allmänheten och under artikel 6

förbinder varje part sig att öka det civila samhällets medvetenhet om landskapens värden och förändringar⁸⁶.

Som ett led i att föra in konventionen i Sverige har ett antal pilotprojekt startats för att arbeta med så kallade regionala landskapstrategier⁸⁷. De projekt jag undersöker i detta arbete som du just nu läser, är kopplade till de regionala landskapsstrategierna. Mer om dessa kan du läsa i kapitlet *Exemplen och undersökningen*.

Underifrånperspektivet

Man kan även följa ett ökat intresse för inflytande även ifrån underifrånperspektivet. Medborgarinflytandet har gått från att till stor del ha handlat om att påverka representativt genom engagemang i politiska partier till att medborgarna använder alternativa kanaler såsom att medverka i demonstrationer eller engagera sig i lokala utvecklingsgrupper för att kunna påverka sin omvärld⁸⁸.

Att jag skriver om den kommunikativa vändningen beror på att de projekt jag har undersökt i detta arbete delvis bygger på en ambition från myndigheternas sida att öka medborgardeltagandet och på vissa håll även medborgarinflytandet. Möten och kommunikation med medborgarna är viktiga delar av arbetssättet i dessa projekt och de kommunikativa handlingsteorierna kan hjälpa till i förståelsen av hur arbetet har fungerat och hur deltagarna uppfattat sin roll i processen. Mer om projekten kan du läsa i nästa kapitel.

---

⁸¹ Regeringskansliet (2007)

⁸² Europarådet är en internationell organisation med 47 stater, som bildades för att främja demokrati, mänskliga rättigheter och rättsamhället i Europa. (Council of Europe 2007a)

⁸³ Council of Europe, b

⁸⁴ Riksantikvarieämbetets website (2007)

⁸⁵ Riksantikvarieämbetets website (2007)

---

⁸⁶ Council of Europe (2002)

⁸⁷ Riksantikvarieämbetets website (2007)

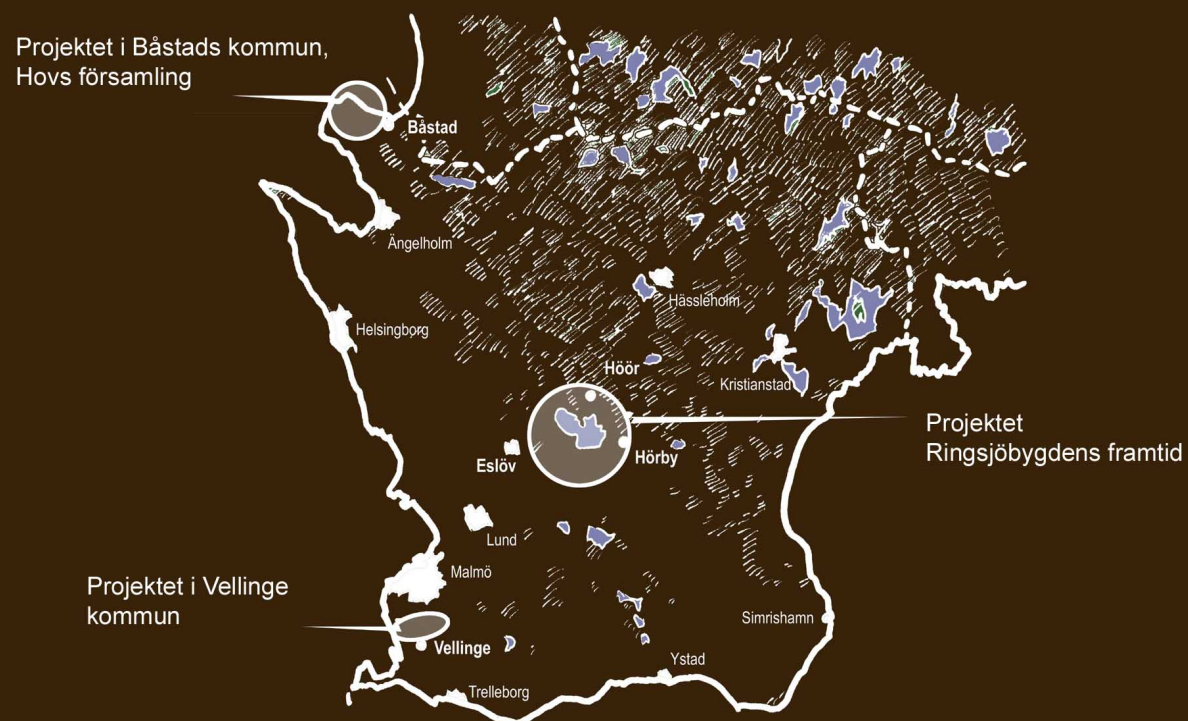
⁸⁸ Boverket (1998) s.79 hänvisar till SOU 1993:90

EXEMPLEN OCH

UNDERSÖKNINGEN

KAPITEL 3

Exemplen och undersökningen

I detta kapitel presenterar jag de olika projekten som jag har undersökt.

Regionala landskapsstrategier

Under 2006-2007 testar sju länsstyrelser i Sverige ett nytt sätt att arbeta för att öka den biologiska mångfalden och för att uppnå en hållbar utveckling, genom att skapa en helhetssyn på landskapet. Arbetet grundar sig i den Europeiska landskapskonventionen och det 16:e miljömålet⁸⁹ som behandlar biologisk mångfald. Helhetssynen i landskapet lägger grunden för så kallade regionala landskapsstrategier. Under ett möte i projektet ”Ringsjöbygdens framtid” som är ett av de projekt jag har fått en viss inblick i, definierades landskapsstrategi som *en långsiktig plan på hur man ska använda, bevara och utveckla landskapet*⁹⁰.

Länsstyrelserna har valt olika arbetssätt för att utveckla regionala landskapsstrategier. I Skåne har länsstyrelsen låtit fyra kommuner eller kommunsammanslagningar arbeta med lokala åtgärdsprogram i form av pilotprojekt, efter vad som lämpar sig i dessa kommuner. De fyra pilotprojektsområdena är Helsingborgs kommun, Vellinge kommun, Båstads kommun samt en sammanslagning av kommunerna Eslöv, Höör och Hörby i ett projekt kring de gemensamma Ringsjöarna. Det är de tre sistnämnda projekten som jag i olika grad har undersökt i mitt examensarbete.

Länsstyrelsen kvarstår dock som central samordnare av kommunprojekten, och kommer under hösten 2007 att skriva en utvärderande rapport till regeringen tillsammans med

---

⁸⁹ Riksdagen beslutade 1999 om 15 miljömål som behandlar miljö, natur- och kulturmiljöer. 2005 lades ett 16:e miljömål till som fokuserar på att nå ett hållbart utnyttjande av biologiska resurser och hejande av förlusten av biologisk mångfald. (Miljömålsportalen 2007 a och b) Flera av de tidigare målen innehåller värnande av biologisk mångfald men det 16:e miljömålet ger en mer samlad bild.

⁹⁰ Processledare Sofia Karlssons definition under stormötet 2007-08-28

forskargruppen vid Alnarp. Jag deltog även i ett introduktionsseminarium som Länsstyrelsen ordnade på temat ”landskap, landskapsstrategi och delaktighet” i april, där bland annat landskapskonventionen, det skånska landsbygdsprogrammet (se nedan), det 16:e miljömålet och kopplingen till den svenska lagstiftningen diskuterades.

I länsstyrelsens önskemål om de kommunala projekten eftersträvas en helhetssyn på landskapet och landsbygdsutveckling. I denna helhet ingår ekologiska, ekonomiska och sociala aspekter samt att väva in kulturmiljöfrågor. Med denna helhetssyn kopplas projekten till *Det skånska landsbygdsprogrammet*⁹¹ som föreslår möjliga utvecklingar av olika bygder i Skåne utifrån deras landskapskaraktärer och läge. I projekten har även lokal delaktighet och vardagslandskapet stor betydelse. Det är främst den lokala delaktigheten som jag tittar på i detta examensarbete även om det andra också är mycket viktigt ur hållbarhetssynpunkt.

Nedan presenterar jag projekten som jag i olika grad har undersökt och vad som har kommit fram på de möten som jag har varit med på. De olika kommunerna har valt lite olika sätt att arbeta på vad gäller storlek på område, problemavgränsning, processledning och mötesformer.

Mitt främsta undersökningsområde

Projektet i Vellinge kommun

Beskrivning av projektområdet

Vellinge kommun ligger till stor del inom den karaktärstyp som Det skånska landsbygdsprogrammet kallar *Söderslätt*. I öster, mot inlandet, kommer man in i det sydsånska backlandskapet. Söderslätt domineras av ett flackt, något böljande och öppet

---

⁹¹ Hela titeln är Det Skånska Landsbygdsprogrammet - Ett utvecklingsprogram med landskapsperspektiv (2006)

åkerlandskap. Jorden är bland den bördigaste i landet och jordbruksproduktionen har varit stabil. En rätvinklig åkerstruktur har hängt med sedan 1800-talets skiftesreformer och senare rationaliseringar har medfört stora brukningsenheter. Utanför tätorterna finns endast 2% allemansrättsligt tillgänglig mark. De naturanknutna värdena finns främst i mangelgravar, bronsåldershögar och äldre trädgårdsmiljöer. Närheten till städerna har medfört en ökad bosättning i det öppna landskapet, vilket kan påverka de traditionella landskapsvärdena negativt. Antalet hästplatser för inackordering har ökat i och med ett ökat intresse för hästverksamhet.⁹² Det delområde som valts ut för projektet hamnar till största delen inom Söderslättskaraktären. Området ligger knappt en halvmil söder om Malmös yttre gräns och nybyggnationer för boende planeras. Det finns ett stort intresse för hästar och anläggande av hästgårdar i kommunen⁹³. Det finns ungefär 1100 hästar i kommunen och intresset tros inte minska utan snarare öka⁹⁴.

Projektbeskrivning

Pilotprojektet i Vellinge kommun inriktar sig på att lägga samman biologisk mångfald med ridning och rekreation i landskapet. Man vill undersöka möjligheterna att åtgärda den brist på länkar för rekreation som finns mellan naturskyddade betade strandängar vid kusten och backlandskapet i nordost. Till en början valdes ett landskapsutsnitt ut som sträcker sig mellan dessa landskapstyper och över söderslättskaraktären däremellan. Denna sträckning kallades på grund av sitt läge för ”Södersnett”. Målsättningen var att, via rekreationsproblematiken, även nå fram till en diskussion omkring t.ex. en bättre biologisk mångfald i vardagslandskapet. Forskargruppen ansåg, med stöd av kommunen, att det skulle vara lättare att samla många

intresserade kring ett aktuellt och konfliktfyllt tema än att utgå direkt från natur- och kulturmiljöfrågorna.

Vellinge kommun håller igång projektet tillsammans med en forskargrupp från SLU Alnarp och en kulturmiljökonsult ansvarar för kulturmiljöfrågorna. Dessa personer har haft gemensamma planeringsmöten och internseminarier och jag har även själv varit med på flera av dessa och är därför inblandad i processen. Den lokala delaktigheten har hittills bestått i ett markägarmöte och en så kallad *rådstuga*. Rådstugor var ett annat ord för sockenstämman på den tiden som sådana fanns,⁹⁵ och i Vellinge användes i ordet detta sammanhang fram till och med 1933⁹⁶. Man valde att återanvända ordet rådstuga eftersom man tyckte att det beskrev innebörden av en typ av workshop men har ett bättre namn med historisk anknytning. De möten med lokal delaktighet som hållits i projektet presenteras nedan, men först ska jag tillägga att området för projektet har minskat i geografisk utsträckning eftersom det är beroende av de markägare som är intresserade av projektet.

I Vellingeprojektet har jag gjort observationer och deltagit i möten samt gjort intervjuer med deltagare i processen.

Bild 1. Öppet åkerlandskap i Vellinge kommun

⁹² Det Skånska landsbygdsprogrammet – Ett utvecklingsprogram med landskapsperspektiv (2006) s. 40-47

⁹³ Hästar och bebyggelse i Vellinge kommun (2006) s.6

⁹⁴ Hästar och bebyggelse i Vellinge kommun (2006) s.6

⁹⁵ Ramírez (1985) s.6

⁹⁶ Vellinge kommun (2006)

Markägarmöte 2007-04-10

En kväll i april hölls ett markägarmöte på Gessie byakrog som ligger i det område som man i projektet kallar för "Södersnett". Forskargruppen, kulturkonsulten och jag som examensarbetare, samlades på Gessie byakrog tillsammans med representanter från kommunen, länsstyrelsen, och inbjudna markägare. Inbjudan till markägarmötet hade gått ut via brev till de lantbrukare som driver aktivt lantbruk i området. Adresserna hämtades från kommunens tillsynsregister över aktiva lantbruksföretag⁹⁷.

Över en pubmacka skulle information om projektet och en inledande dialog sätta igång. SLU:s och kommunens representanter började med att presentera sig för att sedan berätta om projektet mycket kortfattat. Man hann dock inte långt förrän kritik började komma. Det uppkom flera synpunkter under mötet. Markägarna/lantbrukarna var inte vana vid att kartan som hölls upp enbart utgjorde en diskussionsgrund och inte en plan. Man trodde att allt redan var bestämt och att de nu skulle köras över. Ett finger på kartan för att illustrera en möjlig sträckning, taget från luften, uppfattades som ett beslut som man ville kasta omkull. Kommentarer som att "Då får NI göra..." speglade troligtvis en markägars syn på att han inte kände sig van vid delaktighet i planeringen. Det var också någon markägare som sa "Det är ju inte jag som ska komma med förslagen", fast det faktiskt är just det som är projektets mening.

Konflikter kring ridning kom att uppta stor del av mötets fokus, trots att det inte var det som var planerat. Det rådde en laddad stämning kring de problem som uppstod när hästar och lösspringande hundar rastades i eller i närheten av fälten. Att mer folk i landskapet kommer att leda till överkan sades också, men cyklisterna var välkomna så länge lederna inte förläggs nära

⁹⁷Information från kommunens tjänstemän. Under en av mina intervjuer ifrågasattes hur inbjudningarna gått till eftersom denna intervjuuperson menade att man avsiktligt hade missat en markägare. Den markägare som inte blivit inbjuden driver inte aktivt lantbruk och fanns därför inte med i registret och missades således. I och med att den aktuella markägaren kontaktade kommunen kunde kommunen bjuda in markägaren.

gårdarna. Ansvarsfrågor mellan häst och motorfordon påtalades. En synpunkt, som flera parter kunde acceptera som en tänkbar lösning, var att de som har ridning som näringsverksamhet får betala för ridstigarna. Ekonomisk ersättning sågs som en förutsättning för att man överhuvudtaget skulle kunna komma vidare. På forskarnas fråga om det finns vallar eller restytter utmed fastighetsgränser som kunde utnyttjas till ridning var svaret nej. Varenda kvadratmeter som går att odla är uppodlad och för värdefull för att använda till något annat. Någon menade dessutom att hästägarna borde se till sin egen gård först och inte köpa fler hästar än vad man har hagar till.

Bild 2. Projektledningen använde kartan som diskussionsunderlag på markägarmötet

Diskussionen om den biologiska mångfalden drunknade i problematiken med rekreation i jordbrukslandskapet.

Rådstuga i Hököpinge kyrkby 2007-04-23

I Hököpinge kyrkbys församlingshem samlades omkring 40 intresserade personer under några timmar på kvällen, knappt två veckor efter markägarmötet, till en rådstuga om ”rekreationsstråk mellan Hököpinge och Vellinge ängar”. Till detta möte gick inga personliga inbjudningar ut. Istället sattes affischer upp i byarna och på de större hästgårdarna.

Uti från en enkät som deltagarna fick fylla i när de kom till mötet kan sägas att 7 personer var lantbrukare och 26 ryttare (2 av dessa lantbrukare var även ryttare och ingår därför samtidigt i ryttarsiffran). Av ryttarna var 10 dessutom hästföretagare. Många av lantbrukarna hade med andra ord fallit bort efter markägarmötet och hästintressenterna dominerade antalsmässigt på rådstugan. Utöver denna information kan det vara värt att nämna att en mycket stor del av deltagarna gärna promenerar i landskapet och anser sig intresserade av naturmiljö och en ganska stor del var även intresserade av kulturmiljö.⁹⁸

Projektledningen presenterade projektet och dess koppling till de regionala landskapsstrategierna, biologisk mångfald och underifrånperspektiv. Man berättade vidare att det inte finns några färdiga planer och att detta är starten på en öppen process. Därefter presenterades problematiken i jordbrukslandskapet och att nya landskapselement måste skapas om friluftsliv ska kunna ske i detta odlade landskap.

Senare ombads mötesdeltagarna sätta sig i smågrupper och utifrån en frågelapp diskutera vad man önskar använda landskapet till och hur man skulle kunna nå dessa önskemål. Under tiden fanns kaffe och kaka att ta av. Projektledningen gick runt och lyssnade och svarade på frågor. Efter 30-40 minuter samlades alla till en genomgång av vad som kommit fram i gruppdiskussionerna.

Till en början kom väldigt konkreta frågor upp, t ex om asfaltering av ridvägar är bra eller ej, om hundar och hästar kan

gå på samma ställe och om det är möjligt att kombinera cykelleder med ridstråk. Därefter uppkom en diskussion mellan lantbrukare och ryttare där lantbrukarna menade att ryttarna rider in i fälten och förstör för företagen, medan ryttarna menade att de inte rider där. Om man möter en bred traktor på vägen kan man däremot bli tvingad ner i fälten, menade en ryttare. Någon menade att man kunde tjäna på hästturism, medan någon annan menade att det bara förstör för jordbruksföretagen. Det fanns också motstridiga åsikter om ridning påverkar djurlivet eller ej. Ansvarsfrågor vid olyckor luftades också på mötet, utan klara besked om vad som gäller. Mot slutet diskuterades ersättningsfrågor kring ridvägar. Någon ställde frågan om vandrare också ska betala, varpå en annan person menade att ryttarna kan ta betalt av vandrarna för att slå ihop ryttarnas och vandrarnas kostnader till en klumpsumma som sedan betalas till markägarna. Ett förslag kom att man skulle slå ihop många hästägare så att de lättare kan prata med markägarna. Slutligen diskuterades huruvida man kan rida längs strandängarna, som är naturreservat. En representant från länsstyrelsen uteslöt denna möjlighet stora delar av året på grund av fåglarnas häckning.

Bild 3. Diskussion kring ett av borden på rådstugan

⁹⁸ Uppgifter från sammanställning av Anna Peterson

Efter att dessa synpunkter tagits upp avslutades mötet genom några ord om en ny översiktsplan, kulturmiljöfrågor, det 16:e miljömålet i vardagslandskapet och fysisk och kunskapsmässig tillgänglighet.

Efter rådstugan har projektledningen träffats för planering av det fortsatta arbetet och kulturmiljökonsulenter har haft möte med hembygdsföreningen.

Små pusselbitar från projektet i Båstads kommun och projektet Ringsjöbygdens framtid

Dessa två projekt har smugit sig in i mitt arbete under arbetets gång. Jag har därför inte en lika ingående bild av dessa projekt som jag har fått i projektet i Vellinge. Jag tycker ändå att det är intressant att redovisa de observationer jag har gjort genom deltagande på enstaka möten i projekten och jämföra projekten med projektet i Vellinge.

Projektet i Båstads kommun

Beskrivning av projektområdet

Området för projektet i Båstads kommun begränsas till Hovs församling. Området ligger på Bjärehalvön och vilket också är namnet på karaktären i Det Skånska landsbygdsprogrammet. Bjärehalvön tillhör landskapstypen mosaiklandskap, odlad backlandskap. En småskalighet med bladning av åkrar, betesmarker och lövskog kombineras med öppna vyer på grund av det smått böljande landskapet. Golfbanor är ett nytt inslag i landskapet på flera ställen. Intensiv odling av grönsaker och potatis kräver satsningar för att minska närsaltsläckaget. Värdefulla (flertusenåriga) naturbetesmarker utmed kusten har under de senaste 50 åren delvis börjat växa igen. Under slutet av

1800-talet och fram till idag har landskapet lockat allt mer till rekreation och turism. Den fasta befolkningen i området har stagnerat och minskar eventuellt medan antalet fritidsboende ökar.⁹⁹

Bild 4. Backigt mosaiklandskap i Hov

Projektbeskrivning

I Båstad kommuns pilotprojekt har jag deltagit som observatör på ett uppstartande möte för lokalt deltagande, en så kallad processdag. Dessförinnan hade ett informationsmöte hållits på kommunhuset. Båstad kommun har anställt en projektledare för projektet och processdagen leddes av en extern projektmentor. Projektledaren och projektmentorn utgör en arbetsgrupp men det finns också en styrgrupp bestående av representanter från olika avdelningar på kommunen, LRF och naturskyddsföreningen. Projektområdet valdes främst efter dess höga innehåll av

⁹⁹ Det Skånska landsbygdsprogrammet – Ett utvecklingsprogram med landskapsperspektiv (2006) s.106-113

dokumenterade natur- och kulturvärden och för att det redan finns många engagerade aktörer och byalag i området¹⁰⁰. I ansökningshandlingarna för projektet sägs att de två bärande inriktningarna bör vara att bredda och utveckla produktutbudet för besökare samt att lyfta fram det säregna landskapet och att utveckla den biologiska mångfalden. Det är de lokala aktörerna – bestående av boende, företagare, organisationer och fastighetsägare – som ska vara de som bestämmer de efterföljande inriktningarna¹⁰¹.

Processdag i Hovs församlingshem 2007-05-19

Denna lördagsförmiddag kom ett femtiotal deltagare till församlingshemmet i Hov. Boende och företagare i församlingen hade fått brev med inbjudan till dagen.

Inledningsvis, efter kaffe och presentation av projektledare och projektmentor, förklarades syftet med dagen och processen. Detta syfte var landsbygdsutveckling och att hitta vägar för att ”bruka utan att förbruka” landskapet. Spelreglerna för dagen gick igenom ordentligt och dagen hade en tydlig struktur. Ändå blev det en viss förvirring hos deltagarna, eftersom själva ämnesområdena för dagen var väldigt öppna, vilket framkommer nedan.

Metoden för dagen kallades *forum* och innebörden förklarades noggrant. Man betonade att det inte fanns något färdigt facit utan att det var deltagarna själva som formar det som händer och avgör vad man vill med bygden. Varje deltagare fick presentera sig. Sedan fick deltagarna fundera på stora och små frågeområden och skriva upp dessa på lappar, läsa upp frågan och sätta upp lappen på en vägg. Därpå fick deltagarna skriva upp sig under något frågeområde som man var intresserad av. De grupper som bildades diskuterade sedan och målet var att de skulle nå minst en konkret åtgärd innan de diskuterat färdigt. Det var fritt fram att

byta grupp under tiden. Efter lunch presenterade grupperna vad de diskuterat och kommit fram till. Därpå fick deltagarna rangordna intresseområdena samt skriva upp sig vid de intressen för vilka de kunde tänka sig att vara med i en arbetsgrupp.

Antalet intresseområden var 18 vid de första idélapparna och hade reducerats till 7 vid presentationen efter lunch, men vissa ämnen hade slagits samman redan före diskussionerna.

Bild 5. Gruppdiskussion på processdagen i Hov

Cykel- och vandringsleder var ett intresseområde som presenterades efter gruppdiskussionerna. Cykelturism var en drivkraft man diskuterat och man föreslog stuguthyrning längs leder, upprustning och belysning, utstickare till intressanta mål m.m. Cykel- och vandringsleder fanns också i tankarna hos en grupp som ville verka för lantbruk med lönsamma nischer. Cykelleder nära gårdarna menade man vore bra så att lantbrukarna också kunde ta vara på turismen. I övrigt ville man satsa på lantbruket genom att sammanställa en folder med företag i Hov, och söka EU-bidrag för nischutveckling. En annan grupp hade diskuterat IT-kommunikation och då det saknas en centralort i församlingen ville gruppen starta upp ett virtuellt torg där företag i bygden, lokal information, församlingens historia m.m.

¹⁰⁰ Båstads kommun (2007a) s.6

¹⁰¹ Båstads kommun(2007a) s.2

kunde presenteras. En annan typ av samlingsplats föreslogs i en grupp hemmahörande i Kattvik. De önskade en pub där boende kunde träffas men puben kunde också vara öppen för turister och kopplas till turistverksamheter. Turistfrågan lyftes även av en grupp som ville införa lågmäld turism i området och skapa en profil för bygden. De ville även starta sockenvandringar där de boende lär känna varandra och bygden bättre. En grupp fokuserade på hur man skulle kunna locka yngre till bygden och få dem att stanna kvar. För att lösa problemen på bostadsmarknaden ville man skapa hyresrätter och låta barnfamiljer låna pengar för 1 % ränta. Skolan måste marknadsföras och man måste satsa på fritidsaktiviteter menade man. Gruppen hade också förslag inom turismverksamheten med ett kärlekskoncept: Café med vacker utsikt, "kärleksnästen" – det vill säga mysiga picknickplatser eller stugor, och bröllopsfirmor. Den sista gruppen hade förslag som rör landskapet mer specifikt. Gruppen ville arbeta för att bevara det öppna landskapet med hjälp av betande djur. Man hade funderat kring om man kunde leasa djur för bete, men till största delen handlade förslagen om hästhållning. Turridning, ridklubbar, ta med hästen på semestern till Bjäre, ridning för terapi, bra boende och mat utmed ridleder och nya ridvägar var några av förslagen.

Bild 6. Engagerande ämnesval

Projektmentorn betonade att det var viktigt att deltagarna själva behåller makten och inte lägger en massa krav på kommunen. Därför var flertalet av kommunens tjänstemän förbjudna att närvara under mötet. Dagen avslutades, efter några framåtblickande ord av projektmentorn, med att de nybildade grupperna bestämde nästa steg och lämnade uppgifter till projektledaren.¹⁰²

Efter processdagen har de sju grupperna haft 1-3 gruppmöten vardera. Tre samlande möten har också hållits där representanter för grupperna, Båstads kommun och länsstyrelsen med flera har deltagit.¹⁰³

Projekt Ringsjöbygdens framtid

Beskrivning av projektområdet

Ringsjön gränsar till kommunerna Eslöv, Höör och Hörby och ligger i övergången från det öppnare jordbrukslandskapet till skogsbygderna. Ringsjön har sedan slutet av 1800-talet blivit alltmer övergödd¹⁰⁴. Utfiskning gjordes mellan 1988-1992 för att förbättra vattenkvaliteten men effekterna av utfiskningen klingade av.¹⁰⁵ Under 2000-talet har utfiskning påbörjats på nytt under *Projekt Ringsjön*¹⁰⁶. 1980 bildades *Ringsjökommittén* med uppgift att bevaka hur sjön mår¹⁰⁷. Detta samarbetsorgan har numera gjorts om till *Ringsjöns Vattenråd*.

Ringsjön ligger i den sydligaste delen av centrala mellanbygden men området runt sjön består i söder även av södra mellanbygden och i öster av den mosaikartade skogsklädda Linderödsåsen. Linderödsåsen har mycket allemansrättslig mark, 79 %. Den är

¹⁰²För utförligare beskrivning av dagen se: http://www.bastad.se/upload/Landsbygdsutveckling/anteckningar_hov_19-maj.pdf

¹⁰³ Båstads kommun (2007b) och där länkade mötesanteckningar

¹⁰⁴ Ringsjon.se (2005a)

¹⁰⁵ Ringsjon.se (2005a)

¹⁰⁶ Ringsjon.se (2005b)

¹⁰⁷ Ringsjon.se (2005c)

glest befolkad och antalet boende på landsbygden minskar¹⁰⁸. Gränsen söder om Ringsjön vetter istället mot ett mosaikartat landskap med hög andel åkermark, och med enbart 17 % allemansrättslig mark utanför tätort. Befolkningsutvecklingen har stagnerat, men fritidsboende omvandlas samtidigt i hög takt till permanentboende. Det finns stora möjligheter för turism och rörligt friluftsliv.¹⁰⁹ Själva Ringsjöområdet utgör i vissa delar en diffus gräns mellan detta lite öppnare mosaiklandskap i söder, och ett mer skogsdominerat mosaiklandskap med inslag av åker och betesmarker i norr. Befolkningen har i viss grad ökat på landsbygden. Fritidshus omvandlas även här till permanentboende. Ringsjöområdet har stor betydelse för fiske och rekreation. Den allemansrättsliga marken utanför tätort utgör 86 % av marken.¹¹⁰

Bild 7. Vy mot Ringsjön

¹⁰⁸ Det Skånska landsbygdsprogrammet – Ett utvecklingsprogram med landskapsperspektiv (2006) s.185-191

¹⁰⁹ Det Skånska landsbygdsprogrammet – Ett utvecklingsprogram med landskapsperspektiv (2006) s.98-105

¹¹⁰ Det Skånska landsbygdsprogrammet – Ett utvecklingsprogram med landskapsperspektiv (2006) s.132-139

Projektbeskrivning

Detta projekt genomförs i ett samarbete mellan Eslöv, Höör och Hörby kommuner med utgångspunkt i Ringsjön och dess omgivningar. Projektorganisationen består av en projektgrupp med representanter från kommunerna samt en referensgrupp med externa konsulter. En extern processledare driver processen tillsammans med projektgruppen och hjälper till att organisera mötena. Det finns även en intern projektledare. Målet är en landskapsstrategi som grundar för fortsatt arbete med biologisk mångfald och hållbart fiske, ger ett åtgärdsprogram för Ringsjöområdet i rekreations-, friluftslivs- och turistsynpunkt, samt att utveckla en process för lokala initiativ¹¹¹.

I projektet Ringsjöbygdens framtid har jag varit med som observatör på en landskapsstrategidag/planeringsmöte och ett av två *Stormöten*.

Landskapsstrategidagen hölls 2007-06-19 där representanter från kommunerna i projektet, processledare, representanter från kommunen samt en landskapskonsult deltog. Förmiddagen ägnades åt en diskussion kring innebörden av landskapsstrategier, följt av presentationer av bakgrunden till projektet genom presentation av den Europeiska Landskapskonventionen, det Skånska landsbygdsprogrammet och arbetet med det 16:e miljömålet. Eftermiddagen var en typ av planeringsmöte inför möten med lokalt deltagande, som i detta projekt kallas Stormöten.

Stormöte 2007-08-28 på Bosjökloster

Denna tisdagskväll kom över 150 personer till en stor sammanträdeslada på Bosjökloster. Inbjudan till Stormötet hade gått ut via annons i tidningen samt funnits som information på kommunernas hemsidor. Dessutom sattes förslagslådor upp på några affärer och ett bibliotek i Höör och Hörby, och ett

¹¹¹ Projektbeskrivning Landskapsstrategi Ringsjön (2007) s.4

elektroniskt formulär fanns på Eslövs hemsida, där medborgarna kunde lämna förslag.

Efter välkomnande av projektledaren tog en extern mötesledare över och förklarade syftet med dagen och processen. Där bland nämndes ett rikt växt- och djurliv, kulturvärden och dagens syfte att berätta om processen, få in viktiga frågor och bilda intressegemenskaper. I detta projekt poängterades att det är de folkvalda som kommer att bestämma, men att det genom den här processen bildas möjligheter att fatta ännu klokare beslut. Flera lokala politiker närvarade på mötet och fick i uppgift att presentera sig och det fick även myndighetspersonerna göra. Därefter fick man räcka upp handen för den organisation eller det intresse man kände sig tillhöra. Här fanns företrädare för fiske, jordbruk, naturskydd, boende, båtägare, turistnäringen, andra företagare m.m.

Därefter förklarades av processledaren vad en landskapsstrategi innebär och delaktigheten betonades. Representer ur projektgruppen berättade hur arbetet kommer att kopplas till andra arbetssätt i kommunen, om Ringsjöns historia och hur man hoppades att arbetet skulle kunna överföras till LEADER-projekt.

Efter en fikapaus släpptes ordet fritt och deltagarna, såväl intressenter som politiker, fick berätta vad man önskade och ville arbeta för. Mötesledaren gick fram med mikrofon över golvet till den som ville säga något.

Såväl frågor som konkreta idéer kom upp. Tillgänglighet till sjön med vandringsleder, fiskemöjligheter och badplatser, vattnets kvalitet och översvämningar och exploatering kontra bevarande var några av de saker som diskuterades.

Det som sedan skedde var att deltagarna uppmanades att bilda *påtryckningsgrupper* eller *utredningsgrupper*. Mötesledaren var noga med att säga att det inte var någon fälla, och att man inte förbinder sig till något stort. Det blir vad det blir och kommunen kommer att ta vara på det man kommer fram till. Den som ville

bilda en grupp inom ett visst ämne, sade vilket ämnet var och ställde sig någonstans i lokalen så att frivilliga kunde ansluta sig och diskutera. Efter en viss tröghet började grupper att bildas och efter en stund fyllde det på så att det i slutet av mötet fanns fem grupper.

Grupperna som bildades behandlade natur – kultur – tillgänglighet, varsam utveckling, lax- och ålvandring, minskad lastbilstrafik på vägar, samt bildandet av en badplats vid Sjöholmen.

När en stund hade gått skulle gruppen presentera något om vad man vill arbeta för. Därefter avslutades mötet med kommentarer för den som ville säga något. Grupperna kommer att arbeta fram till, och under det följande mötet i september, men hur det går kan jag inte berätta i detta arbete.

Bild 8. Samtal pågår i den stora ladan på Bosjökloster

INTERVJUANALYS

KAPITEL 4

Intervjuanalys

Detta kapitel behandlar de intervjuer jag genomförde i anslutning till projektet i Vellinge kommun.

Intervjuernas genomförande

Jag har gjort intervjuer med sammanlagt fem personer som var med på rådstugan i Hököpinge kyrkby. Fyra av dessa kan beskrivas som representanter från allmänheten och olika intressegrupper, medan den femte representerar projektledningen som kommunal samordnare. De fyra första personerna från allmänheten intervjuade jag utifrån en och samma intervjuplan inom en avgränsad tid. Samordnaren intervjuade jag vid ett senare tillfälle och samordnaren fick frågor inom samma frågeområden, men även frågor om rollen som samordnare. Frågorna jag ställde vid intervjuerna återfinns i bilaga 1 och 2

Innan intervjun började klargjorde jag ramarna för intervjun; vem jag är, hur materialet kommer att användas, vilka frågeområden jag skulle ta upp m.m. Mina frågor var upplagda så att jag började med att fråga vad mina intervjupersoner arbetar med och vad de har för koppling till det skånska landskapet. Detta dels för att få en avslappnad inledning av allmän karaktär och dels för att bakgrundsfrågorna ger en bild av personerna och deras inställning i de kommande frågorna. Därefter ställde jag ett antal frågor, med olika spontana följdfrågor beroende på svar, som handlade om rådstugan som hållits i Hököpinge kyrkby. Denna del av intervjun utgör till viss del en form av utvärdering av rådstugan, som jag kommer att förmedla vidare till projektledningen, men är främst ett underlag till min analys av hur deltagarna såg på rådstugan. Frågorna som rörde rådstugan var ganska konkreta och tanken var att intervjupersonerna skulle forma en grund att stå på när intervjun sedan växlade i perspektiv till mer generella inställningar till landskapet och samverkansprocesser. Mina frågor var även här av öppen karaktär och följdfrågorna blev därför olika i de olika situationerna.

Intervjuernas frågeordning följer enligt så kallad *omvänd tratteknik* och struktureringsgraden är ett mellanting mellan riktade öppna intervjuer och halvstrukturerade intervjuer.¹¹²

Analysens genomförande

I min analys av intervjuerna letade jag efter olika teman, som sällan följer svaren i frågeordningen. De öppna diskussionerna kring en specifik fråga kunde ge svar av värde även för flera andra av mina frågor. Jag summerar därför inte svaren fråga för fråga utan jag beskriver här de teman jag har kunnat följa i svaren.

Eftersom samordnaren fick en lite annan frågeinriktning än de övriga deltagande gör jag en separat analys för samordnarens uppfattning. I syntesen vävs däremot alla delar samman.

Analys 1 - Deltagare från allmänheten och särskilda intressen

Profil - Personens användning av landskapet

Lantbrukare (A)

Denna person känner sig hemma i det Skånska odlingslandskapet och hans släkt har brukat jord i trakten sedan början av 1800-talet. Idag har han hand om jorden som släkten tidigare brukat och driver ett företag som producerar livsmedel genom grönsaksodling. Företaget har ett 40-tal anställda. Vistelse i landskapet sker varje dag genom jobbet. På den lilla fritid som finns, vilket är ett fåtal dagar per år, åker han och familjen hellre iväg någon annanstans, till en annan miljö än åkerlandskapet och där det finns mer av trädmiljöer. Några dagar per år jagar han också på

¹¹² Läs mer under rubriken *Arbetsätt/metod* s.4

sina och på intilliggande marker i ett jaktlag. Personen beskriver brukandet av jorden dels som sitt jobb men också som sitt liv!

Lantbrukare (B)

Denna person driver ett lantbruk som omfattar två gårdar, om sammanlagt 110 ha, som egenföretagare. En del av marken han odlar äger han själv och en del arrenderar han. Lantbrukare (B) odlar utöver spannmål även potatis och sockerbeter. Han är född i området och känner till landskapet väl. Yrke, fritid och hobby flyter samman i arbetet med odlingen av marken och det är genom lantbruket som han vistas i landskapet dagligen.

Hästintressent (C)

Denna person har en bakgrund inom juridiken och arbetar idag med fastigheter. Han känner sig hemma i jordbrukslandskapet då hans släkt har haft gård på Söderslätt och han även själv har hjälpt till i lantbruket. Landskapsfrågor kommer in i arbetet med fastigheter i form av mikromiljön på gårdar berättade han, men annars sker vistelse i landskapet främst genom ridning och promenader. Han var just på gång att köpa en gård i området vid intervjutillfället. Han är även engagerad i ryttaföreningar som arbetar för att det ska tas hänsyn till ridning i kommunernas planeringsarbete.

Hästintressent (D)

Detta är en person som arbetar med hästar och driver en stall- och ridanläggning där ryttnare hyr in sig och sina hästar. För tillfället finns 40 hästar i stallet. Hon är van att vara utomhus och kommer från trakten. Arbetet med anläggningen upptar mycket tid, fritid blir det inte så mycket, och vistelsen i landskapet sker mest närmast gården men även på vägarna i landskapet.

Tilltron till myndigheterna

Lantbrukare (A)

Lantbrukare (A) hade många kommentarer om hur det ser ut med vilka som bestämmer över landskapet idag och hur de gör det, trots att jag inte ställde någon fråga om detta. Kommentarererna dök upp på ett flertal ställen.

Lantbrukare (A) menade att kommunen, kommunledningen och borgmästaren beslutar utifrån tvivelaktiga grunder och planerar kortsiktigt. Hela projektet som sådant ser personen som en åtgärd för att rätta till de problem med en ökad befolkning som uppkommit genom dålig planering.

"/.../Och den här kraftiga utbygganden beror helt och hållet på en väldigt dålig planering långt tillbaka av kommunledningen. Vi har en väldigt stor population som är ålderstigen, som flyttade in under ett likadant ryck under 60- talet. Och de börjar nu bli gamla och betalar inte så mycket skatt längre och det har börjat bli ett bekymmer./.../ Så det är jobbigt att se att det är kortsiktigt. Hela den här processen nu med ridstigar, dagis, skolor och sånt, det beror på en dålig framförhållning på 60-och 70-talet av Vellinge kommun."

Men även nyare projekt tycker personen att kommunen planerat på ett dåligt sätt.

"Men redan där ser du. De har redan köpt in grustaget i Arrie för mycket pengar. Och det är ju en god idé och det var kanske det som fanns tillgängligt för att göra något sådant här i den här kommunen, är ju tyvärr i nord-östra hörnan. Men där är redan faktum, så säger de hoppsan, vi behöver någon förbindelse här mellan hästgårdarna och det här."

Personen pekar vidare på att man från kommunen borde kunna planera långsiktigt eftersom man inom exempelvis lantbruket ser både konsekvenserna av beslut tidigare i historien och drar slutsatser inför framtiden och planerar långsiktigt.

Personen verkade inte heller ha någon större tilltro till beslutsfattarna och hur de väger olika intressen eller av hur de förhåller sig till juridiken. I samband med att han berättade att en viktig odlare i området inte hade blivit inbjuden till första markägarmötet menade han att detta berodde på att denne markägare tidigare hade tvistat med kommunen och att kommunen då hade struntat i de juridiska regler som fanns. Även intervjupersonen hade haft problem med kommunen och han menade att det var borgmästarens personliga åsikter som i slutändan avgjorde.

Lantbrukare (B)

Lantbrukare (B) kom inte så mycket in på hur han ser på hur landskapet styrs idag eller vad myndigheternas roll är i landskapet. På ett ställe nämnde han dock länsstyrelsen med en negativ klang över att dess intresse har förtur framför andra intressen.

"Ja det var ett par personer där bara som styr upp det, tycker jag det verkar som. Deras åsikter som går emot alla andra ju. (Intervjuaren: Känner du att det inte är jämvikt mellan de olika intressenterna på mötena där?) Nej på mötet kan jag väl inte säga så, men det verkar lite som att det är ett par som har tyckande och sen ska det styra över alltihopa där. Men det har egentligen inte med detta mötet att göra /.../."

Hästintressent (C)

Hästintressent (C) hade en bild av att kommunen var lite mer öppen än länsstyrelsen i sitt sätt att jobba och agera.

"Jag tror att kommunerna har mycket lättare att nå fram för de är utsatta för valet. På regeringsnivå, på riksdagsnivå, där handlar det om att bli vald men det är tillräckligt anonymt. Där handlar det om att se helheten vikt parti som ska styra landet, det här tror man kommer att fungera bra. Pragmatismen finns i kommunnivå. Länsstyrelserna, ja jag säger inte att de är föråldra-

de för de behövs, men i sitt arbetssätt måste de öppna sig."

Han menade att länsstyrelsen har haft en tendens av att vara myndighetsutövande och som han kallar det "rigid", och att denna tendens till viss mån finns kvar även idag. Om man inte involverar fler utomstående intressen menade han att länsstyrelsen lätt kan bli en isolerad beslutsö. Han menade även att länsstyrelsen ska se till övergripande intressen, men ifrågasatte vad övergripande intressen egentligen är och vems intresse det speglar. Därför, menade han, är det viktigt att de som arbetar på länsstyrelsen idag tar vara på den demokratiseringsprocess som pågår där flera olika intressegrupper avgör vad som är relevant istället för att länsstyrelsen formar ett övergripande intresse. Kommunen däremot är mer resultatnriktade eftersom de har valjarna att tänka på.

Hästintressent (D)

Hästintressent (D) kom inte in på hur landskapet styrs idag. Däremot såg hon kommunen som en bra och viktig ledare av samverkansprojekt eftersom hon menade att kommunen är opartisk.

Rådstugan och processen i detta projekt:

Lantbrukare (A)

Personen uppskattade att man börjat med ett projekt med rådstugor och tyckte att det var ett trevligt sätt att arbeta på. Han tyckte att det var positivt att man ordnade ett möte med markägarna innan rådstugan, eftersom han såg det som en markering från kommunens sida att visa markägarna att de är viktiga. Han var dock skeptisk till att kommunen kommer att ta hänsyn till vad som sades under mötena, vilket han markerade flera gånger under intervjun. En dubbeltydighet eller motsägelser i förhoppningarna om processen förekom i svaren som t ex:

"Idén är väldigt bra tycker jag./.../ Att det sen förmodligen kommer till bli som han som bestämmer ändå./.../Borgmästaren i Vellinge./.../För de kommer att göra som de vill ändå. Det har visats rätt tydligt de sista åren i den här kommunen."

Men en viss tilltro till en framtid med ökad delaktighet kunde skönjas i tankegångar som:

"Och processen är mycket intressant. Om den kommer att ha någon verkning är en annan femma, men att man överhuvudtaget bara tar kontakt med invånarna är ju ett intressant steg".

Angående fördelningen av de olika intressena tyckte denna person att hans egna intressen och synpunkter blev väl framförda men att länsstyrelsen och "fältbiologerna" blev dåligt representerade samt att hästgårdarna inte lyfte fram sina intressen tillräckligt. Personen tyckte det var svårt att uttala sig om huruvida projektledningen lyssnade på samtliga intressen lika mycket.

Jag frågade hur personen såg på om man skulle ha lagt upp processen så att man fått ta ställning till färdiga förslag. Det trodde han inte var en bra idé utan framhöll att det är bra att samla upp olika tankar innan man ritar på kartan. På nytt visade sig en tveksamhet i huruvida det som kommit fram under rådstugan skulle kunna påverka planeringen av framtidens landskap.

"De hade fått ha väldigt många förslag om det skulle varit bättre./.../ Det är mycket bra att de frågar först för det finns många aspekter att ta reda på här. Jag tyckte det var bra att de frågade som de gjorde. Jag tror inte de tar så mycket hänsyn till det men det är i alla fall, gesten är fin."

Lantbrukare (A) var positiv till ett fortsatt deltagande och arbete i processen, förutsatt att man verkligen lyssnar på synpunkterna som kommer fram. Han menade att även om det inte finns mycket tid över för att sitta på möten, speciellt under sommarhalvåret, så är det viktigt att vara med och påverka.

"Om man hade tagit hänsyn till vad man sa, o ja. Det är bättre att påverka än att sitta utanför och gnälla alltså för det är jag trött på människor som gör. Man får ta ansvar för sin situation och offra lite tid och kraft på det."

Lantbrukare (A) hade pratat om rådstugan med andra lantbrukare som han delar maskiner med, men de hade inte ordnat något formellt möte. Direkt efter rådstugan hade en av de större hästgårdarna kontaktat Lantbrukare (A) och sagt att de var öppna för diskussioner men han hade sedan inte hört något mer från dessa personer. Han tyckte att det var synd att det inte blivit någon fortsatt diskussion men han trodde att det kanske skulle kunna bli av någon gång framåt. Trots att han menade att han och andra upplever en brist på tid så ansåg han att det är viktigt att man diskuterar gemensamt istället för att *".../bara svära över varandra"*.

För att få en fortsättning på processen tyckte Lantbrukare (A) att det är viktigt att det blir ett nytt möte så att man kan kommunicera. Information om processen skulle han dock gärna få via e-post.

På frågan om rådstugan som ett steg av en samverkansprocess har bidragit till att de deltagande parterna bättre förstått varandras problem och om den kan bidra till att man når en gemensam lösning, handlade svaret om att hästgårdarna och kommunen troligtvis förstod böndernas situation bättre efter rådstugan. Lantbrukare (A) antog att hästgårdarna fick klart för sig vad lantbrukarna har för problem med hästar som går på eller utmed markerna och att kommunen också blev mer insatt i hästrelaterade problem i lantbruket. Han nämnde dock ingenting om han själv lärt sig något nytt under mötet. Lantbrukare (A) menade att det kan vara svårt att tolka vilka regler som gäller för ridning på träda, men uppfattade det som att det är förbjudet att rida där eftersom det är åker i träda. Han framhöll i detta sammanhang att det är han som har brukanderätten, ifall det skulle uppstå några problem.

Lantbrukare (A) var rädd att kommunen skulle väga olika intressen olika tungt vilket i sådana fall kommer att missgynna lantbrukarna, trodde han. Kommunen behöver pengar (till löner), menade han, och därför är de mer intresserade av dem som kan betala mer.

"I den här kommunen, om jag känner dem rätt, så anser jag att de kommer inte till att lyssna så mycket på oss som markägare och brukare, utan de kommer ta större hänsyn till bebyggelsen och boende, alltså de rena boende, inom citationstecken skattebetalare inom området."

Trots denna tvekan inför hur intressena kan komma att balanseras kunde han inte se samverkansprocessen som något negativt för hans egen del, utan tror att processen ändå kan ge en viss förbättring avseende brukarnas inflytande i planeringen. Han såg det som ett litet steg mot ökad demokrati.

"Även om resultatet är bara att de tänker till en gång innan de ritar det på kartan så har vi uppnått en oerhörd effekt ju, och bara tanken på att börja med det här med rådstugan i det här skedet av processen är mycket positivt."

Lantbrukare (B)

Denna odlare ansåg att det alltid är bra att komma in tidigt i en process och att rådstugan hade varit "rätt okej" men att det på rådstugan var mycket prat utan att man kom fram till något.

"Sen kan man kanske tycka det är svårt /.../ när det inte är något konkret förslag alltså, det blir oftast bara en massa snack då runt omkring./.../Det kan vara lättare att diskutera om där är något förslag i botten tycker jag /.../Ja det är ju lätt att det blir /.../sagt mycket men ingenting sagt.. Så kunde jag kanske uppleva det."

Lantbrukaren tyckte ändå att det var bra att han och andra fått höra varandras vinklingar på situationen och han menade att han

lyssnat och tagit till sig andras åsikter. Lantbrukaren menade att det skulle vara lättare att diskutera runt ett förslag men kom längre fram i resonemanget fram till att förslagen kommer att presenteras av kommunen vid ett senare tillfälle.

"Ja för det (rita dragningar) kommer ju längre fram ändå ju, men det kanske beslutsfattarna kan. Det kan vara bra för andra grupper att höra stämningarna lite granna /.../ innan man ritar."

Lantbrukare (B) menade vidare att hans intressen blev upplyfta på mötet även om det inte var han själv som tog upp dem. Lantbrukare (B) ansåg att det var för få lantbrukare med på rådstugan men att det var en jämn fördelning mellan de som pratade och att man ändå lyssnade på varandra. Han menade även att projektledningen tog till sig alla olika åsikter från intressegrupperna.

Lantbrukare (B) menade att det är svårt att nå en lösning på problemen, som samverkansprocessen behandlar, på bara ett möte. Han tyckte däremot att rådstugan bidragit till att han själv och andra förstått varandra lite bättre. Det gällde specifikt vad det finns för problem med hästar nära fält där man odlar grönsaker.

"Jag menar bland annat kom det upp, det här med, det är ju mest hästar kanske som är problemet. Alltså just det en odlare sa då, han hade en fribenägenhet på 200 meter för djur i kontrakten. (Intervjuaren: Alltså att man inte får komma närmare än 200 meter?) Ja och det, jag tror att det är många/.../och jag visste inte själv innan heller. Men jag tror många tror att vi bara skäller på dem - att ni får inte rida här, men det kan ju finnas sådana orsaker också.."

För den fortsatta processen måste någon, förslagsvis kommunen, styra upp det hela, menade han, för annars kommer det inte att hända något.

Lantbrukare (B) var inte så intresserad av att själv delta i en fortsatt process genom att vara med i en arbetsgrupp. Han

framhävde tidsbrist som en anledning till detta, men han verkade inte heller känna sig så berörd av problemen. I citatet har jag frågat om han kunde tänka sig att vara med i någon typ av arbetsgrupp.

"Det är jag rätt skeptisk till faktiskt./.../Ja det är klart, berör det en väldigt mycket så bör man ju göra det men ./.../ är man egenföretagare så har man svårt att sätta av tid till det."

På vintern såg han en lite större möjlighet att kunna vara med eftersom man som lantbrukare då har större möjlighet att avsätta tid. Jag frågade om han inte såg det som en risk att kommunen bestämmer utan att fråga om man inte är med i ett fortsatt arbete i grupper och fick då svaret att det finns en risk men meningen fick inget riktigt slut och hade en oklar innebörd, kanske delvis beroende på att det var en ledande fråga. Lantbrukaren hade diskuterat några synpunkter allmänt med andra lantbrukare efter mötet men de hade inte funderat på att driva det vidare. Han tycktes lita på att kommunen kommer att driva processen vidare och att man från kommunens sida kommer att vara öppen för diskussioner även framåt.

"Alltså driva det vidare. Det kommer ju göras när det går vidare ./.../ då blir det på ena eller andra sättet, så får man ju styra upp det".

Lantbrukaren ville gärna ta del av vad som händer i processen och kunde tänka sig ett möte om det är viktiga saker som tas upp.

"Det beror på vad det är för information. Är det stort så är ett möte bra ju, men då är det bra att ha fått någon förhandsinformation också så man liksom har hunnit tänka igenom det. För att jag kan fungera så att har jag varit på ett möte, så efteråt kan jag tänka att så skulle man ju sagt, och lite så va. Jag fungerar nog så att jag vill fundera över saker och ting innan./.../ Det gör väl lite att om man sitter på ett sånt möte så säger man inte så mycket."

Lantbrukaren lyfte enligt citatet ovan, men också tidigare under intervjun, fram det faktum att om man inte trivs med att prata spontant i större församlingar så kommer inte ens egna åsikter fram ordentligt under ett diskussionsmöte. Han menade därför att det vore bra att kunna få tid och material för att förbereda sig inför sådana möten.

Hästintressent (C)

Denna hästintressent hade en klar idé om hur det fortsatta arbetet med processen borde fortgå men var ändå nöjd med den start som kommit till stånd genom rådstugan. Han jämförde med ett liknande projekt som han tidigare deltagit i.

"Jag tyckte det var ett bra initiativ, lite bättre än det vi hade i Malmö, därför att här gick man direkt och involverade alla grupper och lyssnade av, så man från början får en samlad bild. Det viktiga, säger jag nog, är att fortsätta att lyssna på de olika intressegrupperna var för sig så att man får ut en kravspec från vardera gruppen".

Efter att man i detta första möte fått uttrycka sina spontana synpunkter och därigenom sett problematiken från olika håll och fått en överblick, menade han att det vore bra att dela upp intressegrupperna var för sig för att få ut mer exakta krav från vardera intresse, så kallade kravspecifikationer. Med dessa krav i botten kan man sedan börja diskutera tillsammans igen.

"Därefter är det bra att göra en sammanställning av kravspecifikationerna. Som utgångspunkt från det så kan ju varje grupp ta åt sig och se var de specifika problemen finns för de andra grupperna. Och då kan man ju också så att säj föra en dialog efter man har förstått vilka krav som finns på eller från olika grupper."

Han menade att om samtliga intressen satt tillsammans hela tiden så skulle det inte bli en konstruktiv dialog. Detta eftersom alla skulle trycka på sina egna intressen och inte lyssna på de andra.

Alla åsikter skulle inte komma fram. Han tyckte dock det var positivt att kommunen visat en öppenhet på det första mötet och inte presenterade färdiga förslag. För den fortsatta processen tyckte Hästintressent (C) att man från kommunens sida förutom att samla in intressenternas kravspecifikationer, också bör göra inventeringar av markvägar, ägoförhållanden och känsliga områden t ex naturområden känsliga för nötningskador och marker känsliga ur odlingssynpunkt. Kommunen visar genom detta att det finns ett antal saker att ta hänsyn till, att en del är tillåtet och en del inte samt varför. Det är även viktigt att göra en kontrollanalys på de kravspecifikationer som gjorts för att se att det verkligen är sanna, menade han. Han betonade att det krävs mer arbete innan processen går att fördjupa och att rådstugan bara utgör en uppstart på processen. I det fortsatta arbetet såg han det som viktigt att sälja in förslag och utbilda. Han ville även se delmål eftersom processen kommer att ta tid.

Han var positiv till att vara med i någon slags arbetsgrupp som arbetar vidare med processen.

På den rådstuga som varit uppfattade han det som att alla intressen generellt blev upplyfta även om det var mycket känslor inblandade, men att kulturmiljöfrågorna inte kom upp på bordet tillräckligt. Han tyckte vidare att kommunen lyssnade på en del av kraven som kom fram och att de visade att de ville få fram alla synpunkter. Han tyckte att man lyssnade i samma mån på alla intressen och att det var bra att man antecknade mycket under mötet.

Inget formellt möte med intressegruppen för Hästintressent (C) hade kommit till stånd men han menade att det behövdes en förening för att samla upp intressena.

För att nå ut med fortlöpande information om den fortsatta processen tyckte Hästintressent (C) att affisering vid stallen och gårdarna – de som har intresseföreningarna, eller skrivelser till dessa var möjliga informationsvägar.

Intervjuperson såg gärna att det som kommer fram i processen tas med i kommunens översiktsplan. Han föreslog också att man skulle dela upp arbetsområdet i flera mindre bitar, landskapsutsnitt, så skulle processen gå snabbare och bli mer effektiv eftersom man är mer engagerad i det man känner till.

Hästintressent (D)

Hästintressent (D) menade att det var bra att rådstugan kom till stånd eftersom den gjorde att man förstår varandras problem bättre och hon tyckte hon hade själv lärt sig mycket. Hästintressent (D) upplevde det som att tonläget hade varit lite aggressivt mellan intressena till en början men att det blev bättre under mötets gång.

"Alltså jag tyckte det är jättebra initiativ /.../ det var ju väldigt hårt i början men jag tycker ändå att det liksom fick en bättre avslutning. Jag tycker det är väldigt bra att man får lov prata, att man får prata med varandra. För det är mycket som inte jag vet som är viktigt för bönderna till exempel, och kanske saker som inte de vet, så blir ju de konflikterna som det uppenbarligen var, eller är."

Hon menade att hennes intressen blev upplyfta på mötet men att de andra intressenterna fritidsvandrare och markägare varit underrepresenterade. Hon tyckte dock att projektledningen lyssnade ganska bra på alla intressen och att projektledning höll diskussionen på en bra nivå.

"Jo men jag tyckte det var rätt så bra för de styrde ju upp det lite granna när det blev lite för heta känslor. För det var inte det man var ute efter för det var egentligen väldigt övergripande som det skulle pratas om det, så de hanterade det bra tycker jag."

Mot slutet av intervjun nämnde hon även tätortsbefolkningen, och framförallt mammor med barn, som en grupp som eventuellt använder landskapet mycket för promenader och därför borde

vara med i processen. Eftersom denna grupp inte är beständig trodde hon att det kunde vara svårt att nå dem.

Hästintressent (D) tyckte det var bra att man var med från början i processen, innan man ritat på kartan. Hon menade vidare att färdiga förslag kanske skulle ha fungerat om den som gjorde kartan var mycket insatt i problemen, men att det ändå var bättre att intressegrupperna var med i början för att lyssna på varandra och bli insatta i varandras problem. Förståelsen är viktig menade hon.

"Jag tror att det är bra, för det är bra, när man pratar med varandra för annars så bestämmer de det åh, att nu ska vi bygga såhär, och sen så bygger de eller delar upp och fixar och donar och sen så hatar bönderna ryttarna och ryttarna hatar bönderna och så blir det bara katastrof av alltihopa. Lite så är det ju faktiskt för på något sätt kan man kanske förhoppningsvis närma sig varandra om man väl bara förstår varandra."

Hästintressent (D) skulle kunna tänka sig att vara med i en arbetsgrupp i den fortsatta processen. Hon berättade att det skulle betyda mycket för hennes verksamhet om just ridvägar skulle komma till stånd.

"Ja, alltså för det ligger oss väldigt varmt om att kunna få därför det är ju det negativa för vår gård, det är ju att vi inte kan komma ut och rida så mycket utanför. Så för oss är det ju guld om man kan komma överrens. Och det är bra mycket lättare för mig också att kunna veta att där och där får du rida Stina, men inte där och där. Men nu vet man ingenting så att säga."

I det fortsatta arbetet menade hon att man eventuellt skulle kunna sitta varje intresse för sig men att det viktigaste är att man i slutändan är överens. Hon verkade dock orolig för att man inte förstår varandra om man först planerat för mycket separat.

Hästintressent (D) visste inte om någon intressegrupp som bildats efter rådstugan, men hade pratat spontant med dem som använder stallet. För att nå ut med fortsatt information om processen tyckte

hon att e-post vore en bra informationsväg men betonade att det är viktigt att det blir fler möten så att man får vara med och diskutera.

Hon tyckte att det vore intressant att se en utveckling av processen så att man genom denna ska kunna nå ett konkret resultat.

Rätten till landskapet, förståelsen mellan intressen

Lantbrukare (A)

Denna jordbrukare berättade att det råder ett stort ekonomiskt tryck på markerna i området. Han beskrev det som att det råder kamp om varenda kvadratmeter och att hektarpriserna är mycket höga. Internationella företag har ett stort intresse i markerna och några av dessa företag har även odlingar i området. Vid intervjutillfället var det torka i Italien och jordbrukaren kunde berätta att efterfrågan och priset därför har ökat på grönsaker odlade i det bördiga söderslättsskapskapet.

Uppfattningen av rätten till marken verkade hos Lantbrukare (A) stå och väga mellan att å ena sidan alla har lika ideologiska rätt till *landskapet* och å andra sidan att jordbruksverksamheterna som sker på *marken* gör att det inte går att alla får fysisk tillgång till landskapet i realiteten eftersom det kan förstöra för jordbruksverksamheterna. Han tog stöd från regleringar i sitt resonemang. Lantbrukare (A) tycktes sätta jordbruket främst med motivationen att markerna har extremt höga odlingspotential.

"Detta är en av världens bästa jordbruksmarker, livsmedelsproducerande marker. Det ger ju inte brukaren mer eller mindre rätt till landskapet om man säger så. Men med beträdande och sånt här /.../ finns det ganska starkt reglerat i idag alla redan och hur det får gå till. Men att vi ska ha ett vackert landskap det är jag precis lika mån om som någon annan men och här får gärna

vara vandringsstigar och sånt om det läggs förnuftigt, så det inte stör våra verksamheter/.../”.

Vem som ska betala för eventuella rekreationsstigar hade inte Lantbrukare (A) någon klar uppfattning om, men det verkade som om han gärna sett att de mer etablerade hästgårdarna egentligen betalade sin del.

”Ja alltså, hästägarna glider med lite grann på en räkmacka. Jag tror de har svårt att ta ut någon ersättning för hästgårdarna om det blir en gång- och cykelstig. Och det är lite grann märkligt för det är ju affärsdrivande företag de har. De upplåter hästplatser idag.”

Lantbrukare (A) tyckte det var svårt att hitta något som skulle kunna kallas för allemansrättslig mark i det landskap han bor i.

”Allemansrätten gäller precis som du säger natur. Besädda åkrar är undantagna allemansrätten, det jag har kunnat ta reda på. Det finns dessutom tillägg i allemansrätten att den inte gäller inom syn och hörhåll från bostadshus, på lantbruk och gårdar. Och de är ju något föräldrad syn för att lantbruket drivs ju ofta utspritt över många enheter idag men redan vid den första tolkningen så är det på Söderslätt svårt att hitta någon punkt som inte är utom syn- hörhåll från bostadshus.”

Lantbrukare (A) menade att det är svårt att tolka var trädor faller in i allemansrätten men ansåg att en träda skulle kunna tolkas som odlad mark – åker i träda. I sådana fall skulle det innebära att man inte får beträda dessa fält. Han menade att meningen med trädorna är att öka den biologiska mångfalden och att den försvinner om man tillåter ridning och hundrastning på dem. I detta sammanhang betonade han att det trots allt är han som har brukanderätten och att det är det juridiska som avgör hur marken får användas.

Synen på allemansrätten var för Lantbrukare (A) starkt förbunden med de skyldigheter som finns i allemansrätten. Han menade att

många idag inte förstår vad som krävs för att brukandet av jorden ska fungera.

”Synen på allemansrätten, ja den får inte skada. Det är A och O i allemansrätten. Inte störa och inte förstöra/.../För odlingarna. Det är ju en av grundteserna inom allemansrätten. Och det är väldigt svårt att förklara idag för den urbaniserade delen av befolkningen. Det finns ingen hänsyn till detta alls längre med produktion och detta är ju mitt jobb. För mig är det ännu mer, det är mitt liv.”

Risken att man struntar i de skyldigheter som finns oroar Lantbrukare (A) eftersom det kan förstöra produktionen och som sista meningen i ovanstående citat visar, är det inte bara den ekonomiska biten utan en stark personlig koppling och engagemang till den verksamhet han bedriver. Även säkerhets-/kvalitetskraven utifrån på det som lantbrukarna producerar gör det svårt att öka tillgängligheten för människor och djur eftersom de kan påverka grödornas kvalitet.

”Redan konventionella produktionsjordbruket har bekymmer här alltså med att de inte ska gå i grödorna och sånt här. Så det får inte ske. Sen kommer vi in på nästa steg och det är de certifierade jordbruken, alltså kvalitetssäkrade livsmedel typ Sigill, Krav och de andra. Det är väldiga bekymmer där. Sen kommer ett ännu större bekymmer och det är vi certifierade trädgårdsmästare för vi ska snart i princip ha stängsel runt om produktionsenheterna/.../ För risken för kontaminering.”

Lantbrukare (A) såg den ökande byggnationen som på senare tid har skett som en förbättring i vissa hänseenden, främst genom att den bidrar till att gässen inte lika gärna går på spannmålsodlingarna, men han anser ändå i högre grad att byggnationen utgör ett problem. Han menade att det kommer att bli ökade krav på tillgänglighet i och med att bebyggelsen kommer allt närmare jordbruket. En sådan tillgänglighet till hans marker är negativ eftersom den medför ett hot mot hans produktion, menade han.

Lantbrukare (A) kritiserade kommunen för att de tillåtit en snabb byggtakt.

"Innan grönsakerna var så stora hade vi faktiskt en begynnande jaktturism, vilket gynnades av närheten till Köpenhamn och de höga jaktarrendena i Danmark. Vi hade stora bekymmer på vår spannmålsodling av kanadagäss och de som övervintrar här. Och de pengarna ska in på något sätt och då såg vi alternativet att ta det via jakt och då gjorde vi det i begränsad omfattning. Men det är ju helt uteslutet idag sen de stora byggnationerna här. Det har ju också medfört att problemet, inom växtodling, med gäss har minskat något, men inte så mycket som det skulle behöva. Men redan där känner vi ju oss lite grann instängda av den alltför frikostiga tilldelningen av byggnadslov, i denna delen av kommunen."

Angående förhållandet mellan olika intressen inom processen kunde man i svaren från denna person ana en oro över att andras intressen kunde komma att förstöra för det egna. I citatet har Lantbrukare (A) just diskuterat kommunens dåliga framförhållning och går sedan in på risken med ökad tillgänglighet:

"Och då helt plötsligt ligger här en jordgubbsodling och en persiljeodling emellan. Och de säger bara tjosan. Och då säger hästägarna - Ja vi tycker det är grant att rida längs bäcken. Och där har vi våra firmor och gårdar och sånt här och det är två stora företag som kommer att bli drabbade om det dras som hästägarna vill här."

Personen berättade att han tidigare själv ridit och att han egentligen inte ser något problem i att hästnäringen finns i området i sig, utan ser riskerna främst i intrång på hans marker och därigenom påverkan på hans grödor, ansvarsfrågor vid olyckor samt de problem med objudna gäster som kommer till

följd av ökad tillgänglighet, (t ex att lösspringande hundar skrämmar viltet)¹¹³.

"Jag är inte ett dugg orolig för hästägarna, att de rider där och har firman där, för de sitter på sina hästar och rider och de finns i området och de blir sedda varje dag de är där. Men är det en häststig kommer det alltid gå vandrare och hundägare och sånt där, och hundägare har inte hundarna kopplade efter den 1/3."

Lantbrukare (A) såg även en problematik i ansvarsfrågor i och med en ökad tillgänglighet, eftersom ansvarsfrågorna är knepiga redan i dagsläget. Han menade att med den spontana ridning som förekommer idag så är det alltid den som kör ett motorfordon som bär ansvaret om en incident eller olycka skulle vara framme, även om motorfordonet kör på åkrarna och inte befinner sig i närheten av hästen.

"Men idag om det rider en häst på min träda och min traktor brummar, hästen blir skrämd och ryttaren trillar av, så är det jag som ansvarar för detta. Så är lagstiftningen och det är en av anledningarna till att jag inte gillar att de rider på mina trädor. Det är en ansvarsfråga. Ställer jag en maskin där på mina marker, hästen springer in och blir skadad så är det jag som är ansvarig. Kan tolkas så som att jag skulle vara ansvarig. Jag har försökt lösa det med information via skyltar men det är svårt, de kommer från alla håll."

Dagens lagstiftning är alltså även här ett bekymmer för att man ska kunna öppna upp landskapet. Lantbrukare (A) berättade att han arbetat med försäkringsfrågor och menade att den lag som finns är föråldrad vilket gör att det alltid är fordonsägarens självrisk som går in vid en olycka.

---

¹¹³ Den redan ökande mängden lösa hundar som springer i fälten när deras ägare vandrar menar markägaren har gjort att både populationerna av fålthare och rapphöns har minskat drastiskt under de senaste åren. Detta är varken bra för den biologiska mångfalden eller jakten även om problemen med hare i fälten då också minskar, menade Lantbrukare (A).

Han menade vidare att länsstyrelsen vet om att de marker eller gång-/ridstråk som länsstyrelsen själv hänvisar till, t ex genom skyltning, blir också länsstyrelsen ansvarig för. Han trodde dock inte att kommunen vet om att de blir ansvariga på samma sätt, om de skulle hänvisa till ett område. Ansvarsfrågorna menar han därför måste ses över om man ska kunna tillåta mer ridning nära fälten eftersom ridning annars ses som ett hot för lantbrukarna. Om jag förstått honom rätt så menade Lantbrukare (A) att ett sådant hot kan leda till en ökad konflikt mellan intresseparterna.

"Det måste till någon som tar ansvar för det ifall att det ska tillåtas. Det är långtänkt, långsynt kanske men det är inget som gynnar hästägarnas situation i dagens läge".

Som tidigare nämnt så såg Lantbrukare (A) flera risker med att öppna upp landskapet. Förutom ansvarsfrågor vid olyckor resonerade han kring de ekonomiska förlusterna när folk och få trampar söder grödorna eller gör inbrott på verksamheten. En enkel lösning på att förhindra skadligt intrång på hans ägor skulle kunna vara stängsel, men det skulle även förstöra landskapet och relationerna mellan dem som bor i det menade han.

"Det vi gör om vi tillåter vandringsleder och ridstigar och sånt inpå lantbruken, det är att det blir ännu mer industrier och det är bara en sak som hjälper då och det är stängsel. Så en ökad tillgänglighet kan också ge ett betydligt fulare landskap och ett kallare klimat mellan produktionsenheterna och de som bor i området./.../Tyvärr så dras ju ribban efter /.../ den som betar sig sämst ju. Så är det bara./.../För ett inbrott med lite kladd med självrisker och företagsförsäkringar det är ju tjugofemtusen. Det går rätt snabbt att betala ett stängsel."

Lantbrukare (B)

Utgångspunkten i rätten till marken är hos Lantbrukare (B) att med de förutsättningar som finns så bör marken främst odlas. De

alllemansrättsliga marker som åsyftas i citatet är naturreservat i närheten.

"Vi ligger i ett område med konkurrens om marken ju. Det är vägar och det är bebyggelse och vi har en av Sveriges bördigaste jordar. Och den tycker jag man ska ta tillvara till att odla på. Och här finns ju alllemansrättslig mark om du säger så och den vill man lägga beträdandeförbud på och det tycker jag, jag tänker på ängsmarken./.../ det är ensidigt verkar det som. Att det är just den fågeln som får finnas där. Och sen tycker de att de ska ut och springa i jordbrukslandskapet istället. Det är liksom rimmar inte för mig. Det har jag reagerat väldigt hårt mot. Liksom när det finns marker och folk tycker att de är fina att gå på, då vill de strypa det. Det har väl gjort mig mer negativ till det här."

Han ser gärna att folk promenerar om de håller sig på markvägarna och berättade i förbifarten efter intervjun att han faktiskt också tillåter ridning på vissa ställen av sina marker. Även vid en ökad inflyttning skulle han kunna tänka sig att viss rörlighet i landskapet kan tillåtas från hans sida så länge det gäller att man vistas på vägarna.

"Här är ju vägar som de går och cyklar på och har hundar och så. Det har jag väl liksom sagt att så länge det är gångtrafik och sånt tycker jag det är helt okej."

Lantbrukare (B) uppfattar det dock som en fara att öppna upp jordbrukslandskapet för andra typer av rekreation och för vistelse närmare fälten. Några personer kan då missutnyttja möjligheten och förstöra grödorna.

"Jo, ska det styras upp till att bli något rekreativsområde istället för jordbrukslandskap, då blir det intressekonflikt. Jag menar det kan ju inte jag bara säga /.../ var så god. Och som det är nu vet folk att de inte får springa här i åkrarna. De mesta i alla fall."

I förhållandet mellan olika intressen tyckte Lantbrukare (B) inte det fanns något större problem i förhållandet mellan markägare och brukare. Det finns inte heller några svårigheter mellan

intressen vad gäller markägaren och den som jagar, eftersom det är markägaren som styr jakten på sin mark. Däremot kan det bli ett problem mellan jakt och exempelvis ridning om fler kommer att rida i landskapet, trodde han. Lantbrukare (B) förmodade att det främst är hästägarna som tycker det finns en konflikt mellan hur olika intressen vill använda marken, eftersom de inte har någon möjlighet att bestämma.

Lantbrukare (B) ser jakten till viss del som en fritidssysselsättning, men framför allt som nödvändighet i jordbruket eftersom gäss och andra fåglar förstör under höst och vinter. Jakten måste alltså finnas och går före de andra intressena enligt hans mening.

I en fråga som egentligen rörde samverkansprocesser som sådana verkade en tanke komma fram som rörde synen från olika intressen. I sammanhanget var Lantbrukare (B) orolig för man inte skulle ta tillvara på hans synpunkter.

"Det finns ju då tydligen olika värderingar hur det ska se ut i landskapet."

Hästintressent (C)

Hästintressent (C) tyckte att landskapet runt Gessie är trångt men vill ändå gärna kunna utnyttja det till ridning och promenader.

Hästintressent (C) tyckte att kulturmiljöfrågorna fick för lite utrymme på rådstugan och menade att vikten av dessa frågor är svåra att se för "vanliga människor". Han såg det därför som myndigheternas uppgift att lyfta fram dessa frågor och lägga fram förslag som visar på en möjlighet att kombinera kulturmiljön med andra intressen. Han lyfte speciellt fram de oskiftade byarna och en samlad bebyggelse som en del av kulturmiljön som är värd att bevara. Han ansåg även att kulturmiljön skulle kunna fungera som en ny inkomstkälla i form av turism.

"Det finns ju lite grand kvar av de här byarna här och var. Sen ligger inte marken som småskiftet utan de är ju skiftade va men det är intressant att se det. Och det är en del av kulturmiljön. Detta tror jag är viktigt också att ta vara på för att vi tänker ju strikt att bevaka våra intressen men vi har ju faktiskt också möjligheten till en viss form av turism. Och då ska vi inte stänga vårt landskap. Vi ska ju öppna det. Men vi ska ju öppna det på ett vettigt sätt så att belastningarna blir så små som möjligt."

Hästintressent (C) menade att det behövs såväl naturskydd som brukandeskydd, men att dessa skydd inte får göra att eventuella ridvägar inskränks till att bli raka transportsträckor. Upplevelserna längs vägen är det som man efterfrågar och det som ger inkomster menade han.

"Att så att säga lägga ut en ridväg där man rider på en väg rakt upp och ned, det är ju inte hela upplevelsen utan man måste kunna komma ut i landskapet från väg så att säga. Och detta ska man ju kunna promenera i ändå också. Samtidigt får man ha vissa begränsningar i områdena för vad som är lämpligt. Och då menar jag att tar man hänsyn till allt detta så når man ju även en turisteffekt. För idag säljer det inte att rida omkring eller gå omkring på en viss liten slinga, man vill ha upplevelser hela tiden."

Hästintressent (C) såg processen som något alla kan tjäna på. Han menade dock att lantbrukarna har svårt att se i nya banor. Han talade mycket om att sälja in idéer, en affärsidé för alla, och att utbilda. Han menade att lantbrukarnas höga krav på avkastning och knappheten på marken gör det svårt för dem att avstå mark, men att de inte har insett de nya ekonomiska möjligheterna (turism).

"Och det gör ju att för att dyrka upp detta måste man verkligen utbilda också. Och för att få dem att förstå att det finns mycket pengar att tjäna på annat också i den processen."

Han menade att det är viktigt att lösa de ekonomiska frågorna, annars kommer man inte att få med sig lantbrukarna. I vissa

sammanhang kan emellertid markägaren avstå mark som inte ger inkomster, t ex obrukade ägo gränser, invände han, men tyckte ändå att det vore bäst att ge ersättning till markägarna. Även vid ett annat tillfälle omnämndes lantbrukarna som tveksamma till processen och i svaren från Hästintressent (C) fanns en antydning om att deras intresse inte ska få motväga andra intressen. Citatet föregicks av tankar kring markkretsor och markvägar.

"Jag tror att man där måste vara lite tydlig med att här måste vi gå in och göra något för det finns inte kompromissvägar. Men när det väl är lagt och det sköts, så tror jag att man även från böndernas sida är mycket mer tillmötesgående. Och markvägar måste man ha som bonde."

Hästintressent (C) ansåg att ersättning som utdelas till markägarna är en självklarhet för att man ska kunna ta mark i anspråk och använda den till ridstigar, förutsatt att markägaren gör en förlust genom att bli av med marken. Han tyckte att man antingen kunde ta ut arrende från vissa intressegrupper som utnyttjar dessa sträckor eller att samhället löser av vissa markkretsor.

Tankegången kring vilka som bör ha tillgång till marken, de som äger marken och de som kan bruka den på olika sätt, var hos denna intervju person att alla måste få chans att använda landskapet trots att det uppkommer en konflikt mellan olika egenintressen.

"Ja det är från allas håll: jag menar du har ju lantbruksägaren, du har en arrendator, du har hästägare och folk som går i naturen. Du vill ha etablering av boende, du vill ha ja olika saker, du har naturvårdsintressena – med olika bitar, så det är en konfliktsituation. Och vi kan inte tillgodose en grupp framför en annan. Vi kan ju skrika att bonden har inte råd att avstå en kvadratcentimeter av sin mark men det är föga konstruktivt!.../ Hästägaren som vill rida över allting som att det inte fanns något hinder, inget staket, det är ju också en fiktion. Det finns inte. Vi har naturvårdsintressena, som ibland tenderar till att slå igenom väldigt, väldigt hårt och ibland för hårt".

Hästintressent (C) menade även att eftersom landskapet hela tiden är i förändring är det viktigt att ta till vara på olika aspekter eftersom vi inte vet exakt vad vi kommer att behöva i framtiden. Han betonade speciellt naturvärden och naturområden som viktiga att inte låsa allt för mycket kring i planeringen eftersom även dessa är i förändring.

"Ja, jag menar lämna en bit mark orörd, så kommer du få en inverkan på detta området ändå, där arter kommer att komma till och arter kommer att försvinna. Det ligger ju i naturens förlopp ju. Så att de här konflikterna, man måste ta hänsyn. Ingenting får väga för tungt eller för lite. Och det är därför jag säger att det är viktigt och man kan inte låsa sig vid att det och det är skadligt, för det kanske är en bit av en utveckling på ett håll där det utvecklas på ett sätt, men på andra sätt på andra delar!.../Det är det jag menar att man får inte låsa upp särintressena!.../Ja det tror jag är viktigt här för annars så går vi fel. Vi konkurrerar ju alla om en bit mark och argumenten får vara sansade. Men vi vet ju inte allting ändå. Vi kan inte säga hur det påverkar."

Han menade dock att det är viktigt att dokumentera det som finns och att peka ut några skyddsvärda platser. På dessa platser som till exempel strandängarna kunde man förbjuda ridning, fiske och bad medan han ansåg att det är viktigt att tillåta dessa aktiviteter på många andra ställen. Genom att skilja ut några extra speciella områden från andra skulle respekten för att bevara det skyddsvärda öka. På samma sätt menade han respekten kunde öka om man införde mer av skydd vissa känsliga tider på året och lättade på restriktionerna resten av tiden.

"Nej alltså det finns ju önskemål i allting om man säger naturreservatet och det finns ju skyddsvärda saker i det hela naturligtvis. Men allting kan inte vara häckningsplatser för fåglar. Allting kan inte vara för alla grodyngel. Allting kan inte vara för alla fiskar, för då respektas det inte. Då väcker det en aggression"

Istället för att göra naturreservat av betesmarkerna menade han att det är bättre att sätta vissa särskilda förbud mot exempelvis upplöjning och dumpning, men däremot tillåta att man har

möjlighet röra sig på vissa ställen i området. Med hjälp av flyttbart stängsel kunde man flytta belastningen mellan olika ställen från år till år så att man uppnår en varierad upplevelse, menade han.

Angående allemansrätten så ansåg Hästintressent (C) att det finns mycket allemansrättslig mark i söderslättområdet eftersom han menade att man får beträda åkrar som inte är i odling. Han menade att det inte är rimligt att stänga av landskapet helt ens under odlingssäsongen, men att man då självklart istället för att röra sig fritt, med omdöme, får nöja sig med att röra sig på markvägar och på smala remsor utmed fälten som lantbrukaren får ersättning för. Han hade dock förståelse för att det finns tillfällen där det är olämpligt att röra sig utmed fälten.

"Att en bonde avstår, vad kan det röra sig om, hundra kvadratmeter på ett stort fält, det kan man ju ekonomiskt räkna ut vad det kostar. Men det kanske man behöver avsätta på ett ställe plus att man får tillgång till en markväg. Sen är det klart att har man känslig gröda på något ställe och man alltid odlar den på samma ställe, så är det lämpligare att lägga en sträckning så att man inte når konflikter. Det här är inte, det är därför jag vill ha kravspecarna från olika grupper, för att vet man var det ligger så kan man också titta på vad som är fakta så att säga. Då kan man också föreslå vägar, avståenden, som minimerar konfliktrisen."

För att inte riskera att man förstör i landskapet menade Hästintressent (C) att det var viktig med utbildning för dem som kommer att använda sig av markvägarna. Utmed vissa känsligare bitar kunde han även tänka sig att man stängslar.

Att samverkansprocesser testas i ett landskap som är präglad av en täthet i behov och en knapphet i tillgänglig mark tyckte han var bra eftersom problembilden då blir koncentrerad.

Hästintressent (D)

Hästintressent (D) såg ett problem i att en del tolkar allemansrätten så att man får rida på bland annat åker i träda och utmed bäckens skyddszoner. Hon brukar säga till dem som rider från hennes stall att de inte får rida där.

Hästintressent (D) verkade delvis känna ett ansvar för dem som hyr stallplatser trots att det är ryttarna som ansvarar för sina handlingar.

"/.../ och här är vissa som ger sig ut och rider och jag försöker säga till dem. Men samtidigt är de individer. Alltså de är inte många men någon. Så blir det konflikter och det tycker inte jag är positivt."

Hästintressent (D) menade att i det jordbrukslandskap som området består av, och som samtidigt alltmer blir bebyggt, finns det inte mycket allemansrättslig mark. Det är därför är svårt att hitta självklara bitar att göra till ridvägar i den samverkansprocess som pågår.

"Alltså där kan jag tycka det är lite svårt, för här finns ju inte så mycket här. Här är det åkrar och hus överallt och de bygger och de bygger och de bygger. Det finns inte så mycket, alltså det är fel att säga att det inte finns så mycket att ta tillvara på, men här ju inte som skog och mark på det sättet som man går i, utan allting brukas."

Hästintressent (D) var noga med att betona att man måste ta reda på var man får lov att rida och att det är viktigt att följa de bestämmelser som finns. Hon berättade att det är trevligt att rida i skogar där det finns sådana och hon menade att jordbrukslandskapet är mer begränsat i det hänseendet, och vill undvika att man inte förstör någons grödor när man rider. Hon nämnde vid ett annat tillfälle under intervjun att hon trodde att lantbrukarna hade mer bekymmer med hästar än med vandrare intill fälten.

"Och det är klart här i Vellinge är det ju en hästkommun och jag kan tänka mig att bönderna ser hästarna

*mer som ett problem än de som går till fots, vet inte
men jag..."*

Hästintressent (D) menade att hon fått klarhet i flera saker under rådstugan och som påverkar hur hon kommer att bete sig i landskapet i framtiden. Men det finns andra som inte känner till problematiken eller som struntar i att visa hänsyn gentemot lantbrukarna.

*"För jag fick ju lära mig saker där som jag inte hade
en aning om, men nu är jag mer försiktig av mig. Jag
ger mig inte ut om jag inte frågar. Men jag menar, vis-
sa gör det på ett annat sätt och då blir det, då åker de i
"klinch" på varandra.*

En sak hon menade att hon lärt sig under mötet var att grönsaksodlare har hårda krav och regler på sina marker vilket gjorde att hon förstod deras synvinkel bättre.

Hästintressent (D) tycker att det vore bra om man bara fick till stånd en liten slinga, med bredden en och en halv meter, att kunna rida på istället för att behöva vara på vägen. Det kan vara osäkert att rida på vägen om man är en oerfaren ryttare eller om man har en orolig häst. Slingan tillsammans med de markvägar som finns (och de har ryttarna fått lov att rida på efter att man har frågat), skulle göra det möjligt att kunna ta sig ned till havet. Hästintressent (D) kände till ett annat ställe i Skåne där man lagt slingor i landskapet i form av beträdor. Där trodde hon att ersättning har gått ut till markägarna. Att ersätta markägarna menade hon borde bli fallet även i detta projekt eftersom man måste kunna tjäna på sin mark. Ett sätt att ordna ersättningsfrågan skulle kunna vara EU-pengar om de finns, menade hon, eller att de som rider får betala.

*"Det där är ju jättesvårt. Man säger ju alltid att åh där
finns EU-pengar till allt, och det kanske det finns. Allt-
så jag hade gärna tagit, alltså man kan inte betala hur
mycket som helst, man jag läste någon artikel i en tid-
ning om att man skulle ha för en mindre summa då,
hästpass. Och att man då hade tillgång till att rida på
beträdorna./.../Om man vill rida ute. Så kan de komma*

*och kolla en. Jag vet inte, men det hade man jättegärna
gjort i så fall."*

Hästintressent (D) menade att det finns en svårighet i att kombinera gångtrafik och ridning på samma ställe eftersom en del personer är rädda för hästar och även hundar kan reagera på hästar. Vissa hästar kan i sin tur vara rädda för att möta främmande objekt som exempelvis barnvagnar. Trots detta hoppades hon ändå att det skulle kunna gå att förena flera rekreatörer på en och samma stig.

Bild 9. Skyddszoner utmed ett dike. Får man rida här?

Liknande processer i större sammanhang. Vem bör bestämma över landskapet och hur?

Lantbrukare (A)

Lantbrukare (A) hade inte tidigare stött på någon liknande process där man diskuterat landskapsfrågor med landsbygdsbefolkningen, så vitt han kunde minnas. Han hade emellertid varit på ett informationsmöte med någon förfrågan om synpunkter från deltagarna för några år sedan.

Lantbrukare (A) menade att det är viktigt att lyssna på dem som bor på landsbygden när man planerar. Han lyfte speciellt fram att det är viktigt att ta tillvara på synpunkter från den äldre befolkningen eftersom han menar att dessa personer inte är vana att yttra sig för att hävda sina intressen.

"Ska de göra förändringar av övergripande plan alltså av byar och kommuner, det är ju människor och företag det handlar om och det är liv. Som min farbror som hade ena gården som jag har, han har /.../ bott här i 80 år och verkat i den här byn. Alltså bara den grejen att de ska sätta upp radiomast här nu det är ju, ja han tycker det är kul att det händer grejer och sånt här, men det. Kommunen får inte glömma att det finns såna människor också. Han har betalt skatt i 80 år här. (Intervjuaren: Men han har inte så mycket att säga till om vad det gäller såna saker?) Nej inte ett ord och han är ju i den generationen som sitter tyst och säger ja och ack, men han har ju pyntat länge ju. Massor. Och de glömmar dem och det är /.../ trist."

Han menade vidare att inte alla kan engagera sig lika mycket i processen, men att det ändå är viktigt att de som beslutar lyssnar på alla.

"Ja alltså de behöver inte vara delaktiga men bara där /.../ är en dialog och sånt, är väldigt positivt att det har börjat på det viset."

Att delta i samverkansprocesser ansåg Lantbrukare (A) vara en skyldighet – för alla. *"För ges du möjligheten att yttra dig och inte tar den så har du försuttit din rätt att yttra dig"* menade han. Han invände däremot att det var dåligt att kommunen, som han menade, hade handplockat de som deltog¹¹⁴, eftersom då inte alla får chansen att säga vad de tycker.

Lantbrukare (A) ville gärna se en fortsättning på den enskilda processen och ville uppnå en konkret lösning på de problem som finns. Han ansåg också att, *"Detta är bara början på en process inom demokratin"*, men denna tanke utvecklades inte vidare under intervjun. Den enskilda processen med ridvägar, var han rädd kommer att dra ut på tiden och att kommunen kommer att lösa sträckningen på sitt sätt.

"Alltså, jag skulle vilja att den fortgick, definitivt. Jag är rädd för att det tar för lång tid bara och att det efter den här utredningen så kommer kommunen att säga att den ökade bebyggelsen i den östra delen måste få förbindelse med vårt rekreationsområde uppe i nord-, för-låt västra delarna, att de kommer bli en förbindelse mellan på något vänster. Och det kommer nog bli en kombinerad, rid-, cykel- och gångstig. Och den kommer till att dras hänsynslöst. Den billigaste vägen."

Personens inställning till processen växlade under resonemangens gång men mot slutet av intervjun var bilden av processen något mer positiv. Lantbrukare (A) ville gärna se ett konkret resultat med verkliga kombinerade stigar, som gynnar flera intressegrupper, men som inte inkräktar på lantbruksverksamheten.

"Det finns risk att det inte följs upp ordentligt. Det är inget omöjligt att binda samman öst och väst i Vellinge kommun med en ridstig om det kombineras. Om inte hästägarna säger vi vill inte ha gångare här, vi vill inte ha cyklister och sånt där då. Och jag tror trycket kommer att minska inom en fem-årsperiod. Det enorma intresset och pengarna som idag går att lägga på hästsporten kommer kanske inte finnas"

¹¹⁴ Om hur inbjudningarna gick till på s.25

om fem år. Då minskar trycket från dem också. Men det säger ju inte, hästboxarna kommer ju vara kvar och det kommer vara hästar i dem igen ju. Och där är vandrare och det är gångare och sånt men där är inte råd och plats och tid att lägga tre separata vägar. Det är fullt möjligt om man kan kombinera det på något vänster och göra det vid sidan om, längs befintliga vägar i stor utsträckning. Då är det ingen omöjlighet och då kan man göra det snabbt. Det är vad jag tror och hoppas och tänker.

Lantbrukare (B)

Lantbrukare (B) såg samverkansprocesser mellan olika intressen på landsbygden som delvis positivt för hans del, förutsatt att man tar hänsyn till hans intressegrupps åsikter. Han menade även att de bidrar till att man förstår varandra bättre, att man kan hitta en lösning som alla kan acceptera och att det då är lättare att driva igenom ett förslag.

"Tas de sen inte tillvara, erfarenheterna och ens synpunkter, är det ju inget positivt i sig."

Han var däremot lite oroad över att just hans intresse kan bli dåligt representerat eller att det kan komma att bli förbisett. På så vis kan samverkansprocesser i sådana fall bli negativt för honom och andra lantbrukare.

"Risken är, om man ser nu som jordägare och att tillvara ta sina intressen där, det kan skapa mer konflikter också. Det tror jag. (Intervjuaren: På vilket sätt?) Jo de kommer se mer negativt på en för man är motsträvar till förändringar och så. Det kan bli så också./.../ ska det liksom styras upp till att bli något rekreationsområde istället för jordbrukslandskap, då blir det intressekonflikt. Jag menar det kan ju inte jag bara säga att liksom var så god, och som det är nu vet folk att de inte får springa här i åkrarna. De mesta i alla fall.

Jag ställde en fråga om det är en rättighet, möjlighet eller skyldighet att vara med på rådstugor eller om det inkräktar på

markägarens möjligheter, och svaret speglade även här en oro över att markägarnas möjlighet att bestämma över sina egna marker kan komma att minska.

I slutsummeringen av intervjun såg, vad jag förstår, Lantbrukare (B) det som att slitningen mellan olika intressenter kommer att finnas med även i framtiden och att det finns risk att de olika intressena kan bli felbalanserade så att markägarnas rättigheter blir överkörda. Lantbrukare (B) trodde också att man kunde missa att få med vissa grupper i processen men han hade inte något direkt förslag på hur man kunde nå dem. Att det tar tid att vara med på möten kan göra att en del väljer att inte komma, var också en fundering som han lyfte fram. Lantbrukare (B) hade inte så stark tilltro till processen men han sa inte heller i klarspråk att han inte ville att den skulle fortgå.

"Ja det kan väl, det kan ju vara ett intressant sätt att prova, att se. Fungerar det inte och ger någonting kommer det att dö ut av sig själv ju. Ett problem är ju om rätt folk kommer, alltså folk i allmänhet är så upptagna idag så man sällar ju mellan såna här aktiviteter."

Hästintressent (C)

Hästintressent (C) såg samverkansprocesser som en möjlighet att påverka både för sig själv och för andra, förutsatt att man tar tillvara de synpunkter som tas fram och att det leder framåt. Han tyckte att det är av central betydelse att hänsyn tas till olika grupper även om varje enskild person inte kan få sina åsikter igenom.

"Utan det viktiga är att samla ihop det, och sedan väva samman, bygga samman någonting, för då får du en förankring. Sen får aldrig alla vad de tycker och vad de vill, men summan av kardemumman ska vara att det blir det bästa utav det mesta. (Intervjuaren: Att alla känner att det verkligen har kommit upp och att det har diskuterats ordentligt?)

Ja och att det leder framåt. Att hänsyn har tagits i olika riktningar och för olika grupper”.

Han menade vidare att denna process innebär ett angreppssätt som gör det lättare att fånga upp samtliga intressen och att det faktum att man är med och påverkar gör att man ser mer positivt på det som beslutas.

”Att göra sin stämma hörd är viktigt i de här sakerna för att inte man ska glömma bort några intressen. För att man inte ska få en stelbent, som vi tidigare haft, en byråkratisk form att hantera såna frågor. Och jag tror att med den här folkliga anknytningen, kommer vi då också i slutändan att göra det lättare att sälja in ett förslag. Det blir inte ett diktat. Det blir en process framåt.”

Hästintressent (C) såg öppenhet och förståelse som viktiga begrepp i processen.

”Jag tycker man ska sträva efter information, utbildning, öppenhet, och öppenheten gäller så att säga, och naturligtvis förståelse, men det är viktigt att alla grupper, alla kravgrupper, får fram att kunna visa öppenhet, förståelse. Få information och få utbildning, och kan lämna information och kan utbilda också. För att i annat fall kan man inte ha en dialog.”

Hästintressent (C) menar att det är på den kommunala nivån som man måste påbörja samverkansprocesser som rör landskapet, för att sedan kunna bygga samman regionala landskapsmål utifrån detta. Han menade att regionerna är en av de viktigaste beslutsnivåerna under EU sedan riksdag och regering inte längre har så stor makt, men för att demokratiska beslut ska kunna tas så krävs det att regionerna bryts ned till en mindre nivå, närmare landskapet och de som bor där. Sedan måste man dock sammanväva de olika kommunernas arbeten för att hela landskapet ska komma med.

”Som samhället ser ut idag där så att säga vi är en del av ETT Europa, där en stor del av besluten har frångått regeringen eller riksdagen, vare sig vi vill det eller

ej, så kommer man ner på regional nivå som ett av de viktigare, ur beslutssynpunkt, områdena. Men en region kan ju aldrig, med tanke på att vi kräver demokrati, hålla sig bara på, vad ska vi säga, landskapsnivå utan det måste bryts ned i underregioner där vi kommer ned till det kommunala styret. Självklart så ligger det ett intresse att sammanbinda kommunala intressen upp i ett landskapsmål, regionmål. Men det är på den vägen man måste göra det./.../Att du måste börja med, precis som man gjorde här, alltså med, i kommunen.”

”/.../du kan ju ta ett beslut ur stat och riksdag men du måste ju delegera det direkt till regional nivå. Därefter måste du bryta ned det till kommunal nivå. Och därifrån börja koka och sen samverka, lägga ihop ett pussel. Därför att landskapet är ju inte strikt format efter kommungränser./.../Och det kommer finnas frågor som går över och för att få en riktig utveckling är det viktigt att man bygger samman allting.”

Han menade att en grupp som man missat hittills i processen är de som bor i tätorterna eller i anslutning till det landskap som diskuterats. Eftersom det sker en urbanisering i detta område och att de som bor i tätorterna kommer att vara med och betala ansåg han att de därför också borde få vara med och bestämma. Han menade att det finns ett behov av bostäder och kände för övrigt till en bebyggelseprincip som Malmö har använt sig av, där bebyggelsen läggs som en korridor med kontakt med det öppna landskapet, vilken han tyckte kunde vara bra att använda i Vellinges ombygder/omnejder.

Hästintressent (C) såg deltagande i samverkansprocesser rörande landsbygden som en rättighet och en möjlighet, såväl som en skyldighet för dem som har intresse i landsbygden, eftersom alla dessa begrepp hänger samman i en demokrati. Han såg även samverkansprocesser som en nödvändighet i behandlandet av landskapsfrågor. Myndighetsbeslut fungerar inte i dessa sammanhang menar han, eftersom sådana beslut bara leder till överklaganden med någon som förlorar och någon som får ersättning. Förbud och regleringar från myndigheter kommer att överträdas ifall de sätter stopp för ett behov som finns. Då är det bättre att alla gemensamt inser och diskuterar de behov och

problem som finns och gemensamt tar ett beslut, för då respekteras det mer, menade han.

Samverkansprocesser tar inte slut i och med ett antal konkreta åtgärder görs, t ex anläggande av markvägar, utan är processer som hela tiden förändras. Eftersom behoven hela tiden förändras och intressegrupper kommer och går så måste man kunna korrigera i processen, ansåg han. I framtiden kan man exempelvis ha turistnäringen som en intressegrupp.

"Ja, det måste finnas mellan befolkningsgrupper, alltså mellan samhällsgrupper, boende så att säga. Mellan fritidsintressen, olika grupper av, där häst kanske får ta det tyngsta skottet, där man har en väldigt stor okunskap om vad hästar gör och inte gör. Sen har vi också en del, en del har ju hundar som kan vara väldigt störande naturligtvis men som också måste ha tillgång till natur. Vi har ju böndernas inkomster, brukande. Vi har olika naturintressen, naturvårdsintressen. Vi har kulturbiten. Så det är väldigt mycket vi ska väva samman. Sen har vi en turism där vi får besök av andra delar från andra länder, och då är det viktigt att vi har en process klar så att vi kan styra det... Är det något annat som kan störa här? Nej det är de här processerna som hela tiden rör sig ju. Det är inget statsikt och förändras hela tiden och då tror jag att man måste arbeta i samverkan."

Hästintressent (C) menade vidare att inventeringar måste förnyas i den framskridande processen allteftersom förutsättningarna förändras och att de som är med i processen måste få känna att de påverkar utvecklingen under tidens gång.

"För just nu finns här väldigt många hästgårdar som etableras, men om femton år kanske det inte finns en hästgård här. Vi har kravet på att utveckla, att bygga mer. Det förändrar ju spegelbilden, det förändrar ju kraven. Vi vet ju inte om tjugofem år om vi har en vattenhöjning här eller om vi har en landskapshöjning. Jag menar, det påverkar också. Så att det är en process som måste pågå, den måste finnas och där är det viktigt att involvera. Och för att kunna involvera måste de involverade kunna påverka."

Hästintressent (D)

Hästintressent (D) menade att det är mycket bra med samverkansprocesser rörande landskapet. Trots att det finns många viljor och att det är svårt att komma överrens så menade hon att man måste försöka nå en lösning. Hon menade att om man förstår varandra bättre och kommer fram till ett gemensamt beslut som alla i viss mån tycker är bra, så är det lättare att vara tillsammans i landskapet. I den process som just nu är aktuell vill hon gärna se ett verkligt resultat i form av ridvägar och att man gör klart vad som är tillåtet och inte. Sådana slutpunkter skulle hon se som positivt för sin egen del.

Hästintressent (D) såg samverkansprocesser på landsbygden som en möjlighet för henne själv och andra boende på landsbygden att kunna påverka sin omgivning. Hon trodde inte att det skulle inkräkta på markägarens möjligheter att man pratar om problemen, men att om man exempelvis anlägger ridvägar så menade hon att man självklart måste ge ekonomisk ersättning till bönderna för deras markförlust.

Den information som gått ut genom lappar till stallet tyckte hon var ett bra sätt för att bjuda in till en process av det här slaget. Kommunens roll i processen är att driva processen framåt på ett opartiskt sätt, menade hon.

"Ja någon måste vara ledande för det. Och de är lite opartiska på något sätt så det är lättast för dem. För att om vi tar initiativet eller om någon annan tar initiativet så kanske det..., det är lättare om det är någon opartisk".

Hon tyckte det var bra att man har satt igång processen från kommunens sida eftersom hon inte trodde att de olika intressegrupperna på landsbygden självmant skulle ha kunnat ta ett sådant initiativ.

Analys 2- den kommunala projektsamordnaren

Profil

Denna person är projektsamordnare för projektet från kommunens sida. I sin yrkesroll är han Agenda 21-samordnare, turistchef och näringslivschef. I grunden är han biolog, ekolog och utbildad i kemi - biologi. Han är uppvuxen i närområdet och har en stark personlig koppling till slättlandskapet. Projektsamordnarens intressen genom sitt yrke och fritid smälter samman.

Rådstugan och processen i detta projekt

Projektsamordnaren tyckte att rådstugan i Hököpinge till en början hade varit kaotisk, men att den sedan hade styrts upp och lett till ett bra och konkret resultat.

"Man ger ju sig rakt ut för ett stup när man anordnar en sådan rådstuga och det är väldigt svårt att veta var man hamnar någonstans. Men på något så sätt tyckte jag att styrningen blev bra och att slutresultatet av rådstugan blev väldigt konkret och bra, på så sätt att man fick en klar signal om hur man skulle gå vidare."

Denna signal menade projektsamordnaren var att det krävs att ryttarna organiserar sig och får en talesman som kan förhandla med lantbrukarna. Han menade att det var en enkel sak som han inte tänkt på tidigare, men som är självklar eftersom inte alla hästintressenter kan förhandla var för sig. Det skulle bli alldeles för många att diskutera med för den enskilde lantbrukaren. Projektsamordnaren uppfattade alltså situationen som att ansvaret för en fortsatt process till stor del ligger på hästintressenterna.

Projektsamordnaren kommenterade markägarmötet som hölls ett tag före rådstugan i Hököpinge kyrkby. Han tyckte att det hade varit bra att först ha ett möte där markägarna fick rensa luften.

Det gjorde att attityden var lite mjukare när intressena sedan möttes, menade han.

Projektsamordnaren tyckte att alla hade fått komma till tals och att ingen hade dominerat på mötet. Han menade däremot att man kunde identifiera möjliga ledare för intressegrupperna ganska snabbt. Det är viktigt att man i rollen som *processledare* har fingertoppskänsla för vilka som passar som ledare och antecknar vilka som agerar på ett sådant sätt under mötena.

"Det finns ju olika typer av ledare men den riktiga ledaren menar jag är en dynamisk människa som också har ett visst mått av diplomati och förståelse och kan kompromissa. Det är den verkliga ledaren och det fanns sådana uppenbart."

Projektsamordnaren ser processen med rådstugor som en metodutveckling för att kunna *"ta sig förbi de hinder för landskapsutveckling som många gånger ligger genom privat markägarintresse och konflikter mellan intressegrupper"*. Han tycker att det känns som att processer med rådstugor är rätt väg att gå även i framtiden.

Inför projektet hade man inom de aktuella avdelningarna på kommunen pratat om lokalt deltagande och alla hade där tyckt att det var bra att testa en ny metod och se hur det utvecklar sig. Projektsamordnaren, och de han hade pratat med, menade dock att det inte räcker med en metodutveckling som resultat.

"Men flera tycker ju då att det är viktigt, och så ska det ju vara, att man kommer fram till några konkreta resultat. Så att man inte har möten för mötets skull och sen kommer man hem och säger ja så och så händer det ingenting. Det ska ju gärna komma ut någonting vettigt ur det hela."

Kommunens och planerarens roll

Projektsamordnaren tyckte att det var viktigt att kommunens tjänstemän var med på mötet för att öka den personliga kontakten mellan medborgarna och tjänstemännen.

"/.../kommunen är ju myndigheten och måste vara med på ett sådant här möte för att, vad ska man säga, både profilera sig och, /.../ låta folk lära känna vem kommunen är. Alltså det är faktiskt personer bakom kommunen. Den här personliga kontakten är ju väldigt viktig och det är ju då man vinner förtroende bland befolkningen."

Den roll som kommunen har är att samordna och sammankalla till möten menade projektsamordnaren. Projektsamordnaren trodde inte att en samverkansprocess eller möten mellan intressena hade kommit igång om inte kommunen hade drivit igång den. Han tyckte att kommunen är neutral i processen och kan hjälpa till att få igång och följa upp processen. Kommunen kan inte tvinga någon att vara med och det är upp till markägarna själva att avgöra om de accepterar eventuella risker på sin mark.

"Jag uppfattar ändå kommunen som neutral här. Kommunen vill att det ska hända något positivt både för markägare, för ryttare och för alla ju. Se affärsmöjligheter i det, se framtida möjligheter i det, med möjlighet att kanalisera folk istället för att de går överallt. Och att folk rider bara där istället för att de rider överallt. Det kan ju också vara fördelar och det är det som vi ska försöka förklara. Ja en katalysator för processen."

Projektsamordnaren beskrev även kommunens roll som medlare och att försöka greppa helhetsperspektivet och hålla en objektivitet i diskussionerna.

Nästa steg är att ryttarna måste organisera sig och därpå kan kommunen sammankalla till möte mellan en ryttarrepresentant och markägarna. Projektsamordnaren var inte säker på hur väl ryttarna hade uppfattat att det är hos ryttarna som bollen ligger nu

och menade att kommunen genom ett brev till de större hästgårdarna skulle kunna förklara att det är upp till ryttarna att organisera sig för att processen ska gå vidare.

Rätten till landskapet, förståelsen mellan intressen

Genom sitt arbete som Agenda 21-samordnare ska projektsamordnaren

"/.../stimulera utvecklingen av ett samhälle där folk har lätt för att komma till rekreation och röra sig och leva ett sunt liv. Och ridning, vandring och cykling, i det här fallet är viktigt att man har."

För att kunna tillgodose dessa intressen måste man kunna ersätta lantbrukarna när mark tas i anspråk. Samordnaren menade att det ofta är en ekonomisk fråga.

"Alltså markägaren kommer ju alltid ställa frågan 'what's in it for me?', för de flesta markägare ger ju inte bort pengar. De skänker ju inte pengar till vem som helst eller allmänheten så utan om de får ett bortfall, ekonomiskt avbräck, så måste de på ett eller annat sätt kompenseras för det. Så är det bara. Och det tycker jag inte är alls märkligt utan så är nog de flesta människor/.../ Så det får man ju jobba efter att tänka efter att om man ger någonting i ena änden så ska man få någonting i den andra."

Projektsamordnaren har en klar idé om naturvård och naturreservat. Han menar att man ofta glömmer den sociala och ekonomiska biten när man upprättar ett naturreservat och att naturreservaten därför kan vara fysiskt svårtillgängliga och meningen med reservaten svårförstådd för medborgarna. Han skulle därför vilja se utvecklingsplaner som ser till helheten istället för vanliga naturreservat. Det var genom denna idé han kom in i projektet, men projektet har sedan utvecklat sig mot att behandla privatägd mark. Eftersom den biologiska mångfalden var viktig från början i projektet frågade jag om den biologiska

mångfalden skulle öka i projektet även om inte naturvårdsintressena blivit framträdande. Projektsamordnaren menade att den biologiska mångfalden ökar automatiskt när mark avsätts till ridning eftersom det då bildas nya kantzoner och refuger i landskapet som inte annars skulle finnas.

Liknande processer i större sammanhang

Projektsamordnaren såg en framtid för samverkansprocesser av det slaget som man nu testar och ville gärna utveckla metoden ytterligare.

"Jag skulle vilja ha vad man kallar lite grann för idémaskiner där man plockar ut de olika intressegrupperna för ett område, för ett stråk. Kanske inte vid första mötet, men efter första eller andra mötet, så kan man hitta de här människorna som har idéerna och då sätta upp konkreta frågeställningar och ha någon typ av workshop, 'tänktank', för de här och på så sätt komma fram till förslag, där man så småningom stryker bort de orealistiska och kommer fram till några gemensamma som alla tycker är bra förslag och de här går vi på. Det tror jag på."

Det verkar som att denna metodutveckling skulle utvidga frågeområdet jämfört med det pågående projektet där problemet var uppställt redan från början.

SYNTES UTIFRÅN

"Som en röd tråd i syntesarbetet kan man se en kontrast mellan hur deltagarna såg på processen och vad de trodde att syftet var, och det syfte som projektsamordnaren föreställde sig."

"De deltagande såg på landskapet och rätten till det på olika sätt. Man skulle kunna säga att personerna representerade åsikter alltifrån att den jordbrukande markägaren bör bestämma eftersom denna använder jorden bäst, till att alla borde få tillgång till och bestämma över landskapet."

"Man vill gärna vara med och bestämma men man förväntar sig att någon annan tar tag i det."

INTERVJUERNA

KAPITEL 5

Syntes utifrån intervjuerna

Detta kapitel syftar till att ge en sammanhängande bild av situationen och synen på landskapet på en mer generell nivå, utifrån intervjuanalysen. I intervjuanalysen delade jag upp intervjupersonernas svar i olika teman. Under arbetet med texten upptäckte jag dock så småningom nya teman och samband i svaren. Dessa nya teman återfinns i detta syntes-kapitel.

Eftersom projektsamordnaren inte fick riktigt samma frågor, finns inte dennes syn med i samtliga frågor. Under vissa teman går istället projektsamordnarens resonemang djupare än de övrigas. I *Slutledningar utifrån syntesen* tar jag upp de viktiga punkterna ifrån syntesen och gör slutledningar inför framtiden.

Utgångspunkter utifrån individens livsvärld

De olika intervjupersonerna representerade olika intressen med olika utgångspunkter inför problematiken i landskapet. Intervjupersonernas utgångspunkter kan ses som det Habermas definierar som livsvärldar. Den process som har påbörjats mellan kommunen och medborgarna genom Rådstugan kan beskrivas som ett möte mellan livsvärldar och systemvärlden.

Rationalitet kontra ett brett inflytande

Utifrån personernas syn på landskapet skulle man kunna dra slutsatsen att det råder olika åsikter om huruvida det finns en bästa markanvändningstyp som därför bör prioriteras, eller om det finns många likvärdiga intressen som därför bör diskuteras och vägas mot varandra.

Jordbrukarnas oro över att deras verksameter ska gå med ekonomiska förluster och att det som de har byggt upp ska bli förstört, verkar göra att de är skeptiska till en ökad tillgänglighet

och att människor med tamdjur rör sig i närheten av fälten. Parallellt med denna ängslan delade de en övergripande inställning om att man bör ta tillvara på resurser på ett rationellt sätt. De två jordbrukarna tyckte att man främst måste värna om att kunna fortsätta att odla marken eftersom jorden här är bland de bördigaste i landet, eller bland världens bästa som den ena uttryckte sig. En hästintressent beskrev landskapets situation med ett dominerande jordbrukande utan att lägga någon värdering i det, medan den andre menade att det finns flera olika markanvändningar att väva in och såg inte jordbruket lika mycket som en given dominant som de övriga gjorde.

Ersättningsfrågor

Om arbetet med stigar ska komma vidare, nämnde flertalet av intressenterna samt projektsamordnaren, så måste ersättningsfrågan lösas¹¹⁵. En av lantbrukarna tyckte att hästägarna borde betala men trodde att det kunde vara svårt att få igenom. Det visade sig dock att de två hästintresserade kunde tänka sig att de som rider betalar en viss del, men de föreslog även att någon samhällsnivå kunde stå för kostnaderna.

En hästintressent menade att alla skulle tjäna på rid- och gångvägar eftersom man kan uppnå en turisteffekt, och menade dessutom att det inte är alltid som markägaren går med förlust när denna upplåter en markremsa. Lantbrukarna såg däremot en ökning av folk vid fälten som en risk för sina verksamheter eftersom det kan ge effekter utanför själva stigen. Dels kan det bli skador på grödorna direkt, och dels indirekt genom att mer folk i landskapet gör det svårare att jaga, vilket gör att viltet och fågelmängden ökar och därmed att dessa djur tar för sig mer av grödorna. Den andra hästintressenten såg ridvägar mest som en möjlighet för att kunna undvika osäker ridning på trafikerade

¹¹⁵ Under intervjun med projektsamordnaren ställde jag inte någon fråga om vem som ska betala. Under ett internseminarium som jag deltog i lyftes däremot möjligheterna upp att ryttarna, exploatörer med hästintresse och pengar genom landsbygdsprogrammet för biologisk mångfald eventuellt kunde finansiera ridvägarna, men det var enbart funderingar.

vägar och ett sätt att undgå att ryttare rider där de inte vet om det stör eller förstör för jordbrukarnas grödor.

Det kan här vara intressant att återknyta till Stjernquists (1995) tankar om hur olika man kan se på ersättningsfrågor och marken¹¹⁶. Åtminstone den ena lantbrukaren beskrev lantbrukandet som sitt liv. Det är inte bara ett yrke. Detta påminner om Stjernquists resonemang om att landsbygdsbefolkningen har en koppling till marken inte enbart i ekonomiskt hänseende utan marken utgör även en grund för identiteten. Tätortsbefolkningen har ibland svårt att se denna koppling utan ser främst ersättningsfrågor som en ekonomisk fråga, menar han vidare. I detta projekt har alla någon koppling till landskapet och alla kan inte sägas vara tätortsboende, men klart var att de som inte arbetar lika nära jorden som lantbrukarna gör, hade en mer ekonomisk utgångspunkt i ersättningsfrågorna, även projektsamordnaren. I den fortsatta processen kan det vara intressant att fråga vad som krävs mer än ekonomisk ersättning för att ridvägarna ska kännas acceptabla. En dialog kan ge mer kunskap om vad som går att förena med jordbruket och det är även viktigt att visa på forskningsresultat så att inte förutfattade meningar kommer att avgöra¹¹⁷.

Man kan även fundera kring huruvida nya rekreationsvägar faller in under begreppet *kollektiva nyttigheter*¹¹⁸ eller inte, och om dessa därmed bör finansieras med skattemedel. Om flera intressen vävs samman, så att inte bara ryttare får tillgång till rekreationsvägarna och man satsar på utveckling av den biologiska mångfalden, skulle de mycket möjligt kunna kallas för kollektiva nyttigheter men om det enbart är hästintresset som får fördelar av rekreationsvägarna utgör de i högre grad ett enskilt intresse.

¹¹⁶ Se under rubriken *Några tankar kring det enskilda eller allmänna intresset*, s.17

¹¹⁷ Vikten av forskningsresultat diskuterades förövrigt under ett internseminarium 2007-08-24

¹¹⁸ Läs om kollektiva nyttigheter på s.18

Tätortsboendes tillgänglighet och inflytande

Det fanns olika syn på den ökande bebyggelsen och i vilken grad boende i tätorter bör få vara med och bestämma över landskapet. Att den ökande bebyggelsen i området kommer att påverka landskapet kom fram på något sätt i samtliga intervjuer, men om detta var något positivt eller negativt rörde det delade meningar om. Samtliga intressenter kommenterade den ökande bebyggelsen. Två av personerna, från sinsemellan motstående intressen, nämnde bebyggelsen i samband med att trycket på markerna ökar, varav den ena inte lade någon värdering i det och den andra antydde att marken borde användas till odling. Av de övriga två var lantbrukaren kritisk till att bebyggelsen kommer allt närmare jordbruksverksamheterna eftersom det medför ett *hot* när folk rör sig närmare hans grödor. Han såg det som att kommunen tillåter mer bebyggelse för att kunna få in mer skattepengar och misstänker därför att kommunen kommer att ta större hänsyn till intressen förknippade med bebyggelse. Här finns en klar motpol i hästintressentens inställning till bebyggelsen och de som kommer att bo där, eftersom han istället framhävde *möjligheterna* i att bo nära landskapet. Denna hästintressent betonade även att de boende i tätorterna också borde få vara med i samverkansprocessen eftersom de också använder landskapet och kan komma att få betala. Att de redan boende, framförallt föräldralediga, också borde involveras menade även den andra hästintressenten.

I intervjun med projektsamordnaren kom inte bebyggelsefrågan upp. Projektsamordnaren har däremot i uppgift att se till rekreationsmöjligheterna i kommunen är goda för såväl vandrare, cyklister och ryttare. Han var dock noga med att betona att kommunen inte går in och bestämmer på någon annans mark utan driver processen framåt i den mån markägarna är villiga att ställa upp. Det handlar alltså inte om att ta hänsyn till en grupp framför en annan utan att få igång en dialog intressena emellan.

Otydlig allemansrätt

Det rådde olika uppfattningar om vad som är allemansrättslig mark och därmed vad man får göra på marken. Tre av intervjupersonerna betraktade större delen av jordbrukslandskapet som mark som inte faller under allemansrätten, medan den fjärde menade att nästan all mark i samma landskap får beträddas enligt allemansrätten – åtminstone vissa delar av året. Med denna bakgrund fanns även olika resonemang kring åkrar som inte är i odling samt trädor. Att det finns de som inte tar hänsyn till jordbrukets verksamhet var alla överens om. Lantbrukarna såg det som ett hot medan de som representerade ridning snarare såg det som en utbildningsfråga.¹²⁰

Skapande av övergripande bild och ökad förståelse

Intervjupersonerna uppskattade att rådstugan blivit av och såg det som en möjlighet att samla upp flera intressen. Samtliga intervjupersoner från intressegrupperna var positiva till att rådstugan hade blivit av, men de upplevde den på olika sätt. De tyckte att det var bra att intressena kommit med från början innan några förslag fanns, även om en av dem tyckte att det hade varit lättare att diskutera om hade haft ett förslag framför sig. De såg rådstugan som ett sätt för sig själva och för projektledningen att skapa en gemensam övergripande bild av situationen samt en möjlighet att lära sig nya saker. Denna gemensamma övergripande bild kan i viss grad jämföras med ett förstadium till den process av kunskapsuppbyggande och insikt i andra kulturella mönster som bör ske enligt de normativa handlingsteorierna¹²². Det rådde dock delade meningar om vilka som lärt sig något under rådstugan. Vissa hade lärt sig saker själva medan andra trodde att de övriga lärt sig något.

¹²⁰ Under internseminariet 2007-08-24 diskuterades det att informera intressenterna om ansvarsfrågor och allemansrätt genom att bjuda in till en föreläsning i ämnet. I samband med en rådstuga för enbart hästintressenter, 2007-09-20, informerade en representant från länsstyrelsen om ridning i förhållande till allemansrätten.

¹²² Om de normativa handlingsteorierna på s.13-14

Projektsamordnaren såg rådstugan utifrån möjligheter att driva processen framåt. Han identifierade möjliga ledare och såg som nästa steg att ryttarna måste organisera sig.

Intressenas representation

De tillfrågade tyckte att deras egna intressen blivit upplyfta på mötet och att övriga intressen också kommit upp på bordet. Alla fyra intervjupersonerna från intressegrupperna nämnde dock någon intressegrupp som de tyckte hade blivit lite dåligt representerad, men vilken det var skiftade från person till person. En lyfte fram vandrare och markägare, en annan syftade på länsstyrelsen, naturintressena och hästgårdarna, en tredje menade att det varit för få lantbrukare, och en fjärde tänkte på kulturmiljöfrågorna. Man gick i detta hänseende ibland utanför sitt eget intresse och kunde se att det saknades representanter från andras intressen. Tre personer menade att projektledningen lyssnade lika mycket på samtliga intressen och den fjärde tyckte att det var svårt att bedöma hur de hade lyssnat.

Projektsamordnaren upplevde att alla intressen på mötet hade fått komma till tals. Projektsamordnaren verkade inriktad på att processen ska fortsätta genom att främst ryttare och markägare möts.

Tilltron till myndigheterna

Det uttrycktes allt ifrån en stor skepsis till ett stort förtroende för olika myndigheter bland personerna. Någon var starkt skeptisk till kommunen och dess handlande medan de övriga hade ett större förtroende för kommunens allmänna verksamhet eller inte nämnde något om kommunens arbete. Den person som menade att kommunen kunde manipulera lagen och kan vara osaklig, hade själv upplevt situationer där han, enligt hans mening, blivit orättvist behandlad av kommunen. En annan person ansåg att kommunen är mer resultatinkriktad än länsstyrelsen genom att kommunen har väljarnas krav i ryggen, medan länsstyrelsen är

mer rigid och stelbent och lätt blir en ”isolerad beslutsö”. Ytterligare en person kommenterade kort länsstyrelsen med innebörden att länsstyrelsen kör för hårt på sin linje.

Det kan vara värt att fundera på hur skepsisen har uppstått och vad som krävs för att återfå förtroendet. Som historiekapitlet beskrev så har den kommunala verksamheten gått från att vara en lokal stämma där man som medborgare röstade i frågor, till att vara en myndighet med tjänstemän och yrkespolitiker längre ifrån väljarna. Projektsamordnaren menade att det är viktigt att visa att kommunen består av personer och att upprätta en personlig kontakt med deltagarna i den process som nu påbörjats, vilket även jag tror är en bra väg mot ökat förtroende.

Kommunens roll i projektet

Vad intervjupersonerna hade för inställning till myndigheterna avspeglades även i hur de tänkte kring den fortsatta processen. Den person som hade dåliga erfarenheter från ärenden med kommunen, tvivlade på att kommunen kommer ta till vara på de synpunkter som kommer fram i processen och att de kommer att lyssna på vissa grupper mer än andra. En annan person uttalade istället att kommunen är opartisk och därför bör driva processen vidare. En ytterligare person menade istället att det finns en risk att de intressen som länsstyrelsen företräder kan få större vikt än de övriga.

Projektsamordnaren beskrev kommunens roll i processen som opartisk medlare eller katalysator. Kommunen kommer inte att väga intressen genom beslut i denna process.

Ansvar och initiativtagande

De olika personerna hade olika grader av intresse i att vara med i arbetsgrupper i den fortsatta processen, men samtliga ville få information om vad som händer.

Tre av de tillfrågade kunde tänka sig att arbeta vidare med frågorna medan den fjärde var mer skeptisk. För att lantbrukarna ska kunna delta är vinterhalvåret att föredra menade dessa. E-post, affischering och skrivelser var förslag på informationsvägar men samtliga menade att möten är bra när det gäller stora frågor eller om kommunikation ska kunna ske.

Personerna hade diskuterat frågorna som behandlats under rådstugan inom sin intressekrets men ingen hade tagit initiativet att organisera något formellt möte eller startat någon intressentförening.

Ingen av personerna jag intervjuade kände till om det hade bildats några aktiva intressegrupperingar efter rådstugan och hade inte heller dragit igång något sådant själva. De hade däremot diskuterat frågorna på ett mer allmänt plan med personer som de stött på i sina intressekretsar. En intressent menade att det vore bra om det startades upp någon typ av förening för hans intressegrupp. Det var även en person som påtalade att det var bra att kommunen, opartiskt, dragit igång processen eftersom personen inte trodde att någon intressegrupp självmant skulle ha kunnat ta initiativet till något sådant. För den fortsatta processen uttalade två personer att kommunen bör vara den som styr upp processen.

Det visade sig alltså att man gärna vill vara med och bestämma men att man förväntar sig att någon annan tar tag i det. Projektsamordnaren menade, som jag tidigare nämnt, att det nu är upp till hästintressenterna att avgöra om det ska bli en fortsatt process. Han uttryckte dock att kommunen bör starta upp processer för att samordna intressen eftersom han inte trodde att intressena själva skulle ta ett sådant initiativ, alltså likadant som en av de övriga intervjupersonerna tänkte.

Samverkansprocesser - en risk eller möjlighet?

Det fanns en bredd i uppfattningarna om vad deltagande i samverkansprocesser innebär för olika intressen och enskilda individer. En av lantbruksintressenterna såg det som en skyldighet för alla som bor på landsbygden att delta i samverkansprocesser för att annars har man försummat chansen att vara med och bestämma, men personen var samtidigt rädd att balanseringen av intressen skulle bli orättvis. Denna osäkerhet delade den andra lantbruksintressenten vilken såg en risk i att det kunde beslutas något över markägarnas huvuden om man inte lyssnade tillräckligt på dem. Intressenten var även rädd att bli sedd som en motsträvar till följd av sina värderingar. En intressent på hästsidan såg deltagandet framförallt som en möjlighet att lyfta sina intressen och menade att det inte inkräktar på lantbrukarnas möjligheter att bara prata om problemen. Den fjärde intressenten såg deltagandet som såväl en rättighet som en skyldighet. Denna intressent menade även att det är viktigt att utbilda och sälja in förslag i processen. Intressenten såg det motstående jordbruksintresset som lite låst och menade att det är där som man måste lära sig att se på ett nytt sätt. Lantbrukarna menade å sin sida att hästintressenterna slank in i processen och därigenom kan bestämma sådant som är negativt för lantbruket. De lyfte fram sin brukanderätt och bestämmanderätt som ett försvar.

Ökad förståelse eller upptrappad konflikt?

Alla samstämde i att samverkansprocesser kan föra något positivt med sig men några var samtidigt kluvna i frågan. De deltagande tyckte att det är positivt att kunna vara med och bestämma och flera av dem betonade 'förståelsen' som viktig för att man ska kunna samsas i landskapet¹²³. Trots denna förhoppning om ökad förståelse menade dock en person att samverkansprocesser kan leda till ökade konflikter om någon håller för hårt på sina

¹²³ De kommunikativa handlingsteorierna handlar mycket just om förståelsen och att lära sig se i andra människors perspektiv.

intressen.¹²⁴ En person menade att samverkansprocesser är en nödvändighet för att beslut sedan ska följas.

Två av personerna, vilka var från sinsemellan motstående intressen, tyckte att man bör få vara med och bestämma eftersom man betalar kommunens verksamhet. Som tidigare nämnts så var markägarna oroliga över att deras intressen kan komma att bli överskuggade av andras intressen, men en av dem menade ändå att samverkansprocesser är positiva, eftersom det gör att beslutsfattarna får bättre beslutsunderlag.

Målet ett resultat eller en långsiktig process?

Deltagarna hade olika bilder av vad processen kan ge i framtiden. En hästintressent såg processen som ett medel för att nå ett resultat i form av konkreta förändringar i landskapet (ridstigar) men hade även förhoppning om en ökad förståelse mellan intressena i denna landskapssituation. Hoppet om en ökad förståelse delade hon med de övriga intressenterna. En annan hästintressent satte emellertid processen i ett längre tidsperspektiv och hoppades att processen inte skulle ta slut i och med att bara de just nu aktuella frågorna blir lösta, utan att samverkansprocesser blir en metod som hänger med i framtiden och i nya situationer. En lantbrukare hade båda ovanstående perspektiv på framtiden då denne gärna ville se ett resultat men även menade att processen är ett steg mot ökad demokrati. Projektsamordnaren såg processen både som en väg att nå konkreta resultat och som en metodutveckling för frågor rörande landskapsutveckling. Han ville gärna utveckla metoden vidare, där fler idéer tas upp, och testa den på fler platser.

Förbisedda grupper och rättssäkerhet

Vissa grupper har hittills förbisetts i processen och planeringen. Alla påtalade att det fanns intressegrupper som man hade missat,

¹²⁴ En sådan situation kan liknas vid en rubbning i den jämlika maktbalans som de normativa handlingsteorierna annars förespråkar.

alternativt att det finns risk att man inte når alla som borde vara med att bestämma.

Detta kan man jämföra med en diskussion kring huruvida kommunikativ planering alltid ökar demokratin, i och med att vissa intressegrupper kan glömmas eller uteslutas av olika skäl och de som tar för sig får mer makt¹²⁵.

Förutom tätortsboende, vilka diskuteras på s.60, så nämndes den äldre befolkningen som är ovan vid att hävda sina intressen inför kommunen, personer som är mycket upptagna och i framtiden kanske även turistnäringen som intressen att fånga upp.

Projektsamordnaren hade efter rådstugan siktet inställt mot att sammanföra främst ryttare och markägare, till skillnad från de tidiga ambitionerna i projektet.

Ansvarsfrågor

En intressent menade att det kan drabba lantbrukarna ekonomiskt om tillgängligheten till landskapet blir större eftersom den som sköter sin mark från ett motorfordon automatiskt blir ansvarig för en olycka om en sådan inträffar mellan fordonet och exempelvis en häst. Dessa frågor måste ses över även om kommunen tar över mark menade han.

Förberedelsetid

Det kan vara bra att dela ut informationsunderlag inför möten med intressenterna så att de har tid att förbereda sig.

En av personerna menade att det kan vara svårt att få fram sina synpunkter i en diskussion om man inte är förberedd eller inte har

---

¹²⁵ Denna fråga tas bland annat upp av Boverket (1998) s. 11

tänkt igenom var man står.¹²⁶ Personen föreslog därför att man skickar ut förhandsinformation inför kommande möten.

Tankar kring arbetssättet

Några förslag på arbetssättet för processen uppkom. En av personerna uttryckte en klar idé om att man borde fortsätta arbetet med att samla intressegrupperna var för sig så att man kan samla in vilka krav som finns. Kommunen å sin sida skulle göra inventeringar och kontrollera att kraven stämmer med lagar och regler. Därefter skulle man börja diskutera tillsammans mellan intressena igen. En annan person menade att man skulle kunna göra på detta vis med varje intresse för sig, men trodde att det kan finnas en risk att man låser sig vid sina intressen och inte lyssnar ordenligt sedan. Under en intervju kom det också ett förslag på att man borde dela upp arbetsområdet i mindre bitar eftersom man är mer engagerad i de markavsnitt man känner igen¹²⁷. Intressenten menade även att processen kommer att ta tid och att man därför måste sätta upp mindre mål på vägen så att man stegvis kan nå framåt.

---

¹²⁶ Även här kan dialogen bli lidande om inte allas åsikter kommer fram till följd av ovana att prata.

¹²⁷ Jfr med Nilsson (2001)s.123 om att engagera sig i det nära. Detta kallas även NIMBY-effekten, vilket bl a Nilsson nämner. Det är en förkortning av ”Not In My Back Yard”

Slutledningar utifrån syntesen

Som en röd tråd i syntesarbetet kan man se en kontrast mellan hur deltagarna såg på processen och vad de trodde att syftet var, och det syfte som projektsamordnaren föreställde sig. Deltagarna såg kommunen som ett beslutande organ som väger olika intressen mot varandra. Projektsamordnaren menade istället att kommunen är en opartisk katalysator, som gärna ser en förändring men inte tvingar eller väger intressen genom beslut i (just) denna process. För att tydliggöra dessa två bilder använder jag mig här av den indelning av medborgarinflytande som görs i Arnsteins steg¹²⁸. Projektsamordnarens bild av deltagarnas inflytande skulle jag närmast placera inom inflytandesteg 6, det vill säga att parterna (alltså intressenterna) går samman i projektgrupper som får ansvaret att lösa problemen självständigt, eller under steg 7 vilket innebär en medborgarsamverkan där medborgarna (i detta fall intressenterna) kan påverka tillsammans med administrativ förvaltning (kommunen i detta fall). De övriga intervjupersonerna som representerar ett intresse och allmänheten har däremot en bild av projektet som liknar steg 4 eller 5. Samtliga verkar luta åt steg 4 vilket innebär att den administrativa förvaltningen frågar medborgarna för att få ett bättre beslutsunderlag och för att ta emot reaktioner, medan några samtidigt snuddade vid en förhoppning om steg 5, det vill säga inflytande genom öppna dialogprocesser.

Man skulle också kunna säga att samtliga intervjuade uttrycker en förhoppning på det som kallas den kommunikativa vändningen, alltså en ökad dialog mellan kommunens planerare och medborgarna. Som en utveckling av resonemanget om inflytandestegen så verkar representanterna för intressena och allmänheten dock ha en bild av kommunen som den tidigare har arbetat, en instans som sammanväger intressen enligt rationalistisk modell, och som genom den nu startade processen (detta projekt) samlar in bättre beslutsunderlag. Projektsamordnaren däremot, förminskar kommunens roll i beslutandet till förmån

¹²⁸ Om Arnsteins steg, se s. 16

för de deltagande medborgarna, i denna process två intressegrupper. Processen går då nästan förbi de normativa handlingsteorierna åt andra hållet så att en dialog med alla intressen istället blir en förhandling mellan ett fåtal parter.

Om man tittar på kommunens roll i projektet och den påbörjade processen, utifrån de kommunikativa teorierna, så kan man finna exempel på samtliga rolltyper i intervjupersonernas tankar. En av intressenterna ansåg att kommunens roll var att plocka fram material och göra inventeringar, samt jämföra de synpunkter som kommer fram mot lagar och regler. Denna bild av kommunen liknar i den första delen den roll som *experten* har och i den andra delen *koordinators* roll i de kommunikativa teorierna. Bland intressenterna fanns också en syn på kommunen som opartisk ledare av processen och projektsamordnaren hade en liknande bild av kommunen som opartisk katalysator. Dessa framställningar av kommunen liknar de kommunikativa teoriernas *processstödjare*.¹²⁹ Utanför dessa beskrivningar fanns också en mer negativ syn på kommunen som partisk vilket skulle kunna beskriva kommunen som en icke fungerande koordinator. Eftersom flera av de intervjuade menade att kommunen har rollen att väga samman intressen så hamnar kommunens roll i sådana fall utanför de kommunikativa teorierna, men får ändå en roll som *generativ planerare* som sammanfogar professionell kunskap med vardagskunskap¹³⁰.

Med denna kontrast mellan uppfattningarna finns olika bilder av vad som är nästa steg och hos vem ansvaret ligger att driva processen vidare. Det är därför viktigt att informera deltagarna om vad som gäller, vad som är syftet och vilken roll de olika parterna och kommunen har i just detta projekt och denna process.

Sådana spelregler kan också röra projektets avsikt, strategi för rättsäkerhet (d v s hur man ska göra för att inte missgynna vissa

¹²⁹ För planerarens roll i de kommunikativa teorierna se s. 17

¹³⁰ För planerarens roll i den fysiska planeringen se s. 17

grupper), och en plan för hur det man kommer fram till kommer att behandlas vidare¹³¹.

De deltagande såg på landskapet och rätten till det på olika sätt. Man skulle kunna säga att personerna representerade åsikter alltifrån att den jordbrukande markägaren bör bestämma eftersom denna använder jorden bäst, till att alla borde få tillgång till och bestämma över landskapet. En kommunikation intressena emellan kan ge en möjlighet att finna en väg som tar vara på de olika perspektiven för att nå en bra lösning.

Markägarna vill inte bli överkörda av beslut uppifrån, men samtidigt finns det ett stort behov av rekreationsvägar hos en stor del av befolkningen. Insikt från samtliga parter vore det bästa men att uppnå konsensus enligt normativa handlingsteorier, helt utan maktanspråk, går nog inte i verkligheten. Den oro som lantbrukarna kände och den koppling till marken de hade går inte att förbise i dialogen och inte heller hästintressenternas egenintressen. För den skull bör man inte peka ut någon förlorare i Flyvbergs mening. Samtliga intressenter tyckte att förståelsen var viktig men flera av dem nämnde också ersättningsfrågor som nödvändiga för att kunna gå vidare med processen. I detta projekt hamnar man därför någonstans mittemellan maktjämlighet och vinna - förlora. En kombination av förståelse och ”what’s in it for me?” , för att låna projektsamordnarens uttryck, kan beskriva en lämplig väg för detta och andra projekts framtid.¹³²

---

¹³¹ Boverket (1998) s.11

¹³² För teorisyrftningarna se s.13-15

JÄMFÖRELSE

MELLAN PROJEKTEN

KAPITEL 6

""Lämna över bollen" till hästintressenterna eller "Ni har makten" eller Bilda påtryckningsgrupper gentemot politikerna

Jämförelse mellan projekten

I detta kapitel görs jämförelser mellan de olika projekten i denna fallstudie. Kapitlet är främst avsett för er som har specifikt intresse i just pilotprojekten för landskapsstrategier i Skåne och hur de gick till. I kapitlet *Sammanfattande slutsatser* finns mer generella slutsatser.

Det steg som nu har tagits med möten mellan intressenter (i form av företagare, organisationer och boende), och kommunens tjänstemän och politiker, kan ses som ett möte mellan *Lisvärlden* och *Systemvärlden*, som omnämns i de normativa handlingsteorierna¹³³.

Det går inte att jämföra projekten och dra slutsatser fullt ut, framförallt på grund av att projekten ännu inte är avslutade eller har lett till några konkreta resultat. Jämförelsen bygger därför på ambitionerna och det som hittills har skett i processerna.

De olika projekten genomförs dessutom i olika landskapstyper vilket innebär olika grundförutsättningar för problematiken. Exempelvis råder det en stor trängsel på marken i Vellinge kommun där jordbruket är intensivt, samtidigt som tätorterna expanderar och det finns ett behov av god infrastruktur för pendling till de större städerna i angränsande kommuner. Lantbrukarna var här inte intresserade av att få mer folk som rör sig i landskapet, medan lantbrukarna i Båstads kommun gärna ville ta vara på turisterna som väljer att besöka deras landskap. I Båstads kommun håller landskapet snarare på att växa igen och binärningar till jordbruket önskas för att man som lantbrukare ska ha råd att fortsätta att bruka markerna. Ringsjökommunerna baserar istället arbetet på Ringsjön, dess miljötillstånd och tillgängligheten till och runt sjön.

Jämförelsen berör dock dialogprocessen, vari det går att göra intressanta jämförelser trots de skiftande grundförutsättningarna.

Dialogprocessen

De undersökta projekten innehåller alla någon typ av dialog. Hur dialogen ser ut och på vilket plan den utspelar sig skiljer dock mellan de olika projekten.

Projektens problemavgränsning och maktfördelning

Projektet i Vellinge kommun

Probleminriktningen begränsades ganska snart till en diskussion kring lösningen på specifik åtgärd, nämligen rid- och vandringsleder i jordbrukslandskapet. Detta begränsar mängden och bredden av personer som kan engagera sig i frågan. Även om allmänheten var inbjuden till *Rådstugan* så har markägarna och hästintressenterna nyckelroller i nuläget. Projektledningen har valt att inte försöka bryta den dialog som nu uppstått mellan intressena, och uppmuntrar istället hästintressenterna att själva ta ansvar för den fortsatta processen. I slutet av september kommer projektledningen anordna ett möte med enbart hästintressenterna för att beskriva situationen och ”lämna över bollen”.

Projektet i Båstads kommun

I projektet i Båstads kommun var boende och företagare i Hovs församling inbjudna till *Processdagen*. De närvarande fick själva identifiera frågeställningar och intressen utifrån frågan ”*Hur ska vi kunna bruka utan att förbruka landskapet?*”. Det fanns ingen konfliktsituation att utgå ifrån utan landsbygdsutveckling i bred form välkomnades. Mötesdeltagarna uppmuntrades att ta ansvar för sin bygd och själva driva på och utveckla. Projektmentorn betonade att ”NI (mötesdeltagarna) har makten”.

---

¹³³ För teorisyftningarna, se s. 14

Projektet Ringsjöbygdens framtid

Alla som ville var välkomna. Problemavgränsningen gällde bygden kring Ringsjön där landskapets värden betonades. De bildade gruppernas roll är att vara påtryckningsgrupper och i viss mån utvecklingsgrupper. Idéerna ligger hos deltagarna men den slutliga makten hos politikerna, vilket också förklarades under *Stormötet*.

Uppslutning och engagemang

Projektet i Vellinge kommun

På markägarmötet som hölls inom projektet i Vellinge kommun fylldes de flesta stolarna i den lilla publiken av lantbrukare. Till rådstugan som hölls omkring två veckor senare sade sig bara sju stycken vara lantbrukare. Många hade alltså fallit bort på vägen. Hästintressenterna dominerade istället och natur- och kulturmiljöintressena överskuggades av hästproblematiken. Engagemanget hos de personer jag intervjuade varierade men de som hade talat för sitt intresse på rådstugan kunde också tänka sig att arbeta vidare med frågorna.

Ridvägsfrågorna verkar i nuläget ligga i fokus för det fortsatta arbetet. Detta begränsar möjligheterna för andra intressen att säga sitt men kan öka effektiviteten att nå fram till en lösning för just ridvägsfrågorna. Kulturmiljöfrågorna har tagits upp i en annan grupp.

Projektet i Båstads kommun

På det femtiotalet personer som var med på *Processdagen i Hovs församlingshem* har det bildats sju arbetsgrupper som har träffats en till tre gånger efter processdagen. Detta tyder på ett stort engagemang för utvecklingen av bygden. Den stora bredden i frågorna kan ha hjälpt till att skapa engagemang hos så många även om det är tveksamt om en del av frågorna kan kopplas till just landskapsstrategier.

Projektet Ringsjöbygdens framtid

Det är svårt att säga något om engagemanget i detta projekt eftersom det lokala arbetet just har påbörjats. Det var stor blandning av intressen på *Stormötet* och många frågor och idéer uppkom. Endast fem grupper bildades men en av dessa var mycket bred och skulle lika gärna ha kunnat delas upp i flera.

Dialog och kunskapsuppbyggnad

Projektet i Vellinge kommun

Dialogen sker i viss mån mellan projektledning och projektdeltagarna genom en kunskapsuppbyggnad från båda hållen, men projektet kommer troligtvis i ännu högre utsträckning att inriktas på en ökad dialog och samverkan mellan ett fåtal intressenter (hästintressenter och markägare/lantbrukare). Dialogen intressenterna emellan kräver en stor del av förståelse, i Habermas betydelse¹³⁴, men även en ekonomisk förhandling. Intervjupersonerna såg förståelsen som viktig för att kunna trivas och samsas i landskapet, men ersättningsfrågan var samtidigt en förutsättning för att gå vidare i processen.

Om projektets riktning kommer att gå enbart mot ridvägar handlar dialogen mellan tjänstemän och intressena mest om erfarenhetsuppbyggnad inför liknande förhandlingsprojekt. Om istället fler intressen vävs in via representation av kommunen eller om kommunen arbetar för att fler intressegrupper ansluter sig, handlar dialogen om en kunskapsuppbyggnad för desto fler.

Projektet i Båstads kommun

I projektet i Båstads kommun sker en dialog och gemensam kunskapsuppbyggnad, inte utifrån en konfliktsituation, utan ifrån de intressen som deltagarnas stakade ut under det första mötet. Inom grupperna sker en dialog och kunskapsuppbyggnad. Det

---

¹³⁴ Se s.14

sker även en sådan dialog mellan grupperna och kommunens tjänstemän. Eftersom intressena redan är åtskilda skulle viktig kunskap från andra intressegrupper kunna missas i den enskilda gruppens arbete. Det verkar dock som större möten med alla grupperna hålls. På detta sätt fortsätter kunskapsuppbyggnaden som en uppsamling av flera processer och deltagarna har chans att få inblick eller insikt även utanför sitt eget arbete.

Projektet Ringsjöbygdens framtid

Det är som sagt svårt att säga så mycket om detta projekt eftersom inte så mycket har hänt när detta skrivs. På flera sätt påminner projektet om det i Båstads kommun, genom att grupper bildades efter intresse på ganska bred grund. Det som skiljer sig är dock att man så tydligt poängterade politikernas roll och att det främst är förslag som grupperna arbetar med. Det kan komma att ske en dialog och kunskapsuppbyggnad mellan grupperna, tjänstemän och politiker, men frågan är om maktstrukturerna begränsar engagemanget eller om de bara ger en rimlig bild från början. Även här kan det vara viktigt att olika grupper möts för att få en inblick i andra arbetsområden och perspektiv.

Representativitet och kommunens, projektledningens eller planerarens roll

Projektet i Vellinge kommun

Om projektet kommer att koncentreras kring ridvägar vävs naturligt enbart ett fåtal intressen in. Kommunen ser till att en konstruktiv konfrontation kommer till stånd och bistår med kunskap om lagar och sakkunskap. Detta kan vara effektivt för att lösa en pusselbit i landskapsstrategiarbetet. Medborgarinflytandet ökar också liksom lokala initiativ tas tillvara, men det är begränsat till ett fåtal intressen. Representativiteten kan i viss mån ifrågasättas då andra intressen också skulle kunna finnas i problematiken. Risken finns att kommunen kan ses som enbart intresseförmedlare och mäklare. Det kan vara värt att fundera på om kommunens och planerarens roll kan utökas till att se mer till

helheten både på landskapet och medborgarmässigt och ha ansvaret att ständigt fånga upp nya intressen, som i dialogen i de normativa handlingsteorierna.

Projektet i Båstads kommun

Eftersom inbjudningsunderlaget var stort hade alla (inom området) en chans att yttra sig och det generella medborgarinflytandet har därmed en god chans att utvecklas. Ett brett spektra av intressen bildades eller identifierades. Intressena kan ses som goda lokala initiativ, men en del av dem hamnar utanför landskapsstrategiarbetets ramar. Även här kan det vara intressant för kommunen att försöka fånga upp fler intressen allteftersom tiden går.

Projektet Ringsjöbygdens framtid

Inbjudan nådde troligtvis en stor del av befolkningen eftersom den var publicerad i tidningen. Liksom i de övriga projekten kan det vara bra om kommunens roll blir att se till helheten och fånga upp osedda intressen.

Att fånga upp intressen och förankra processen

Retoriken lär att man inte kan representera någon annan än sig själv. Dialogsituationer byggs således av dem som medverkar. I de projekt som jag har studerat skulle detta innebära att enbart de som engagerar sig har chans att påverka. Boverket¹³⁵ skriver att det är viktigt att man utformar en strategi för förankring och rättssäkerhet, så att medborgare som inte är vana att framföra sina åsikter inte glöms bort och så att vissa intressen inte kan påverka genom osynliga inflytandekanaler. Detta är något som jag tror de aktuella projekten och framtida landsbygdsutvecklingsprojekt måste ta vara på. Finns det alternativa sätt att engagera grupper

---

¹³⁵ Boverket (1998) s.11

som är svåra att nå eller som har problem med att framföra sin åsikt? Denna helhetssyn och ett ständigt sökande efter intressegrupper menar jag ligger på kommunernas lott, genom planeraren, eftersom kommunen är ett organ för gemensamma intressen.

Kommunen kan dock inte ansvara för att alla är delaktiga, men att alla får lika möjlighet. Boverket skriver att det förutom lika rättigheter, insyn och mötesplatser för delaktighet också krävs att det finns *en vilja hos medborgarna själva* att delta och avsätta tid för medborgarinflytande. Boverket skriver också att det är viktigt att det finns en allmän kanal för dem som inte går att engagera i processen, exempelvis möjlighet till överklagande¹³⁶¹³⁷.

---

¹³⁶ Boverket (1998) s.81-82

¹³⁷ Från Plan- och byggdagarna i början av september 2007 (Boverket, Karlskrona) kan också rapporteras att man funnit att antalet överklaganden i planprocessen minskat drastiskt för de kommuner där man haft en tidig och öppen diskussion mellan kommunen och medborgarna (70 % överklaganden i vissa kommuner – någon enstaka procent i andra) (Larsson, muntligen)

SAMMANFATTANDE

SLUTSATSER

- En ny vinkling som handlar om ökat inflytande har kommit in i planeringen.

- Olika syn på landskapet. Utomhusfabrik eller rekreationsområde?

- Får ett intresse väga tyngre än ett annat?

- Sträva mot en kombination av ökad förståelse och sikte på vinning för alla parter

- Vilken grad av medborgarinflytande önskas?

Experten = sakkunnig
Koordinatorn = samordnare
Processtödjaren = opartisk

Sammanfattande slutsatser

Under denna rubrik hittar du de sammanfattande slutsatserna för arbetet samt reflektioner kring min roll i projekten och projektens framtid. Här närmast finns slutsatserna vilka är uppdelade efter examensarbetets huvudfrågor, dock presenterade i en annan ordning än den i inledningskapitlet, för att visa sammanhangen tydligare.

Hur har planeringen av landsbygdens landskap skett tidigare? Vilken rätt fanns då att påverka?

Beroende på vad man menar med ordet planering kommer svaret på dessa frågor att bli lite olika. Den kommunala fysiska planeringen har inte påverkat landsbygdens landskap så mycket genom direkt planering eller reglering eftersom detta inte är möjligt. Istället har man försökt övertala med ekonomiska medel och lagstiftning. På statlig nivå har man genom jordbrukspolitiken styrt hur landskapet har kommit att bli och det även här genom olika typer av styrmedel. Man kan ifrågasätta ifall denna typ av styrning egentligen kan kallas planering. Jag har därför valt att beskriva planering som *olika sätt och vägar att vilja påverka landskapet*, vilket är i bredare mening än exempelvis den kommunala fysiska planeringen. Med denna bredare definition återgår jag till hur man kunde påverka landsbygdens landskap från medeltiden fram till skiftenas tid på 1700-1800-talen. Var man bonde och ägde mark hade man rätt och skyldighet att delta i bystämman som beslutade om de gemensamma markerna och arbete som behövde samordnas. Var man jordlös hade man däremot inget att säga till om i dessa sammanhang. Ett starkt bykollektiv såg till att det man beslutat också blev gjort. Den starka kollektiva sammanhållningen hängde starkt samman med byns struktur. Man var beroende av varandra eftersom varje gårds åkerremsor låg uppblandade med de andras. I och med tre steg av skiften på 1700- och 1800-talet omfördelades marken så att varje gård fick en större sammanhängande enhet. På så vis

kunde varje gård bättre sköta sitt eget. Bykollektivet började upplösas men individen blev inte friare utan blev istället mer beroende av staten. Under 1900-talet kom allt fler styrmedel uppifrån för att påverka jordbruket, först med ekonomiska och rationella syften och långt senare även för miljöns skull.

Parallellt med bystämman fanns sockenstämman som till en början behandlade bland annat kyrkan och prästgårdens underhåll. Även här var jordäggande avgörande för om man fick vara med och bestämma. Under 1700-talet tillkom sociala frågor som skola och fattigvård och på mitten av 1800-talet delades de kyrkliga och borgerliga frågorna upp mellan ett kyrkoråd och en sockenstämma. Sockenstämman utvecklades sedan till att bli en kommun med anställda tjänstemän mer som vi känner den idag. År 1919 infördes allmän rösträtt på kommunalstämman och 1930 skulle alla kommuner med mer än 700 invånare införa kommunfullmäktige. Mellan dessa två årtal var därför troligen den tid som individen, oavsett jordäggande, kunde bestämma som mest genom sitt direkta inflytande. Men det gällde främst i sociala frågor. På 1940-talet började däremot markfrågorna bli allt viktigare men nu sköttes besluten av politiker och tjänstemän.

Andra världskriget hade förstört många andra platser i Europa men Sverige fick ett försprång i den ekonomiska utvecklingen och produktionen ökade kraftigt för att kunna exportera varor. Den ökande produktionen krävde arbetskraft och allt fler flyttade in till städer och tätorter. Det behövdes nu planering för hur marken skulle användas och lagar kom därefter. Tidsandan präglades av rationalitet och en tro på förnuftet. Samtidigt var den ideologiska uppfattningen att man planerade för 'människan' och jämnare livsvillkor. Framåt 1960-talet kom en ny våg av inflyttning och man byggde en miljon bostäder på 10 år. På 1970-talet ifrågasattes den expertstyrda rationella planeringen och krav på medborgarinflytande började komma. Den ekonomiska tillväxten hade vänts till motsatsen och de rationella planerna gick inte att genomföra. Nu värderades landsbygden högre än tidigare i reaktion mot de växande städerna och enförmiga miljonprogramshus. Speciellt yngre hushåll valde att flytta ut på

landsbygden. På landsbygden började man också organisera sig i byalag för att påverka politiken.

På 1980-talet hade kommunerna svårigheter med ekonomin och man började därför med förhandlingsplanering där näringslivet hade stor makt. Planerna började ifrågasätta sin betydelse. På landsbygden satsades från statligt håll på lokala utvecklingsgrupper och rörelsen finns kvar och är större även idag 2007.

1990-talet präglades av att planeringen som sådan ifrågasattes och 80-talets förhandlingsplanering fortsatte. Med ett ökat krav på medborgarinflytande ändrades plan- och bygglagen för att få in medborgarnas åsikter mer i planarbetet. Redan på 1970-talet hade man börjat efterfråga kvalitativa analyser och ett fokus på 'Människorna', alltså de man faktiskt kan prata med och inte 'Människan' som är ett objekt. Detta kräver att man kommunicerar med medborgarna. En kommunikativ vändning i planeringsdebatten och även i det fysiska planeringsarbetet påbörjades. På landsbygden hölls dialog med lokala utvecklingsgrupper.

Medborgarinflytande har förts in i planeringen från många olika håll och nivåer. Alltifrån Europeiska landskapskonventionen och EU-finansierade projekt, till försök och studier på kommuner och universitet samtidigt som medborgarna har börjat engagera sig i organisationer.

För att sammanfatta kort kan man alltså säga att planeringen av landsbygdens landskap har gått från att främst bestå av kollektiva beslut av de besuttna i det gamla bondesamhället, via viss individualism tillsammans med styrmedel från olika myndigheter, till dagens situation där markägaren som individ kan påverka en del samtidigt som styrmedlen ökar. Idag kan man emellertid även följa en ny vinkling som handlar om ökat inflytande från fler medborgare, och myndigheterna breddar tydligt sina arbetsmetoder för att fånga upp ett lokalt engagemang.

Hur ser dialogprocessen ut i liknande sammanhang, t ex på landsbygden?

En ny form av planering, den kommunikativa, har börjat avspegla sig i politiken och i mindre projekt. Projekten har tagit fatt i olika utgångspunkter för medborgarinflytande. Lokalt utvecklingsarbete i studiecirkelform testades inom några kommuner i Sydlänsprojektet medan olika intressenter på landsbygden kallades till rådslag inom ett projekt med SLU. Leader är en metod där lokalt engagemang, offentlig och privat sektor samverkar, men inflytandet inte når hela bredden av medborgare. Arbetsformerna och målgrupperna skiftar i de olika projekten men gemensamt är att man vill åstadkomma en dialog mellan medborgare och planerings- eller beslutsorganen. Detta kan beskrivas som ett möte mellan livsvärlden och systemvärlden inom de normativa handlingsteorierna.

Hur uppfattar människor i sin roll som intressent, markägare eller samordnare sin och andras rätt att påverka landskapet? Hur uppfattar personerna det samverkansprojekt som de medverkar i?

Mina slutsatser bygger på de intervjuer jag gjorde med deltagare i projektet i Vellinge kommun.

Intervjupersonerna uppvisade olika syn på vad landskapet bör användas till och vem som har rätt att bestämma över det. Intervjupersonerna hade olika syn på om det fanns en bästa markanvändningstyp eller om det finns många likvärdiga, vilket också speglar att de har stora skillnader i uppfattningen om ett intresse kan få lov att väga tyngre eller inte. Detta sätter käppar i hjulet för de normativa handlingsteoriernas krav på maktjämlighet i en dialog där man försöker uppnå konsensus. Eftersom det är verkligheten vi lever i och inte i en idealsituation, kan en kombination av ökad förståelse och sikte på vinning för alla

parter som kämpar för sitt eget intresse, vara en tänkbar grund för dialog.

Det finns en del förutfattade meningar och olika syn på allemansrätten, vilket har byggt upp en konflikt. En dialog kan utveckla ökad förståelse och bidra till en lösning.

När jag gjorde en av intervjuanalyserna slogs jag av att intervjupersonens tankar kunde delas in i rätten till *marken* respektive rätten till *landskapet* och att det innebär olika saker. Om man kan växla i perspektiv mellan att se på den omvärld vi har runt oss som mark och därmed produktionsyta, eller som ett landskap likt en spelplan för växter och djur, är det mycket enklare att förstå den konfliktsituation som uppkommit mellan jordbruksnäringen och rekreationsintressena. För att underlätta i dialoger med flera intressen på landsbygden bör man försöka hitta beskrivningar som tydligt visar vad intressena menar, eftersom man annars lätt pratar förbi varandra. För dem som ser jordbrukslandskapet som en utomhusfabrik kan det vara bra att tydliggöra de landskapsekologiska sammanhangen som annars lätt försvinner, medan man från rekreations- och natursidan får lära sig se åkerlandskapet mer som en bit industrimark, fast en vacker sådan.

Intervjupersonerna var positiva till att processen kommit igång men engagemanget inför den fortsatta processen varierade. De ville gärna ha information och insyn. De ville påverka men inte vara den som öppnar dörren och tar initiativet till en dialogprocess. Några såg det som en möjlighet eller skyldighet att medverka i samverkansprojekt, medan någon var rädd att det skulle leda till minskad makt över de egna markerna.

Det fanns olika bilder av processens syfte, alltifrån ett sätt att skapa konkreta resultat i landskapet, till ett sätt att utöka demokratin. Det fanns även en motsättning mellan intressenternas bild av kommunen som en vägare av intressen och samordnarens bild av kommunen som opartisk katalysator. Det fanns också olika tilltro till kommunens opartiskhet bland intressenterna,

alltifrån en stark skepsis till ett stort förtroende. Projektsamordnaren betonade att det är viktigt att upprätta en personlig kontakt med medborgarna för att få förtroende.

Med dessa olika bilder av processens syfte samt deltagarnas och kommunens roller, är det viktigt för projektledningen att diskutera sin och de övriga deltagarnas roll, tydliggöra syftet och sedan förmedla detta till deltagarna i processen.

Hur fungerar dialogprocessen i de samverkansprojekt som jag undersöker och vad finns det för möjligheter till metodutveckling?

Ansatzerna i de olika projekten är olika med avseende på projektområdets storlek, problemavgränsning och på vilket sätt det lokala inflytandet hanteras.

I problemavgränsningen finns exempel på både smalt avgränsad problematik och en bredd utanför landskapstrategins ramar. De diffusare ramarna verkar medföra ett bredare engagemang för utveckling, medan de smalare frågorna lättare kan lösas mellan de berörda parterna. Detta medför dock inte ett lika brett engagemang och allmän utvecklingspotential för medborgarinflytande.

Man har också formulerat deltagarnas roller och makt på olika sätt. Deltagarna har i ett projekt bildat arbets- eller utvecklingsgrupper som uppmuntras att ta ansvar och makt, till skillnad mot ett av de andra projekten där grupperna som bildats kallas påtryckningsgrupper gentemot politikerna. I ett ytterligare projekt ligger makten i intressegruppernas händer men kommunen har en framdrivande roll.

Man kan även fundera kring i vilken grad områdets storlek påverkar engagemanget hos deltagarna. Nilsson¹³⁸ beskriver att

---

¹³⁸Nilsson (2001) s.123

det ofta finns ett engagemang i det nära men ett lägre intresse för det som ligger längre bort. Boverket¹³⁹ beskriver på ett liknande sätt att om området blir för stort så övergår direktdemokrati till representativ demokrati.

I framtida landsbygdsutvecklingsprojekt, och även andra processer för medborgardialog och samverkansprocesser, tror jag det är det viktigt att ha diskuterat vilken grad av medborgarinflytande man strävar emot. Är det en verklig dialog enligt de kommunikativa planeringsteorierna man avser, där allas röst är av lika värde och maktförhållanden inte bör påverka och man gemensamt ska argumentera fram till den bästa lösningen? Vill man starta upp utvecklingsgrupper, eller avser processen enbart att fånga upp synpunkter? När sedan medborgarna bjuds in presenterar man detta, men kanske går det vid detta tillfälle även att revidera inriktningen om de deltagande har en annan uppfattning? Att vara tydlig och visa spelreglerna är dock väsentligt.

Om man eftersträvar en öppen dialog kan en sådan ske både inom grupperna och mellan arbetsgrupperna och projektledningen/kommunen. För att kunskapsuppbyggnaden ska bli så bra som möjligt menar jag att det är viktigt att det sker återkommande möten mellan arbetsgrupperna så att grupperna kan växla sina tankar och ständigt se frågorna i nya perspektiv.

Vad kan planerarens/samordnarens roll bli i liknande processer?

Intervjupersonerna hade olika tankar om vad kommunens roll och dess opartiskhet var i det projekt som de medverkade i. De olika projekten organiserades på skilda sätt och kommunen och dess tjänstemän hade olika roller i de skilda projekten.

Jag har lite inkonsekvent använt kommunen, planeraren och projektledningen när jag har beskrivit projekten. Detta beror på att projektledningen (eller styrgruppen) består av tjänstemän (däribland planerare) från kommunerna men även av externa konsulter. För att tydliggöra möjliga roller för liknande projekt använder jag mig här av den uppdelning som de kommunikativa handlingsteorierna identifierar, tillsammans med några kommentarer om dessa. Jag ger även förslag på vem som kan ta på sig dessa roller.

Expert: I uppgiften ingår att vara sakkunnig inom ett specifikt område eller att se till helheten, komma med förslag och bedöma konsekvenser. Jag skulle vilja säga att den helhet som åsyftas skulle kunna översättas med en övergripande analys av landskapets funktioner eller den mångkunnighet som den fysiska planeraren besitter. Antalet experter borde variera med området och problematikens omfattning, men lämpliga kandidater kan vara kommunala planerare eller andra sakkunniga inom kommunen, eller externa sådana.

Koordinator: Har kunskap om planeringssystemet och lagar och förmedlar experternas information till deltagarna. Koordinatorn lyssnar kritiskt till argument och kan själv företräda ett intresse. Dessa egenskaper finns hos kommunens planerare och även andra tjänstemän inom kommunen eller annan myndighet. För uppgiften, kopplad till planering och landsbygdsutveckling, är det förmodligen till det bättre om man har kunskap om landskapsvärden och kommunikativa aspekter. Det kanske kunde vara av värde att även en extern koordinator kopplas in, som även kan granska det intresse som koordinator 1 förespråkar. Koordinatorn skulle även kunna kallas för samordnare och jag tror att det kan vara bra att det finns flera koordinatörer inom ett projekt men att en har huvudansvaret. Det ansvar jag tidigare menade att kommunen har för att söka och fånga upp intressen, kunde ligga inom koordinators roll och likaså att ordna mötena för medborgarinflytande och gemensam kunskapsuppbyggnad.

---

¹³⁹ Boverket (1998) s.83

Processtödjare: Processtödjaren är en opartisk professionell processkoordinator och fokuserar på själva processen och inte på sakfrågorna. Processtödjaren bör ha kunskaper i dialogteknik. Så länge kommunen inte ses som helt opartisk av deltagarna anser jag processtödjaren bör vara extern med utbildning för detta. I den traditionella planerarrollen tror jag inte att dessa kunskaper finns, utan här lämpar sig bättre personer med annan utbildningsbakgrund t ex inom kommunikationsteknik. Allt eftersom ett förtroende byggs upp kanske även denna roll kan tillhöra någon av kommunens tjänstemän som har dessa kunskaper.

Reflektion

Jag och mitt examensarbete

Min roll har i detta examensarbete blivit delad mellan att vara observatör och i viss mån medverkande i planeringen av ett av projekten. Detta är en lite underlig situation eftersom jag ska granska det som jag själv är med och påverkar, men det är samtidigt nyttigt att se det man själv medverkar i på ett mer kritiskt sätt.

Det har varit svårt att analysera projekt som nyss har startats men det har ändå varit intressant att se påtagliga skillnader mellan projekten. Det har gett mig en grund att stå på inför projekt med lokalt deltagande och medborgarinflytande i framtiden. Jag har även fått en inblick i de kommunikativa handlingsteorierna vilka ofta beskrivs på en abstrakt nivå och är svåra att ta ned och passa in på upplevelser i verkliga livet. Genom arbetet har jag dock kunnat greppa några delar för att se samverkansprojekten med några nya verktyg.

Det skulle ha varit intressant och av stort värde att intervjua deltagare även från de övriga projekten i min undersökning, där det finns en annan problematik och utgångspunkterna är något annorlunda jämfört med projektet i Vellinge kommun. Jag har

bland annat anat en skiftande inställning till rätten till landskapet beroende på landskapets förutsättningar. Påverkar landskapssituationen uppfattningen av rätten till landskapet och i sådana fall hur? Hur kan man belysa eventuella skillnader och de konflikter som kan uppstå när olika tankemönster möts? Det fanns ingen möjlighet att få plats med en sådan frågeställning i detta examensarbete och frågorna hamnar lite utanför landskapsarkitekturen men det kan ändå vara en tråd att spinna vidare på när liknande projekt startas upp på andra platser.

I utbildningen till landskapsarkitekt har mycket handlat om designandet och gestaltandet. I samverkansprocesser med dialogen som verktyg kan en kunskap om kommunikation också behövas. Landskapsarkitektens kompetens kan behövas inom såväl expertrollen och rollen som koordinator i dialogprocesser. Därför är det önskvärt om man inom utbildningen kunde kombinera kunskapen om landskapet med en introduktion och övning i kommunikativa processer.

Projektet och framtiden

Att öka den biologiska mångfalden i vardagslandskapet var en viktig anledning till arbetet med de regionala landskapsstrategierna kom till stånd. Jag ställde inte någon fråga med anknytning till artrikedom eller natur i mina intervjuer eftersom mitt examensarbete främst syftar till att undersöka samverkansprocesser och dialogdelen i projektet och hur deltagarna såg på en sådan process. Svaren kom utöver själva processen att handla mycket om människans behov av landskapet som rekreationskälla eller produktionslandskap. Eftersom den biologiska mångfalden ändå var utgångspunkten så kunde det ha varit intressant att väva in frågor om hur man ser på behovet av artrikedom och natur samt vem man anser har ansvar för att bevara eller utveckla miljön. Frågan om den biologiska mångfalden verkar inte vara det man först lyfter upp till diskussion från allmänhetens sida. Detta kan vara något att undersöka i liknande projekt.

När jag gjorde mina intervjuer hade endast en gemensam rådstuga hållits och även om deltagarna hade börjat lära sig saker om varandras intressen och problematik så finns det mycket kvar att lära innan ett samförstånd kan nås. Jag hoppas därför att den bild som intervjupersonerna gav om förhållandena mellan intressena inte är fixerad utan kan förändras i och med att processen framskrider. En oro över att det egna intresset från lantbrukarna inte ska komma fram ordentligt gjorde att en skepsis mot hästintressenterna fanns, liksom hästintressenterna såg processen utifrån sina utgångspunkter och önskemål. Även om det finns en konflikt mellan intressena som kan utläsas ur intervjuerna får inte detta leda till ett ökat avstånd mellan parterna, utan förhoppningsvis ge en förståelse för att man måste fortsätta diskutera för att förstå varandra bättre.

KÄLLFÖRTECKNING

Källförteckning

Tryckta källor

Boverket, Stadsmiljöavdelningen, 1998. *Vem bestämmer om medborgarinflytande och kommunal planering? Erfarenheter från Sydlänsprojektet*, Boverket, Kalmar

Davidson, Bo & Patel, Runa, 1991/1994 (2:a upplagan). *Forskningsmetodikens grunder - Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*, Studentlitteratur, Lund

Györki, Iréne & Sjögren A., Peter, 1988. (2:a upplagan, 2:a tryckningen). *Bonniers svenska ordbok*, Bonnier, Stockholm/Finland

Healey, Patsy, 1993. Planning Through Debate: The Communicative Turn in Planning Theory. *The Argumentative Turn in Policy Analysis and Planning*, Duke University Press, Durham and London

Healey, Patsy, 1997. *Collaborative Planning - shaping places in fragmented societies*, Basingstoke: Palgrave Macmillan

Hellspong, Mats & Löfgren, Orvar, 1994 (2:a upplagan). *Land och stad - Svenska samhällen och livsformer från medeltid till nutid*, Gleerups Förlag, Malmö

Lantz, Annika, 1993. *Intervjumetodik*, Studentlitteratur, Lund

Larsson, Anders, 2004. *Landskapsplanering genom jordbrukspolitik - En kritisk granskning av EU:s agrara miljöstödspolitik ur ett planeringsperspektiv*, SLU Institutionen för landskapsplanering, Alnarp

MP Larsson B., Morell, M. & Myrdal, J., 1997. *Agrarhistoria*, LTs Förlag, Borås

Nilsson, Kristina, 2001. *Planering för hållbar utveckling - Dilemman för kommunala översiktsplanerare*, Tekniska högskolan, Stockholm (motsvarande PDF-version)

Nylund, Katarina, 1995. *Det förändrade planeringstänkandet*, Nordplan, Stockholm

Ramírez, José Luis, 1985. *Individens ställning i det kommunala självstyret*, Nordplan, Stockholm

Ramírez, José Luis, 1995. *Skapande mening - En begreppsgenealogisk undersökning om rationalitet, vetenskap och planering*, Nordplan, Stockholm

Ramírez, José Luis, 2003. *Retorik som humanvetenskaplig kunskapsteori och metod i samhällsplanering - En idéöversikt*. Statsvetenskaplig Tidskrift 2003/04, årg 106 nr 1, s.55-74

Reiter, Ole, 2004. *Landsbygdsutveckling genom rådslag*, SLU Institutionen för landskapsplanering, Alnarp

Stjernquist, Per, 1995. Jämlikhet och markägande. *Äganderätten i lantbrukets historia*, Nordiska museet, Stockholm, s.154-158

Thorell, Kristina, 2005. *Bevarandeplanering i landsbygdens landskap - Vägar mot förankring i det lokala*, Kulturgeografiska institutionen Handelshögskolan Göteborgs universitet, Göteborg

Wiberg, Sven, 1999. *Varför planering? Huvudlinjer i planeringsforskning*, Kvalitet99 AB. Göteborg.

Elektroniska källor

- Björnberg, Elinor, 2007.
Anteckningar från processdag 2007-05-19 i Hovs församlings-
hem.
http://www.bastad.se/upload/Landsbygdsutveckling/anteckningar_hov_19-maj.pdf
2007-09-06
- Båstads kommun (Samhällsbyggnadsförvaltningen), 2007a.
Ansökan om att delta i pilotprojekt för Landsbygdsutveckling
på Bjäre. Dnr 2006-776
http://www.bastad.se/upload/Landsbygdsutveckling/ansökan_pilotprojekt.pdf
2007-09-06
- Båstads kommun, 2007b.
<http://www.bastad.se/Landsbygdsutveckling/>
2007-09-06
- Council of Europe, 2002.
http://www.coe.int/T/E/Cultural_Co-operation/Environment/Landscape/Reference_texts/Convention_Sweden.asp
2007-10-20
- Council of Europe, 2007a.
http://www.coe.int/T/E/Com/About_Coe/whatswhat.asp
2007-08-27
- Council of Europe, b.
http://www.coe.int/t/e/cultural_co-operation/environment/landscape/presentation/1_Origins/index.asp#TopOfPage
2007-10-18

FOLKRÖRELSEÅDET HELA SVERIGE SKA LEVA!, 2007.
Folkrörelserådet Hela Sverige ska leva!
http://www.bygde.net/?class=b_Pages&method=showPage&id=1&site=current. 2007-08-07

Glesbygdsverket (2007)
<http://www.glesbygdsverket.se/site/Default.aspx?id=3587>
2007-09-02

Länsstyrelsen i Skåne län, 2006. Det Skånska landsbygdsprogrammet - Ett utvecklingsprogram med landskapsperspektiv.
http://www.m.lst.se/NR/rdonlyres/ACC38DE8-7518-4D65-8236-6B2C63F303F1/0/_Landskapsprogram150dpi.pdf
2007-09-05

Miljö- och Stadsbyggnadsförvaltningen i Vellinge kommun, Lindeberg, Carina, 2006. Hästar och bebyggelse i Vellinge kommun
http://www.vellinge.se/upload/Bygga-Bo/Hästar%20och%20bebyggelse_vellinge%20kommun%20060209_lågupplöst1.pdf
2007-09-05

Miljömålsportalen 2007a
http://www.miljomal.nu/om_miljomalen/bakgrund.php
2007-09-04

Miljömålsportalen 2007b
http://www.miljomal.nu/om_miljomalen/miljomalen/mal16.php
2007-09-04

NE, 2007a. Nationalencyklopedins Internettjänst. Sökord "Tätort".
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=334491&i_word=t%e4tort
2007-09-14

NE, 2007b. Nationalencyklopedins Internettjänst. Sökord "*Landsbygd*".
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=O225834&i_word=landsbygd
2007-09-14

NE, 2007c. Nationalencyklopedins Internettjänst. Sökord "*sockenstämma*".
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=311009&i_word=sockenst%e4mma.
2007-08-27

NE, 2007d. Nationalencyklopedins Internettjänst. Sökord "*genealogisk*".
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=181005&i_word=genealogisk&i_h_text=1&i_rphr=genealogisk. 2007-08-15

NE, 2007e. Nationalencyklopedins Internettjänst. Sökord "*gröna vågen*".
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=187074&i_word=gr%ef6na%20v%e5gen. 2007-08-23

Projektbeskrivning Landskapsstrategi Ringsjön, 2007
<http://www.eslov.se/download/18.3995552f113779f162c80001887/Projektbeskrivning+Ringsj%C3%B6n.pdf>
2007-09-07

Regeringskansliet, 2007. Landsbygdsprogram för Sverige år 2007-2013 (Preliminär version)
<http://www.regeringen.se/content/1/c6/08/27/24/d909fe92.pdf>
2007-06-12

Riksantikvarieämbetet, 2007.
http://www.raa.se/cms/extern/kulturarv/landskap/europeiska_landskapskonventionen.html. 2007-08-27

Ringsjon.se, 2005a.
<http://www.ringsjon.se/ringfakta.asp>
2007-09-06

Ringsjon.se, 2005b.
<http://www.ringsjon.se/projring.asp>
2007-09-06

Ringsjon.se, 2005c.
<http://www.ringsjon.se/ringkomm.asp>
2007-09-06

Velásquez A., Juan, 2005. Förankring och dialog - Kraftspelet mellan planering och demokrati.
www.diva-portal.org/diva/getDocument?urn_nbn_se_su_diva-438-2__fulltext.pdf.
2007-08-14

Vellinge kommun, 2006.
http://www.vellinge.se/Turism/Sevardheter/Byggnadsminnen/Skarnors_Radhus__1777/
2007-09-11

BILAGOR

Bilaga 1 – Frågor till deltagare från särskilt intresse

Inledande frågor:

- Var kommer du ifrån och vad har du för koppling till det Skånska landskapet?
- Vad handlar din arbetsdag om? (i relation till landskapet, diskutera framtiden)
- Hur skulle du spontant säga att du använder landskapet runt om dig, på ett eller flera sätt? *Beroende på svar: Är (vistelsen) det fritidsrelaterat, inkomstgivande, arbete?*

Om rådstugan: Samverkan mellan olika intressenter

- Hur upplevde du mötet/rådstugan?
- I vilken grad blev dina intressen upplyfta på mötet? (Blev de representerade bra?)
- Hur upplevde du fördelningen av kommentarer och uppmärksamhet mellan olika intressenter? Lyssnade man på varandra? Jämn fördelning mellan de som pratade?
- Hur upplevde du projektledningens fördelning av uppmärksamhet mellan olika intressen? (dvs. kommunen, forskarna på Alnarp)
- Samverkansmöten syftar till att de deltagande parterna ska nå en lösning gemensamt och förstå varandras problem. Hur stämmer det in på den rådstuga som hittills har hållits tycker du?
- På rådstugan i Hököpinge, som var ett experiment, var ambitionen att olika intressenter skulle träffas innan man börjat rita på kartan. Hur ser du på om man istället skulle ha presenterat olika alternativ att ta ställning till?
- Om detta blev en mer använd metod, skulle du kunna tänka dig att vara med i en referensgrupp/ arbetsgrupp som arbetar vidare med frågorna?
- Är ni några inom samma intresseområde som efter mötet har gått samman?

- Vore det intressant med någon slags återkoppling från kommunen om hur processen fortskrider? Hur skulle den bäst se ut tycker du: möte, utskick, Internet?

Till en lite högre nivå, generellt om samverkan mellan olika intressen på landsbygden/i landskapet.

- Kan du beskriva hur du ser på att representanter från olika intressen möts för att diskutera möjligheter och förändringar av landskapet?
- Vad innebär samverkansprocesser om landskapet, som rådstugan, för din del? Är det positivt eller negativt? På vilket sätt?
- Hur ser du på förhållandet mellan de som äger marken och samtliga som använder landskapet? Konflikt? Ideologiskt?
- Tycker du att samverkansprocesser i form av rådstugor ger boende på landsbygden en ny möjlighet, rättighet, skyldighet att påverka landskapet eller inkräktar det på markägarens möjligheter?
- Det finns mycket lite allemansrättslig mark i detta odlingslandskap p g a historien. Hur ser du på allemansrätten i stort? Behov?
- Med den verklighet och det landskap vi har framför oss, vad har du för tankar om möjligheten/risken för samverkansprocessen att fortgå? Vad ser du för framtid för samverkansprocesser?

Svaren summeras

- Är det något som du vill lägga till som inte framkommit i frågorna?
- Kan jag höra av mig igen om det är något som inte framkommit i frågorna? Tid?

Bilaga 2 – Frågor till samordnaren

Inledande frågor:

- Var kommer du ifrån och vad har du för koppling till det Skånska landskapet? (Vad handlar din arbetsdag om?)
- Är det någon skillnad mellan dina intressen i landskapet på framtiden och genom ditt arbete, eller smälter de samman?

Om rådstugan: Samverkan mellan olika intressenter

- Hur upplevde du mötet/rådstugan?
- Hur upplevde du fördelningen av kommentarer och uppmärksamhet mellan olika intressenter? Jämn fördelning mellan de som pratade?
- Vad anser du att dels kommunens och dels din egen roll som samordnare var på mötet?
- ((Kan du beskriva hur projektet kom igång och vad som är syftet?))
- Processen kan beskrivas som en fortgående process för lokalt deltagande eller som ett sätt att nå ett konkret resultat. Var mellan dessa punkter anser du att detta projekt hamnar?
- ((Utiifrån kritik från lantbrukare: Hur blev markägarna utvalda till det första markägarmötet?))

Till en lite högre nivå, generellt om samverkan mellan olika intressen på landsbygden/i landskapet.

- I vilken grad är du intresserad av antingen lokal delaktighet eller medborgarinflytande?
- I vilken grad har ni diskuterat inställningen till lokalt deltagande inom avdelningarna på kommunen?
- Vilken grad av medverkan kommer deltagarna att få i projektet?
- Hur ser du på förhållandet mellan markägare och många andra intressen?

- Vad är planerarens eller samordnarens roll samverkansprocesser tycker du?
- Vad ser du för möjligheter för den här processen att fortgå?
- Vad ser du för framtid för samverkansprocesser av det här slaget i stort?
- ((Frågeområde som dök upp: Kan naturvårdsintressena komma in i processen på något sätt?))

Svaren summeras

- Är det något som du vill lägga till som inte framkommit i frågorna?
- Kan jag höra av mig igen om det är något som inte framkommit i frågorna?

